

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NİN
İLKÖĞRETİM POLİTİKALARI
(1950 – 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KÖÇER

HAZIRLAYAN
Zafer TANGÜLÜ

ELAZIĞ, 2008

II

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NİN
İLKÖĞRETİM POLİTİKALARI
(1950 – 1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 16.05.2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Üye: Doç. Dr. Erdal AÇIKSES

Üye: Yrd. Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet KÖÇER

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..../..../..... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ahmet AKSİN
Müdür

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Demokrat Parti Dönemi'nin İlköğretim Politikaları (1950-1960)****Zafer TANGÜLÜ****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İlköğretim Anabilim Dalı****Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı****2008; Sayfa: VIII + 127**

Bu çalışmanın amacı, esas olarak 1950-1960 yılları arasında görev yapan Demokrat Parti hükümetlerinin ilköğretimle ilgili politika ve faaliyetlerinin belirlenmesidir.

Eğitim olgusu tarihsel süreç içinde toplumların sosyal açıdan önemli bir mekanizmasını oluşturmuştur. Bu yüzden siyasi iktidarlar da eğitimi bir sosyal politika aracı olarak görmüşlerdir. Dünya siyasi haritasını ve görüşünü önemli bir ölçüde değiştiren II. Dünya Savaşı, sonuçları itibarıyla siyasi etkilerini ülkemiz politikalarında da hissettirmiştir. Özellikle 1946 yılından itibaren geçilen çok partili dönem bu etkinin en açık örneğidir. Demokrat Partinin kurulması 1950'den 1960'a kadar geçen kesintisiz iktidar süreci, halktan gelen beklentiler sonucunda eğitim politikalarını da önemli ölçüde değiştirmiştir.

Bu dönem içinde ilköğretim açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle bir devrin eğitim açısından önemli kilometre taşlarından olan Köy Enstitülerinin İlköğretmen Okullarıyla birleştirilmesi ve bu doğrultuda köylüden okul yapma mecburiyetinin kaldırılması, sosyal ve siyasal politika etkisi muhakkak ki bulunan İmam Hatip Okullarının tekrar açılması ve din derslerinin müfredata konması ilköğretim açısından önemli sayılabilecek gelişmelerdir. Ayrıca ilköğretim politikalarının belirlenmesinde 5. Milli Eğitim Şûrasının yapılması önemli bir eğitim organizasyonudur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Demokrat Parti, ilköğretim, eğitim politikaları.

SUMMARY

Master Thesis

Primary Education Politics of Democrat Party (1950-1960)

ZAFER TANGÜLÜ

Firat University

Institute Of Social Sciences

Department Of Primary Education

Social Sciences Teaching Field

2008; Page: VIII + 127

The aim of this study is to determine primary education related politics and activities of Democrat Party Governments that ruled the country between 1950 and 1960.

The education phenomenon has made up an important mechanism of communities in terms of socialism throughout history. That's why political reigns have regarded education as a social policy means. World War II, which altered political map and conception of the world significantly, made feel its political effects on our country eventually. Especially since 1946, the introduction of multi-party period, and the foundation and the continuous rule of Democrat Party between 1950 and 1960 changed the education policies significantly according to expectations of the public.

In this period there were important advances related to primary education. Especially the integration of Village Institutes, once regarded as the milestone of education, with Primary-Teaching Schools, lifting the obligation of building up schools from the villagers and the re-openig of İmam Hatip schools and inserting religious classes into curriculum are among the significant progressions. Moreover, the 5th National Education Council, which was made in this period, is an important organization.

Key Words: Education, Democrat Party, Primary Education, Education Policies.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	III
SUMMARY	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	4
DEMOKRAT PARTİ ÖNCESİ DÖNEM TÜRK EĞİTİMİNDE İLKÖĞRETİM	4
1. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK EĞİTİMİNDE İLKÖĞRETİM (1923–1938)	4
1.1. Atatürk’ün Yetiştği Ortam ve Eğitim Düşüncesine Etkisi	4
1.2. Atatürk’e Göre Eğitim	7
1.3. Atatürk Döneminde Eğitimi Yaygınlaştırma Politikaları	9
1.3.1. Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu ve Laik Eğitime Geçiş	9
1.3.2. Tevhid-i Tedrisat Kanununun İlanı	10
1.3.3. Harf İnkılâbı (Alfabe Değişikliği)	12
1.3.4. Millet Mekteplerinin Açılması	13
1.4. Atatürk Döneminde İlköğretim Alanında Meydana Gelen Gelişmeler	14
1.4.1. 1924 İlkokul Programı’nın Oluşturulması	14
1.4.2. 1926 İlkokul Programı’nın Oluşturulması	15
1.4.3. 1936 İlkokul Programı’nın Oluşturulması	16
1.4.4. 1939 Köy İlkokulları Programı’nın Oluşturulması	19
1.5. Atatürk Dönemi’nde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme	20
1.5.1. Köy Öğretmeni Yetiştirme Çabaları	20
1.5.2. Köy Eğitim Kursları’nın Açılması	22
1.5.3. Köy Öğretmen Okulları’nın Açılması	22
2. İNÖNÜ (MİLLİ ŞEF) DÖNEMİ İLKÖĞRETİM ALANINDAKİ GELİŞMELER (1938 – 1950)	24
2.1. İsmet İnönü’nün Eğitim Görüşü ve Bu Dönemde İlköğretim Alanında Meydana , Gelen Gelişmeler	24
2.2. Köy Enstitüleri	29
2.3. Dönemin Milli Eğitim Şûraları	33
II. BÖLÜM	37
DEMOKRAT PARTİNİN EĞİTİM GÖRÜŞÜ VE DÖNEMİN MİLLİ EĞİTİM POLİTİKALARI	37
1. Demokrat Partinin Kuruluşu ve Ülkenin İçinde Bulunduğu Siyasi Durum	37
2. Demokrat Parti Programında Eğitimin Yeri	40
3. Demokrat Parti Yöneticilerinin Eğitim Görüşleri	43

4. Demokrat Parti Döneminde Politik ve Ekonomik Gelişmelerin Eğitime Etkisi	56
III. BÖLÜM	60
DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE İLKÖĞRETİM ALANINDA MEYDANA GELEN GELİŞMELER	60
1. Demokrat Partinin İlköğretim Politikasının Ana Esasları	60
2. Eğitime Yabancı Uzmanların Tesiri ve İlköğretime Yansımaları	61
2.1. Prof. Dr. Kate V. Wofford'un Raporu ve 1948 İlkokul Programının Yeniden Düzenlenmesi	61
3. İlköğretime Öğretmen Yetiştirme ve Demokrat Parti'nin Köy Enstitülerine Bakışı	64
3.1. Köy Enstitülerine Yönelik Eleştiriler	64
3.2. Köy Enstitülerinin Kapatılmadan Önce Geçirdiği Düzenlemeler	66
3.3. Roben J. Maaske'nin Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sistemi Hakkındaki Raporu	68
3.4. Köy Enstitüleriyle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi ve İlköğretmen Okullarının Durumu	70
4. Demokrat Parti Döneminde Din Eğitimi Politikası	72
5. Beşinci Milli Eğitim Şûrasında İlköğretim Alanında Yapılan Düzenlemeler	73
5.1. Şûra Gündemi ve Şûra Çalışma Esasları	74
5.3. Şûra Komisyonları ve Kabul Edilen Esaslar	75
5.3.1. İlköğretim Kanunu Tasarısını İnceleyen ve Mecburi İlköğrenimi Planlayan Komisyon ve İlköğretim Kanun Tasarısının İncelenmesi	75
5.3.2. Mecburi İlköğretimin Planlanması	77
5.4. İlkokullara Öğretmen Yetiştirilmesi ve Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri	78
5.4.1. İlköğretim Elemanlarının Meslekte Olgunlaşması İçin Alınması Gereken Tedbirler	79
5.4.2. Öğretmen Okulları ile Köy Enstitülerinin Yeni Öğretim Programlarının İncelenmesi ve Ders Dağıtma Cetvellerinin Oluşturulması	83
5.5. İlkokul Programının İncelenmesi ve İlgili Ders Düzenlemeleri	87
5.6. Beşinci Milli Eğitim Şûrasında Özel Eğitim	90
5.7. İlkokullarda Sağlık Alanında Alınması Gereken Tedbirlerin Tespiti Komisyonu	93
5.8. Şûra Kararlarından Çıkan Sonuçlar	95
6. Demokrat Parti Döneminde İlköğretimde Meydana Gelen Sayısal Gelişmeler	96
SONUÇ	98
KAYNAKÇA	101
EKLER VE TABLOLAR	108
ÖZGEÇMİŞ	127

ÖNSÖZ

Eğitim uzun bir süreç içerisinde bireyin davranışlarını istendik yönde değiştirme faaliyetidir. Bu yönüyle eğitim, insanoğlunun toplumsal düzene geçmeden önceki göçebe yaşamında bile önemliydi. Bu olgu, insanoğlunun toplu ve yerleşik yaşama geçmesiyle daha da önem kazandı. Başta ilköğretim olmak üzere eğitimi oluşturan bütün kurumlar sosyal, politik ve akademik olarak toplumların bir gelişmişlik göstergesidir.

İnsanlık tarihi kadar eski ve kesintisiz olan bu eğitim sürecinin, tarihsel boyutunu ve tarih içerisindeki dönemsel farklılıklarını ele almamak eğitim olgusu açısından bir anlamda eksik çalışmak ve işlemek olacaktı.

İlköğretim açısından cumhuriyetin ilanıyla başlayan yoğun eğitim hamlesi, 1950-1960 dönemini kapsayan Demokrat Parti Dönemi'yle bir devamlılık ve kalıcılık sıfatı kazanmıştır. Bu dönem içinde oluşturulan eğitim ideolojisi, gelecek dönemler için de bir yola çıkış kaynağı olmuştur. Bu yüzden ana hatlarıyla Türk eğitim tarihinin bu dönemini incelemeye çalıştık.

Gerek çalışma alanım ve konumun belirlenmesinde, gerekse de bilimsel bir düstur kazanmamda bana yardımcı olan başta danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet KÖÇER'e ve her türlü desteğini gördüğüm değerli hocam Doç. Dr. Erdal AÇIKSES'e içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

- Bkz.** : Bakınız
- C. D. T. A.** : Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi
- C. H. P.** : Cumhuriyet Halk Partisi
- C.** : Cilt
- D. İ. E.** : Devlet İstatistik Enstitüsü
- D. P.** : Demokrat Parti
- M. E. B.** : Milli Eğitim Bakanlığı
- M. P.** :Millet Partisi
- s.** : Sayfa
- S.** : Sayı
- T. T. A.** : Türkiye Tarih Ansiklopedisi

GİRİŞ

Problem

Kültür ve eğitim konusu, bugün artık bütün toplumların, akademik ve politik seviyede ilgi alanıdır. Bu durum özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için, öncelikle kalkınma ve modernleşme ve gelişme problemi olarak ele alınmaktadır.

Eğitimi dört temel unsur ayakta tutar. Bunlar; okul, müfredat, öğretmen ve öğrencidir. Bu unsurlar sayesinde eğitim şekillenir ve emsalleri arasında kendine bir yer bulabilir. Eğitimin toplumsallaştırıcı işlevinde eğitimi oluşturan mekanizma ve kurumlar, çoğu zaman siyasi oluşumlardan ve mekanizmalardan etkilenmiştir.

Eğitimin en temel basamağını oluşturan ilköğretim ise Türk devlet ve kültür geleneğinin bir parçasıdır. Özellikle Türklerin İslamiyet'i kabulüyle başlayan geniş çaplı okuma yazma ve eğitim seferberliği medrese geleneğiyle başlamış, Osmanlı Devleti zamanında bu kurumlara Sıbyan Mektepleri eklenerek okuma yama ve okullaşma oranları arttırılmaya çalışılmıştır. Ancak cumhuriyetin ilanı ile birlikte ilan edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, eğitimin laikleşmesi ve eğitim kurumlarının birleştirilmesi yönünde önemli bir adım olmuş ve bu durum neticesinde medrese geleneğinin de sonu gelmiştir. Cumhuriyet tarihinin ilk anayasası olan Teşkilât-ı Esasiye'nin 87. maddesi ile ilköğretim her seviyede parasız ve zorunlu kılınmıştır.

Cumhuriyet Türkiye'sinin devraldığı eğitim mirası, başta ilköğretim olmak üzere sıkıntılı bir süreçti. Okuma yazma oranlarının düşüklüğü, okullaşma oranlarının yetersizliği Atatürk döneminin eğitimsel açıdan en önemli sorunlarıydı. Ancak ilköğretim meselesi Atatürk döneminde bir çağdaşlaşma problemi olarak görülmüştür. Özellikle bu dönemde ilköğretimin bir işlevi de Atatürk ilke ve inkılâplarını nüfusun önemli bir kısmını barındıran kırsal kesime benimsetme ve yaygınlaştırma işlevidir. Cumhuriyetimizin ilanı ile birlikte Atatürk döneminde yapılan bütün inkılâplar gibi eğitim alanında yapılan inkılâplar ve düzenlemeler de radikal bir özelliğe sahiptir ve "ya şimdi ya da hiçbir zaman" anlayışıyla şekillenmiştir. Daha sonraki İsmet İnönü döneminde eğitimle ilgili düzenleme ve inkılâpların sistemleşmesi ve olgunlaşması sağlanmıştır. Bu dönem için ilköğretim açısından en önemli düzenleme Köy Enstitüleridir. Ülkemizde 1946 tarihinde başlayan çok partili dönem ve bunun sonucunda 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan çok partili dönemin ikinci genel seçimleriyle iktidara gelen Demokrat Partinin kesintisiz 10 yıllık iktidar süreciyle

siyasal ve sosyal olarak yeni bir dönem başlamıştır. Eğitimin siyasi politika ve oluşumlardan bağımsız düşünülemediği gerçeği bu dönemde de ortaya çıkmış ve bir dönemin ilköğretim açısından önemli bir eğitim hamlesi olan Köy Enstitüleri, tarihimizin tozlu sayfalarına gömülmüştür. Bununla beraber hem ilköğretim hem de eğitimi oluşturan diğer kademelerde yeni uygulama ve politikalar ortaya konmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 14 Mayıs 1950 ile 27 Mayıs 1961 tarihleri arasında görev yapan Demokrat Parti Hükümetlerinin ilköğretimle ilgili politika ve faaliyetlerini belirlemektir. Bu araştırmanın amaçları iki noktada toplanabilir:

- 1-) 1950 – 1960 yılları arasında görev yapan hükümetlerin ilköğretim politikalarına ilişkin uygulamaları belirlemek.
- 2-) Bu politika ve uygulamaların nicel yönden yeterliliklerini araştırmak.

Araştırmanın Önemi

İlköğretim eğitimin en temel basamağıdır ve eğitimi oluşturan diğer basamaklar için bir yola çıkış kaynağıdır. İnsanın kendi zihinsel çözümlemesini yaptığı ve toplumu anlamaya çalışmaya başladığı dönem ilköğretim dönemidir. Bu açıdan kişilik bilincinin kazanılması ve yurttaşlık sorumluluklarının farkına varılması açısından ilköğretim temel bir basamak teşkil etmiştir.

Ülkemizde 1998 yılında başlayan 8 yıllık kesintisiz eğitim dönemi, ilköğretimin ne kadar önemli olduğunun göstergesidir ve bu konunun öncesine ve bir anlamda temelini inilmesi açısından bu çalışma oldukça önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 1950 ile 1960 yılları arasında görev yapan Demokrat Parti hükümetlerinin ilköğretimle ilgili politika ve faaliyetleriyle sınırlıdır. Bu dönem içinde eğitimin diğer kademelerindeki faaliyet ve değişiklikler çalışma alanının içerisine alınmamıştır. Bu yüzden çalışma dönemini ve alanını kapsayan hükümet programları, kanunlar, şûralar, süreli yayınlar, tetkik eserler ve makalelerle sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada ilk olarak, yazılı kaynakların taranması ve bulunan bilgilerin değerlendirilmesi şeklinde bir yöntem izlenmiştir. Bu yazılı kaynakların başlıcaları şunlardır;

- 1- 1950-1960 yılları arasında görev yapan hükümetlerin programları.
- 2- 1950-1960 yılları arasındaki TBMM Zabıt Cerideleri.
- 3- 1950-1960 yılları arasında yayımlanan Tebliğler Dergisi.
- 4- 1950-1960 yılları arasında yapılan eğitimle ilgili şûra ve diğer toplantı tutanakları.
- 5- Çalışma alanıyla ilgili çağırılan yabancı uzmanların raporları.
- 6- İstatistikî veriler.
- 7- Dönemi kapsayan eğitim kaynakları ve tektik eserler.
- 8- Demokrat Parti döneminin eğitim sistemiyle ilgili çalışılmış 2 yüksek lisans ve 1 doktora tezi.

Tanımlar

İlköğretim: 7-12 yaş arasını kapsayan kadın ve erkek bütün bireylerin milli hedef ve amaçlara bağlı olarak kazanmaları zorunlu olan, bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretim.

Eğitim Politikası: Hükümetlerin eğitimle ilgili izledikleri temel düstur, ilke ve kural.

İlke: Temel düşünce ve kurallar bütünü.

Hükümet Programı: İktidarların işbaşına geldiklerinde toplumu oluşturan ve ilgilendiren bütün kurumlar için meclise sundukları çalışma planı.

I. BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ ÖNCESİ DÖNEM TÜRK EĞİTİMİNDE İLKÖĞRETİM

1. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK EĞİTİMİNDE İLKÖĞRETİM (1923–1938)

1.1. Atatürk'ün Yetiştığı Ortam ve Eğitim Düşüncesine Etkisi

Mustafa Kemal, Osmanlı Devleti'nin en zor günlerine karşılık gelen bir zamanda Selanik'te doğmuştur ve gerçekten de doğduğu coğrafyanın şartlarını içine sindirmiştir. Yetiştığı ortam, onun ileride yapacağı başta eğitim alanındaki inkılâplar olmak üzere bütün inkılâplar için bir gözlem sahası olmuştur.

Özellikle “Evlâd-ı Fatihan” diyarında bütün siyasi, sosyal ve ekonomik zıtlıkları yaşayarak büyümüştür. Çocukluk yıllarında, asırlık Türk yurdunda yaşayan ve sonra kışkırtmalarla dağa çıkan Rum ve Bulgar çetelerini de görmüş, vatanını savunmaktan başka çıkar yolu olmayan ve bu uğurda bütün zorluklara göğüs geren Türk milletinin mücadelesine de tanık olmuştur.

Eğitim hayatında da birbirine zıt eğilim ve yöntemleri bizzat yaşamıştır. Annesi Zübeyde Hanım'ın hatırını kırmayarak gittiği Mahalle Mektebinde baskıya dayanan, nakilci ve ezberci yöntemi, sonradan gittiği Şemsi Efendi Okulunda, kısmen serbestliğe, deneye ve akla dayanan eğitimi yaşamıştır¹ ve kazandığı bu tecrübeler onda gelecekte şekillendireceği eğitim anlayışının fikir tohumlarını filizlendirmiştir. Bu okuldaki öğretmeni Şemsi Efendi, onun ileride oluşturmak istediği eğitim modelinin öğretmen motifi olacaktı.

Atatürk'ün eğitim hayatı birçok öğrenciye nasip olmayacak bir şekilde başarılarla geçmiştir. 1941'de 92 yaşında ölen hocası Frere Rodriguez, Mustafa Kemal için, “*Hafızamda iz bırakan, zeki, çalışkan ve elinde daima kitap bulunan bir gençti.*”² ifadelerini kullanmıştır.

Gerçekten de genç bir subayken okuduğu kitaplar ileride kuracağı cumhuriyet ve cumhuriyeti ayakta tutacak başta eğitim olmak üzere bütün kurumlar için onun bizzat

---

¹ Yahya AKYÜZ, “*Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı:23, Cilt: VIII, Mart, 1992, s. 234.

² Faik Reşit UNAT, “*Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştığı Devrin Milli Eğitim Sistemi*”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 45, 2000, s. 62.

danıştığı kaynaklar olmuştur. Bugün Anıtkabir’de sergilenen kitaplarına gelince, 3000’den fazla kitabın sergilendiğini görürüz. Okuduğu kitaplar arasında: Arap, İran, Fenike ve Türk tarihleri, Le Dram Oriental, Jen Jores’in “Fransız İhtilâlinin Sosyalist Tarihi”, J.J. Rousseau’nun “Delicat Parmis Les Homme”, Mecmua-i Ebuzziya, Tarih-i Murat Bey, La Vie American Education et Societe, Tarih-i Ebulfaruk, Ziya Gökalp’ten “Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak”, Victor Bever’in “La Revolte De L’Assie”, Filibeli Ahmet Hilmi’den “ Allah’ı İnkâr Mümkün mü ?”, H.C. Wals’ın “Dünya Tarihinin Ana Hatları”.³ gibi kitapları vardır. Atatürk bu eserleri okurken hiçbirinin etkisinde kalmamış, her birinden kendisine bir şeyler almıştır.

Mustafa Kemal, eğitimi toplumun her kademesinde bir ihtiyaç olarak görmüştür. Ama onun için en önemlisi eğitimin milli boyutlar içinde teşekkül etmesi ve millilik motifleri barındırmasıdır.⁴ Zaten Atatürk’ün, milli mücadeleyi de içine alan cumhuriyet’e kadar ki süreçte oluşturduğu bütün kurumlara baktığımızda; Hâkimiyet-i Milliye, İrade-i Milliye, Milli Mücadele, Kuva-yı Milliye, Misak-ı Milli, Heyet-i Milliye, Tekâlif-i Milliye... vb. bütün hepsinde anahtar kelimeyi millilik vasfı oluşturur.⁵

Askerlik kurumu da buna en açık örneği teşkil eder. 1918’de yayınladığı “Zabit ve Kumandan ile Hasbihal” adlı kitabında askeri eğitimdeki eksikliklerden, vatan ve millet sevgisine, hatta annelerin çocuklarına beşikte söyledikleri ninnilerin eğitimsel değerine kadar birçok konu üzerinde durmuştur.⁶ Ekonomik ve mesleki faaliyetlerin temelinde de eğitimi gören Atatürk İzmir İktisat Kongresinde bunu şu sözlerle dile getirmiştir: “*Yeni Devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Onlara o suretle ilim ve irfan vermeliyiz ki âlem-i ticaret ve ziraatta faal olsunlar. Maarif programımız, gerek iptidai tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler bu nokta-i nazara göre olmalıdır. İlmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve terakkiyatını*

³ Burhan GÖKSEL, “Atatürk’ün Eğitim Konusundaki Görüşleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 3, Cilt: 1, Temmuz, 1983, s. 925.

⁴ Atatürk’ten önce eğitim sisteminin milli karakterler taşıması gerektiği hususu ilk olarak 1909 da Genç Türkler tarafından ortaya atılmıştır. Genç Türkler çalışmalarında okul bazında bir ayırıma gidememiş, ama bilhassa Türkçe ve Türk Kültürünü başta azınlık okulları olmak üzere tüm okullara yayma yoluna gitmişlerdir. Ancak Osmanlı Devleti’nin karşı karşıya kaldığı Trablus, Balkan ve I. Dünya Savaşları bu yeniliklerin önünü tıkamıştır. Özkan İZGİ, “Atatürk’ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 1, Cilt: 1, Kasım, 1984. s. 268.

⁵ Nuri KÖSTÜKLÜ, “Atatürk, Cumhuriyet ve Milli Kimlik”, **Ata Dergisi**, Sayı: 10, Konya, 2002, s. 90.

⁶ Yahya AKYÜZ, “Atatürk’ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri”, s. 237.

*zamanla takip etmek şarttır. Maarif faaliyetlerimiz meslek tahsilinin ilk ve orta derecesinden en yüksek derecesine kadar memlekette teminini hedef tutmuştur.”*⁷

Atatürk'ün eğitime verdiği önemin pek çok sebepleri arasında ilk planda ekonomik ve kültürel yönden yeni Türk devletinin kurulmasını arzu etmesi yer almaktadır.⁸

Yine oluşturacağı eğitim sisteminde oluşturulacak alfabenin nasıl olması gerektiği hakkındaki çalışmaları sabittir. Bu amaçla Fransız Türkolog Deny'nin gramerini, Macar Türkolog Nemeht'in gramerini bu amaçla etüt etmiştir⁹

Bu amaçla Milli Mücadele'nin bütün şiddetiyle devam ettiği bir sırada, hatta Yunan ordusunun Eskişehir'den Ankara önlerine geldiği bir anda Atatürk'ün Ankara'da bir Maarif Kongresini toplaması ve kongre de oluşturulacak yeni eğitim sisteminin milli olması gerektiği ilkesini ilk başa alması, eğitime ve millilik vasfına verdiği değeri açıkça gösterir. Atatürk kongreyi açarken:

*“Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenni yatında en mühim bir âmil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin hurufatından ve evsafi fitri yetimizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, Şark'tan ve Garp'tan gelen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciyei milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü dehayı millimizin inkişafı tamı ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Lâlettâyin bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin muhrup neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür (Hara seti Fikriye) zeminle mütenasiptir. O zemin milletin seciyesidir.”*¹⁰

diyerek artık her türlü yabancı etkiden uzak bir kültür ve eğitim sisteminin oluşması gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca bu hususta öğretmenlere de seslenerek yetiştirilecek öğrencilere her şeyden önce onların milli seciyeleriyle ters düşen unsurlarla mücadele etme gerekliliğini ve kendi milli hassasiyetlerini sonuna kadar savunmaları gerektiği ilkesini aşılamlarını istemiştir.¹¹

⁷ Dursun GÖK, “ Atatürk ve Eğitim ”, **Ata Dergisi**, Sayı: 10, Konya, 2002, s. 192.

⁸ Özkan İZGİ, “ Atatürk'ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı ”, s.269.

⁹ Burhan GÖKSEL, “ Atatürk'ün Eğitim Konusundaki Görüşleri ”, s. 928.

¹⁰ Ahmet Bekir PALAZOĞLU, **Atatürk'ün Eğitimle İlgili Düşünceleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.312.

¹¹ Ahmet PALAZOĞLU, **Atatürk'ün Eğitimle İlgili Düşünceleri**, s.313.

1.2. Atatürk'e Göre Eğitim

Cumhuriyet Döneminde eğitim cumhuriyetin kurucusu, Mustafa Kemal Atatürk'ün kişiliğinin ve fikirlerinin etkisiyle şekillenmiş ve bu günlere gelmiştir.¹² Onu eğitim alanına ilgili kılan temel faktör, eğitimi sosyal ve kültürel kalkınmanın ana vasıtalarından biri olarak kabul etmesidir.¹³ Zaten Milli Mücadele'nin başlarından itibaren ilk olarak Sivas Kongresinde eğitime Amerikalı gazeteci Mr. Brown'la konuşurken değinir. Bu görüşmede pek genel çizgilerle köylünün okutulması gerektiğinden söz eder.

“Eğitim okul demektir. Türk Halkı iyi bir eğitim görmeli, iyi bir hükümete sahip olmalıdır. Türk köylüsünün pek azı okuryazardır. Ama, köylüler tekamüle isteklidir, çocuklarının iyi eğitim almasını ve Müslümanlığın değerler sistemiyle donanmasını isterler”¹⁴

Yine Milli Mücadele'nin devam ettiği ve Ankara önlerinde kanlı savaşların yapıldığı 16 – 21 Temmuz günlerinde, burada bir Maarif Kongresini de toplaması eğitime verdiği önemi açıkça göstermekteydi. Mustafa Kemal Paşa'nın eğitime verdiği önemin başlıca nedenleri iki noktada toplanabilirdi. Bunlardan biri ve en önemlisi eğitimi, kalkınmanın temel taşı olarak görmesi, diğeri ise eğitimin Cumhuriyet'in koruyucusu ve yeni kuşakların yetişmesi açısından taşıdığı önemdi.

22.09.1924 tarihli bir konuşmasından alınan sözleri bunu açıkça ifade eder. *“.....En mühim, en esaslı nokta eğitim meselesidir, eğitimidir ki bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, yüksek bir cemiyet halinde yaşatır, ya da bir milleti esaret ve sefaletle terk eder.”¹⁵*

Mustafa Kemal Paşa geleneksel eğitim sistemini Türk milletinin gerilemesinde en önemli etken olarak görmekteydi. Onun geleneksel eğitim sistemine yönelik eleştirileri üç ana noktada toplanıyordu.

1- Geleneksel eğitim milli değildi, milli kültür ve duyguların gelişmesine fırsat vermiyordu.

2- Geleneksel eğitim ezberciliğe dayanıyordu.

¹² Cavit BİNBAŞIOĞLU, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 230.

¹³ Kemal AYTAÇ., “ *Atatürk'ün Eğitim Görüşü*”, **Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler**, İkinci Kitap, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s.103.

¹⁴ İlhan BAŞGÖZ., **Türkiye'nin Eğitim Çıkmışı ve Atatürk- Sorunlar- Çözüm Aramaları- Uygulamalar**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 1754, Başbakanlık Basımevi, Ankara, s.274.

¹⁵ Kemal AYTAÇ., “ *Atatürk'ün Eğitim Görüşü*”, s.104.

3- Geleneksel eğitim bilimselliğe tamamen zıt bir görünüm çiziyordu.¹⁶

Atatürk bu faktörler ışığında Cumhuriyet'in ilanıyla beraber hem eğitim alanında yapılacak inkılabları hızlandırmış, hem de yeni eğitim programına şekil verecek, onun dayanacağı temel ilkeleri tespitte yeterli olacak ana motifler ya da ilkeler üzerinde durmuştur. Bu ana motifler;

- Milli Karakter Motifi

Oluşturulacak yeni eğitim programları, her şeyden önce gerek biçimsel gerekse özde milli olmalıdır. Milli duygu, düşünüş ve hislerle asla çelişmemelidir.

- Bilim ve Teknik Motifi

Atatürk, çağın gereği olarak bilim ve tekniğin oluşturulacak yeni eğitim sistemindeki önemi üzerinde sık sık durur. Bu konudaki düşüncesi şöyledir:

“Evet, milletimizin siyasi, içtimai hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olmalıdır, mektep sayesinde, mektebin vereceği ilim ve fen sayesinde ki Türk milleti, Türk sanatı, iktisadiyatı, Türk şiir ve edebiyatı, bütün bedayıyla inkişaf eder.”

- Ekonomi Motifi

Oluşturulacak yeni eğitim devletin ekonomi politikasıyla paralellik göstermelidir. Bu hem devletin, hem de eğitim sisteminin geleceği için büyük önem taşımaktadır.¹⁷

Atatürk'e Göre Yeni Eğitim Programının Dayanacağı Temel İlkeler;

- Eğitimimiz milli olmalıdır.
- Eğitimimiz bilimsel olmalıdır.
- Eğitimimiz ezbercilikten uzak uygulamalı olmalıdır.
- Eğitimimiz çağın şartlarına hitap etmeli, uygulanamayacak ütöpik fikirlerden uzak ve gerçekçi olmalıdır.
- Eğitimimizde birlik sağlanmalı ve eğitimimiz laik olmalıdır.
- Eğitimimizde kız – erkek farkı olmamalı, eğitimimiz laik olmalıdır.
- Eğitimimiz modern, ama disiplinli olmalıdır.
- Eğitim sadece belli bir sınıf veya zümrenin hakkı olarak görülmemeli, fırsat eşitliği sağlanmalıdır.

¹⁶ Seçil AKGÜN, “ *Tevhid-i Tedrisat*”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1983, s. 37.

¹⁷ Kemal AYTAÇ., “ *Atatürk'ün Eğitim Görüşü*”, s.107 – 108.

- Halk eğitimine önem verilmelidir.¹⁸

1.3. Atatürk Dönemi'nde Eğitimi Yaygınlaştırma Politikaları

Milli Eğitimin temel amaçlarından biri Toplum içinde yaşamayı kolaylaştıran, ahenkleştiren davranışları öğretmesidir. Bu faktör Milli Eğitimin sosyal boyutudur. Aynı zamanda genç kuşakları buna alıştırmakla memleket içerisinde güvenliğin, sosyal dayanışmanın sağlanmasına da hizmet eder. Milli Eğitim, kültürümüzü ve karakterimizi yükseltmeye yarar, fert ve millet olarak bizleri ezilmekten ve yenilmekten kurtarır.¹⁹

Milli Mücadele'nin savaşlar dönemini başarıyla atlatan genç Türkiye Cumhuriyeti Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde yeni bir sürece girmiştir. Bu süreç, Atatürk'e göre savaşlardan bile daha önemli bir süreçti. Amaç sosyal alanda da kalıcı zaferler kazanmak çağdaşları arasında önemli kurumlar vücuda getirmektir. Eğitim kurumları da bu sürecin önemli bir cephesini oluşturuyordu. Atatürk, bu aşamada da "Başöğretmen" rütbesiyle yine ön saflarda yerini almıştır.

1.3.1. Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu ve Laik Eğitime Geçiş

Osmanlı Devleti XIX. yüzyıl başlarına kadar, eğitim ve kültür konularında genel bir politika belirleyememişti. Eğitim ve öğretim faaliyetleri halen; Ortaçağ İslam aleminin kurumları olan medreseler ile sürdürülmekteydi. Kurulduğu devirlerde bilimsel çalışmaların merkezi olan bu kurumlar, XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin duraklamasını takiben gerilemeye ve dinsel bir nitelik kazanmaya başlamıştı. Öyle ki mahalle mektepleri ve medreselerde sadece dini bilimler öğretiliyor; pozitif bilimler ve bilimsel düşünceler bir yana atılıyordu. Dolayısıyla medrese mezunları; doğa ve toplum olayları karşısında incelemeyen, eleştirmeyen, açıklamayan ve yarardan çok zarar veren bir zümreyi oluşturuyorlardı. Dahası medreseliler kendi doğrularını ve düşüncelerini kabul ettirmek için zaman zaman halkla da çatışma yoluna girmişlerdi.

¹⁸ Galip KARAGÖZOĞLU, " Atatürk'ün Eğitim Savaşı " Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 4, Cilt: II, Kasım, 1985, s. 202 – 211.

¹⁹ İlhan BAŞGÖZ, Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk- Sorunlar- Çözüm Aramaları- Uygulamalar, s. 77.

XIX. yüzyıl başlarında ise Osmanlı Devleti başta eğitim olmak üzere birçok kurumda yenilik faaliyetlerine girişmiş, ancak bu yenilik faaliyetleri sadece yeni kurumları açmak şeklinde olmuştur. Yani eski kurumlar bir türlü ıslah edilememiştir.

Bu devirde bir yandan Harbiye, Mülkiye, Tıbbiye, Mühendishane kurulurken, öbür yandan medreseler yine eski usullerle varlıklarını devam ettirmişlerdir.²⁰ Bu karışıklığa yabancı devlet okullarının kendi lehlerine göre öğrenci yetiştirme ve propaganda faaliyetleri de eklenince üç farklı insan tipi yetişmiştir.

Üç ayrı sistemde okumuş, hayat görüşleri farklı üç nesil arasındaki anlaşmazlık son haddine çıktığı için devlet işlerine kesin bir yön tayin edilememiştir. Bu yüzden eğitim meseleleri de dâhil olmak üzere hiçbir işe ciddi şekilde çözümler bulunamamıştır. Hatta eğitimin amacı bile toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilecek şekilde teşhis edilememiştir. Halktan kopmuş mektepliler, halkın içinde halktan kuvvet alan medreseliler ve topluma, milli ve kültürel değerlerine yabancı olarak yetişmiş yabancı okul mezunları. Her meselenin karşısına bu üç zihniyet dikiliyor ve her taraf onu kendi açısından halletmek istiyor ve ona göre fikir söylüyordu. Onun için hiçbir esaslı karara varılamıyordu.²¹

Mustafa Kemal'e göre eğitim alanında bir birlik kesinlikle şarttı ve bunu bütün toplantı ve gezilerinde dile getiriyordu. Özellikle 2 Şubat 1923'te İzmir'de yaptığı bir konuşmada eğitimin birliği konusunda şunları söylemiştir:

“..... Medreseler ne olacak? Vakıflar ne olacak? Dediğiniz zaman derhal bir direnme ile karşılaşacaksınız. Bu direnişi yapanların ne hak ve yetki ile yaptıklarını sormak gerekir.....Milletimizin ve memleketimizin irfan yuvaları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın ve erkek aynı şekilde oradan çıkmalıdır.”

Yine 6 Şubat 1923'te Kırkağaç'ta medreselerin eğitim yuvası olmaktan ziyade boş zaman geçirilen yerler haline geldiğini vurgulamıştır.²²

1.3.2. Tevhid-i Tedrisat Kanununun İlanı

Mustafa Kemal 1 Mart 1924'te TBMM'deki açılış konuşmasında ülkenin genelinde saptanan eğitim ve öğretimin birleştirilmesi esasını bir an geciktirmeden uygulamak gerektiğini, bu yolda gecikmenin vereceği zararlar ve çabukluğun

²⁰ Utkan KOCATÜRK, **Atatürk**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 80

²¹ Asım ARI, “ *Tevhid- i Tedrisat ve Laik Eğitim*”, **Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2002, s. 184.

²² Asım ARI, “ *Tevhid- i Tedrisat ve Laik Eğitim*”, s.185.

sağlayacağı ciddi ve derin ürünlerin bilinmesinin ivedi kararına neden oluşturduğunu söylemiş ve şu üç noktaya değinmiştir.

“1- Ulus, Cumhuriyetin bugün ve gelecekte bütün saldırılardan kesin olarak ve sonsuza değin korunmasını istemektedir. Ulusun isteği, “ Cumhuriyetin hiçbir zaman geçirilmeden, denenmiş ve kanıtlanmış bütün ilkelere tümüyle dayandırılmasının sağlanmasıdır.

2- Kamuoyunun eğitim ve öğretimin birleştirilmesinden yana olduğu saptanmış olduğundan, bunun hiç zaman geçirilmeden uygulanmasını gerekli görüyoruz.

3- Müslümanlığı, yüzyıllardan beri, yapıla geldiği üzere, bir siyasa aracı olarak kullanılmaktan kurtarmanın ve yüceltmenin çok gerekli olduğu gerçeğini de görüyoruz.”²³

Bütün bu gelişmelerden sonra 3 Mart 1924’te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ilan edildi ve kanun, 6 Mart 1924’te Resmi Gazete’de yayımlandı. Kanuna göre; ülkedeki bütün eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmış, o tarihe kadar Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflarca yönetilen okul ve medreseler de Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun üçüncü maddesiyle de Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mektepler ve medreseler için ayrılan ödenek de Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nda, medreselerin kapatılmasına ait herhangi bir zorlayıcı hüküm yoktur. Ancak medreselerin görevini görmek ve yüksek diyanet uzmanları yetiştirmek üzere İlâhiyat Fakültesi ile İmam Hatip Okullarının açılması kanun ile öngörüldüğünden medreselerin kapanması bu inkılâbın doğal bir sonucu olmuştur. Tevhid-i Tedrisat düzenlemelerinden İstanbul Darülfünunu ve diğer yüksek öğrenim veren kurumlar İlahiyat Fakülteleri hariç tutulmak üzere yasa kapsamına alınmamıştır.²⁴

Ayrıca yabancı okullar da devlet denetimi altına alınarak bunların milli kültürü zedeleyici, milli hisleri gevşetici eğitim yapmalarına imkân verilmedi. İlköğretimin ise tamamen Türk okullarında yapılması kanun hükmü haline geldi.²⁵

Öğretime ve eğitime milli ve laik bir karakter veren Tevhid – i Tedrisat daha sonra eğitim alanında yapılacak bütün inkılâpların önünü açmış ve bunlara temel dayanak teşkil etmiştir.

²³ Asım ARI, “ *Tevhid- i Tedrisat ve Laik Eğitim*”, s.187.

²⁴ Necdet SAKAOĞLU, **Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 170.

²⁵ Utkan KOCATÜRK., **Atatürk**, s. 80.

1.3.3. Harf İnkılâbı (Alfabe Değişikliği)

Türk toplumları tarih boyunca farklı dönemlerde farklı alfabeler kullanmışlardır. Harf İnkılâbı, yazı dilinde kullanılan Arap harflerinin yerine Latin Alfabeti'nin alınmasını ifade eder. Arap harflerinin Türkler tarafından kullanılması ise Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra başlamış, ancak bu harfler Türk dilinin liguistik yapısına hiçbir zaman uymamıştır. Bu da okuma yazma oranlarının düşük olmasına, dahası okumayı da sınırlı bir zümrenin, özellikle devlet yöneticileri ve ilmiye sınıfının eline sokmuştur.²⁶

Bu konuyla ilgili Cumhuriyet Döneminden önce başarısız girişimler olmuştur. Ancak 1924 Şubatı'nda ilk kez milletvekili Şükrü Saraçoğlu, Latin Alfabeti konusunu Meclise getirmiştir. Tasarı Mecliste büyük tartışmalara ve eleştirilere uğrasa da sosyal çevrede ve basında çok büyük yankı bulmuştur.²⁷

26 Haziran 1928'de Türk dili hususunda Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ruşen Eşref Üneydin, Darülfünun Müderris Muavini Ragıp Hulûsi, Darülfünun eski öğretmenlerinden Ahmet Cevat Emre, Fazıl Ahmet Aykaç, İbrahim Grandi (Grantay), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Mehmet Emin Erişilgil ve İhsan Sungu'dan oluşan bir komisyon çalışmalara başladı. Komisyon çalışmalarını önce Ankara'da, daha sonra İstanbul'da sürdürdü. Özellikle Falih Rıfkı Atay çıkardıkları raporu Dolmabahçe'de Atatürk'e götürmüş ve yeni alfabenin intibak süresinin yaklaşık on beş yıl süreceğini söylemiştir. Bunun üzerine Atatürk “*Ya üç ayda ya da hiçbir zaman*” diyerek 9 Ağustos gecesi yeni yazıyı halka ilan etmiştir. Bu ilanı kendi el yazısı ile yazdığı nutukta okumuştur.²⁸

Tevhid-i Tedrisat'ın ilanından sonra Milli Eğitim Bakanlığı yeni harf hazırlığı için bir komisyon oluşturmuştur. Yapılan çalışmalar doğrultusunda 1353 sayılı 1 Kasım 1928'de kabul edilen, (Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun) 11 maddeden ibarettir.²⁹ Bununla devlet dairelerinde 1. 1. 1929'dan başlayarak yazışma ve işlemlerin en geç Haziran 1929'a kadar yeni Türk harflerine dönüştürülmesi, kitapların Ocak 1929'dan itibaren yeni harflerle basılması, resmi ve özel tutanaklarda, 1930 Haziran'ına kadar eski Arap harflerinin “Stenografi” makamında kullanılması, bütün

²⁶ Murat BELGE – Cahit KÜLEBİ, “*Türk Dili*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi** C: 10, s. 2579. (Bu kaynak sonraki alıntılarda “C. D. T. A” şeklinde kısaltılmıştır.)

²⁷ Cavit BİNBAŞIOĞLU, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, s. 283.

²⁸ Cavit BİNBAŞIOĞLU, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, s. 285.

²⁹ Hüseyin Hüsnü TEKİŞİK, Erol Ünal KARABIYIK, **Milli Eğitimle İlgili Kanunlar**, Üner Yayınları, IX. Baskı, Ankara, s. 74.

mekteplerin Türkçe yapılan öğretiminde Türk harflerinin kullanılması ve eski harflerle basılmış olan kitapların kaldırılması yasalaşmıştır.³⁰

Türk inkılâbının önemli mihenk taşlarından olan Harf İnkılâbı, daha sonraları Millet Mektepleri ve Halkevlerinin önünü açmıştır.

1.3.4. Millet Mekteplerinin Açılması

Yeni Türk harflerinin kabulünden sonra, okumayı ve yazmayı halka öğretmek amacıyla her okulda Millet Mektepleri adıyla ikinci bir öğretim düzenlemesi yapıldı. Millet Mekteplerinin işleyişini düzenlemek maksadıyla 11 Kasım 1928’de “Millet Mektebi teşkilatına dair Talimatname Bakanlar Kurulunda kabul edilip yürürlüğe konmuştur”. Toplam beş maddeden oluşan bu yönetmeliğin dördüncü maddesi; “Bu teşkilatın reis-i umumisi ve Millet Mektebinin baş muâllimi reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleridir.” biçimindedir. Yönetmelikle birlikte ve yeni harflerin yasası ile Türkiye de örgün ve yaygın eğitim alanında, samimi, coşkulu ve verimli bir seferberlik başlatılmıştır.³¹

Millet Mektepleri Yönetmeliği, 1980 Askeri Harekatı’ndan sonra Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlık zamanında öğretmenler günü olarak kabul edilmiştir.³²

Millet Mekteplerinin işleyişine ve örgütlenişine bakıldığında üç kurstan oluştuğunu görmekteyiz: A kursunda okuma yazma öğretilmesi, B kursunda, A kursunu bitirenlere yaşamları ve işleri için gerekli temel bilgilerin verilmesi, C kursunda da, B kursunu bitirenlere daha üst düzeyde bilgi ve beceriler kazandırılması hedeflenmiştir.

Okul binası bulunan şehir ve kasabalarda kurslar okul binalarındaydı. Okul bulunmayan yerlerde kurslar geziciydi, uygun bir odada veya açık havada çalışacaktı. 15 ila 45 yaş arasında bulunan ve okuma yazması olmayan kadın ve erkek bütün vatandaşlar bu kurslara devamlı kılındı. 45 yaşını geçenler için kurs zorunlu değildi. Kursları öğretmenler idare ediyor ve hizmetlerine karşılık maaşlarından ayrı ücret alıyorlardı.³³

Millet Mekteplerinde 1928’de 20.489 kursta 597010 kişi okudu. 1929’da kurs sayısı 12.887 katılan kişi sayısı 262.433 idi. 1950’de bu sayı oldukça azaldı. Ancak

³⁰ Necdet SAKAOĞLU, *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, s. 190.

³¹ Necdet SAKAOĞLU, *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, s. 190 – 191.

³² Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, s. 286.

³³ İlhan BAŞGÖZ, *Türkiye’nin Eğitim Çıkması ve Atatürk- Sorunlar- Çözüm Aramaları- Uygulamalar*, s. 121.

1960'tan sonra bu kursların sayılarında çok büyük artışlar görüldü. 1928 – 1980 arasında 165.807 kursta 2.560.436 kişi okuyup belge aldı.³⁴

1.4. Atatürk Dönemi'nde İlköğretim Alanında Meydana Gelen Gelişmeler

Atatürk Dönemi'nde Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan eğitim hamlesinde belki de üzerinde en çok durulan eğitim kademesi ilköğretim olmuştur. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin İlanının hemen ardından Maarif Bakanı Sâfa Bey tarafından “ Misak-ı Maarif” ilan edilmiştir. Misak-ı Maarif beş maddeden oluşuyordu.

- 1- Milliyetçi, halkçı, inkılâpçı, laik cumhuriyet vatandaşları yetiştirmek.
- 2- İlk tahsili fiilen umumileştirmek, herkese okuma yazma öğretmek.
- 3- Yeni nesilleri bütün tahsil derecelerinde umumiyetle ilmi ve bilhassa iktisadi hayatta amil ve muvaffak kılacak bilgilerle donatmak.
- 4- Cemiyet hayatında dünya ve ahiret cezaları korkusundan doğan ahlak yerine hürriyet ve nizamın telifine istinat eden hakiki ahlak ve fazileti hakim kılmak.
- 5- Maarif ve terbiyemizin umumi hedefi olarak; Türk milletini medeniyet safında en ileriye götürmek ve yeni nesilleri Türk olma şerefine kısa zamanda varmayı mümkün kılacak aşk, irade ve kudretle yetiştirmek.³⁵

1.4.1. 1924 İlkokul Programı'nın Oluşturulması

İlköğretim alanında atılan bu kararlı başlangıç adımının hemen sonrasında ilan edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra eğitim ikililiği de ortadan kaldırılmış, hemen sonrasında 1924 tarihi itibarıyla Cumhuriyet Dönemi'nin ilk, ilkokul müfredatı olma özelliği taşıyan “ İlk Mekteplerin Müfredat Programı” oluşturulmuştur. Programa göre;

- İlkokullar 6 yıldan beş yıla indirilmiş, kız ve erkek ilkokulları için ayrı ayrı ders dağıtım çizelgeleri hazırlanmıştır.
- Yine bu programa göre okuma ve yazma dersleri birlikte yürütülmüş böylelikle okuyanın yazamaması gibi bir durumun da önüne geçilmiştir. Ayrıca ilk okuma yazmada sözcüklerin anlamlı olmasına dikkat edilecek ve harflerin öğretilmesinde Arap harflerindeki alfabetik sıra izlenmeyecektir.

³⁴ Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, s. 286.

³⁵ Kenan OKAN, *Türkiyede İlköğretim*, Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Koordinasyon Dairesi İstatistik Grubu Yayınları, Nisan, 1971, s. 2.

- Bu programda anlamlı okumaya, okunanı anlattırmaya, her derste 3-4 sözcüğün anlamını kavratırmaya özen gösterilmiştir.
- Okuma parçalarının, ahlaki ve edebi bir değeri olması yanında, ulusal tarih ve özellikle Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet ilkeleriyle de ilgili olması istenmiştir.³⁶

1.4.2. 1926 İlkokul Programı'nın Oluşturulması

1926 tarihli İlkokul Programı'nda ilköğretimin hedef ve ilkeleri kısa cümlelerle ifade edilmişti. Hedefler son derece kapalı, yetersiz, örtüşmüş bir biçimde ve şuraya buraya serpiştirilmiş bir haldeydi. Programın önsözünde ilkokulun amacı; *“ilk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir”* şeklinde belirtilmiş, ancak ilköğretimin hedefini anlatan bu cümlede iyi vatandaşın nitelikleri, muhite (çevreye) faal (etkin) bir halde intibak şartları, açık ve uygulamaya imkân verebilecek biçimde ifade edilmemişti. 1926 tarihli İlkokul Programı'nın en önemli özelliği ve yeniliği Toplu Tedris (toplu öğretim) uygulamasını getirmesidir. Günümüzde ilköğretimde geçerli olan ve uygulanan toplu öğretim yöntemi eğitimde o devre göre son derece çağdaş bir anlayış ve uygulamaydı. Bu yöntemle göre ilk üç sınıfta dersler Hayat Bilgisi dersindeki üniteler etrafında toplanmış ve her dersin programı yeni ve canlı esaslara dayandırılmıştır.

Toplu öğretim konusunda eğitimci Sadrettin Celal şunları söylemektedir:

*“Eski programlara göre tedrisat yapılırken, çocuklara, bir günün beş saatinde muhtelif derslerde, birbiriyle hiç bağ ve ilişkisi olmayan çeşitli bilgiler ve konular veriliyordu. Mesela muallimin, Tarih dersinde çocukları son derece ilgilendiren bir konuyu açıklarken zilin çalması ile o dersi bırakıp, bir sonraki derste bir hendese ve kavâid (kurallar) dersi vermesi çok yanlıştır. Talebenin, gelecek tarih dersine kadar hararet ve heyecanı azalır, kaybolur. Oysa toplu tedris yönteminde bir konu işlenirken o alanda Tarihî, Coğrafi bilgiler verilecek, Matematik problemleri çözdürülecek, Türkçe dersi verilecektir vs. Ancak, öğrenciler münfail(pasif) bir halde kalarak böyle bir ders dinlerse, bu toplu tedris değil, toplu takrir ve yapıştırma tedris olur. Toplu tedriste, derslerde ayrı ayrı konular işlenmeyecek, bir konu çeşitli yönleriyle işlenecek, hem de öğrenciler gözlem ve deneye yöneltileceklerdir.”*³⁷

³⁶ Türkiye'de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını), Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 2003, s. 123.

³⁷ Yahya AKYÜZ., Türk Eğitim Tarihi M .Ö 1000 – M . S 2006, Pegama Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 347.

1926 İlkokul Programı'nın yukarıda ayrıntılı biçimde açıklanan "toplular öğretimi" yöntemini benimsemesi yanında getirdiđi diđer yenilikleri Őu Őekilde sıralamak műmkűndűr:

- 1- Őđrencinin kişisel ilgisinin dikkate alınması ve iş eğitimine Önem verilmesi kabul edilmiştir.
- 2- Derslerin yalnız műfredatı sayılmakla yetinilmemiŐ, her dersin amacı ve Őđretiminde tutulacak metodun ana hatları da belirtilmiŐtir.
- 3- Derslerin Őevre Őartlarına gűre Őđretimi ve geniŐ imkân yaratılması gűrűŐű de bu programda yer almıŐtır.³⁸

1.4.3. 1936 İlkokul Programı'nın Oluşturulması

1926 İlkokul Programı'ndan sonra Tűrkiye'de ŐeŐitli alanlarda inkılâplar yapılmıŐtı. Bu inkılâpların zaruri kıldığı yeni ihtiyaĉlar karŐısında programlarda da yeni deđiŐiklikler yapılması gerekiyordu.

Ocak 1937 tarih ve 20/1 sayılı Kűltűr Bakanlıđı (Milli Eđitim ve Kűltűr Bakanlıkları) Dergisi'nde 1926 Programı'nda deđiŐiklik yapılması gerekliliđi ve nedeni Őűyle izah ediliyordu:

- 1- Yeni okula Őocuk, her Őeyden Őnce yakın yurt realiteleri iĉinde faaliyette bulunmak mecburiyetinde olduđundan, yakın yurttta cereyan etmekte olan ve son yıllar iĉinde meydana gelen sosyal, dođal ve teknik deđiŐikliklerin de yeni yapılacak programa ilâvesi lűzumluydu.
- 2- Bir taraftan ilkokulun gittikĉe her tarafa yayılarak geniŐ halk tabakalarına kadar kűltűr verecek bir műessese haline gelmeđe baŐladıđı dűŐűnűlerek, orta tahsil yapmayacak memleket Őocuklarının imanlı ve pratik hayat iĉin kâfi derecede bilgili vatandaŐlar olarak hazırlanması, Őte taraftan da orta tahsile geĉecek Őocukların yetiŐmesi iŐleri de ilkokulun tabii bir gűrevindeydi.

Yukarıda zikredilen yazıda 1936 İlkokul Programı'nı hazırlayan komisyonun, 1926 Programı'nda gűrdűđű zayıf noktaları gidermek ve takviye etmek amacıyla aŐađıdaki dűzeltmeleri yaptıđı belirtilmekte ve deđiŐiklikler Őűyle sıralanmaktadır:

---

³⁸ Mehmet ARSLAN, " Cumhuriyet Dűnemi İlkűđretim Programları ve Belli BaŐlı Őzellikleri", **Milli Eđitim Dergisi**, Sayı: 146, Nisan, Mayıs, Haziran, Ankara, 2000, s. 42.

1- İlkokul faaliyetlerinin hedef ve prensipleri, parti programı (zamanın tek partisi olan CHP) ile ortaya konan yeni kıymetler, dünya pedagoji âlemindeki ileri hareketler ve bilhassa memleket realitesi daima göz önünde tutularak, açık, kesin ve ayrıntılı olarak tespit edilmiştir. Bu suretle Türk Terbiye ve Tedris Programlarında hâkim olması icap eden “*Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı*” karakter açıkça gösterilmiştir.

2- İlkokul talebelerinin yaşlarına ve okulda geçirdikleri yıl sayısına göre ve 1926 Programı'nın senelerce uygulamasının verdiği tecrübelerle dayanarak her ders grubundan bazı ders maddeleri çıkarılmış ve yerlerine daha hayatî ve lüzumlu ders maddeleri konulmuş, bazı dersler de bir ad altında birleştirilmiştir.

3- 1926 Müfredat Programı'nda göze çarpan, talebeyi sıkıntılı duruma düşüren ve öğretmenlerin itirazlarına mucip olan bir nokta da birinci ve ikinci devreler arasındaki irtibatsızlık idi. Bunun giderilmesine de çalışılmış ve maksatla üçüncü sınıfın hayat bilgisi dersine, gerek zaman ve gerek muhteviyat itibari ile dördüncü sınıfın zümre derslerine bir hazırlık teşkil edecek ve toplu öğretimle zümre öğretimi arasında bir geçit vazifesini görecek bir şekil verilmiştir.

4- Bundan başka tatbikatta kıymetleri olan yeni terbiye ve tedris tekniklerine ait direktifler de programa hulasaten ilâve edilmiştir. Bu suretle öğretmenleri, şaşkıncu bir çok dağıntı neşriyat ve pedagojik cereyanlar arasında bocalamaktan kurtararak hakikî hedeflere doğru yürütmek maksadı güdülmüştür. Böylece yeni program aynı zamanda vesaitten ve irtibatlardan mahrum, uzak yerlerdeki öğretmenlerin terbiye ve tedris tekniklerinin ana hatlarını veren bir rehber haline konulmuştur.

Yukarıda sayılan değişiklikler ilkokulun hedefleri olarak 1936 Programı'na yansımıştır. Bu hedefleri şöyle özetlemek mümkündür:

1- Eğitim politikamızın temel taşı bilimsizliği gidermektir.

2- Kuvvetli cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı yurttaş yetiştirmek.

3- Fikir, beden ve karakter gelişimini sağlamak.

4- Bilgiyi, yurttaşta hayatta başarı elde ettiren bir araç haline getirmek.

- 5- Millî vatansever ve bilimsel zihniyetli yurttaş yetiştirmek.
- 6- Serbest disiplinli, düzenli ve iyi alışkanlıklar elde edilmesi.
- 7- Millî tarihimizin sevdirmesi.
- 8- Türk dilinin millî bir dil olması için yapılan çalışmalara okulun yardımcı olması.

Cumhuriyet Döneminin ilk programı olan 1926 Programı'nda eğitim ve öğretim ilkeleri açık biçimde belirtilmemiştir. Bu ilkeler fikir parçaları hâlinde programın çeşitli yerlerine serpiştirilmiştir. 1936 İlkokul Programı'nda eğitim ve öğretimle ilgili bu fikirler taranmış, çocuğun okula geldiği ilk günden başlamak üzere bütün okul hayatında göz önünde tutulması gereken ilkeler, maddeler hâlinde ve hiçbir yanlış anlama ve yoruma meydan vermeyecek biçimde tespit edilmiştir.³⁹

1936 tarihli İlkokul Müfredatı ilan edildikten sonra “İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri” de saptanmıştır. Bu ilkeler Eğitim Bilimleri ilkelerine göre düzenlenmiştir. Bu bakımdan, o güne kadarki programlarda yer alan ilkelerin en kapsamlısıdır. Bu ilkeler şunlardır;

- İlkokul ulusal bir eğitim kurumudur.
- İlkokul bir topluluk, bir toplum örneğidir. Onun için okulda canlı bir toplum hayatı yaşanmalıdır.
- Okul, çocuğu en geniş ölçüde etkinliğe yaratmaya ve işe yönlendirecek canlı bir çevre olmalıdır.
- Okul, öğrenciyi muhakeme etmeye, düşünmeye alıştırmak için hiçbir fırsatı kaçırmamalıdır.
- Çocukları etkinliğe yöneltmek için, o etkinliğe karşı kendilerini ilgilendirmelidir.
- Çocukları bir konuya bir etkinliğe karşı ilgilendirmek için, onların içgüdülerinden yararlanmalıdır.
- Derslerde etkinlikleri çeşitlendirmeye çalışmalı, çocukları tekdüze etkinliklere yöneltmekten çekinmelidir.
- İlkokullarda bütün dersler çocukların seviyelerine uygun olarak verilmelidir.

---

³⁹ Mehmet ARSLAN, “ Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri”, s. 44.

- İlkokulda çocuklara bir şey hakkında fikir verilmek istenildi mi, o şey ile ilgili çocuklar, mümkün mertebe geniş bir ölçüde temas ettirilmeli, böylelikle yaşantısal çoğunluk sağlanmalıdır.
- İlkokul, çocukların özelliklerini daima göz önünde bulundurmalıdır. Çocuklar büyüklerin küçük birer modeli değil, ayrı birer varlıklardır. Çocukluk bir gelişim dönemidir ve bu gelişim belli yasalara göre ilerlemelidir.
- Yakın yurt ve yakın zaman ilkesi, ilkokulda esas alınmalıdır.
- Okulda pratik bilgilere ve becerilere önem verilmelidir. Çocuklara anlamayacakları, işlerine yaramayacak kurumsal bilgiler vermekten sakınılmalı, onları hayatın gerekli kıldığı pratik bilgilerle donatmalıdır.
- İlkokulun bütün etkinliklerinde ulusal ekonomi kavrayışı ve duruşu önemli bir yer tutacaktır.
- İlkokulun ilk üç sınıfını oluşturan birinci dönemde “ toplu öğretim” esasına uyulacaktır.
- İlkokul, çocuklara fikirlerini ve duygularını çeşitli yollarla anlatma imkânı vermelidir.
- İlkokulda, çocuklara ahlaki alanlarda iyi ile doğruyu birbirinden ayırt edecek sağlam kurallar telkin edilmelidir. Bu kurullar, öğrenciye kuru kuruya öğretilmiş iş ahlaki kurulları olmaktan çok, okulda ve okul dışında yaşanan hayatın gereklerinden öğrencinin çıkarmış olduğu ve yeri geldiğinde uygulamaya alıştığı kurullar olmalıdır.
- İlkokul, çocuklarda güzel şeylere karşı bir sevgi ve bağlılık uyandırmalı, kendi yaşlarına göre güzel şeyleri çirkin şeylerden ayırt etme gücünü kendine vermelidir.
- İlkokul, öğrenciye boş zamanları iyi kullanma alışkanlığı vermelidir. Okul en iyi surette çalışma yöntemini öğrenciye öğretmelidir.⁴⁰

1.4.4. 1939 Köy İlkokulları Programı'nın Oluşturulması

1930 / 1938 Köy Mektepleri Müfredat Programı'na göre köy okullarının amacı şöyle belirtilmektedir.

- Evinde, muhitinde ve bütün hayatında işe yarayacak bilgiye ve itiyada sahip olmasını temin etmektir.

⁴⁰ Cavit BİNBAŞIOĞLU, **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 233 – 234.

— Köy çocuğunun köy hayatı dâhilinde ve hayata merbut olarak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip hale getirmek, köy mualliminin en büyük mefkûresi olmalıdır.⁴¹

1.5. Atatürk Dönemi’nde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme Faaliyetleri

Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yıllarında eğitim konusunda karşılaşılan temel sorunlardan biri de öğretmen yetiştirme problemiydi. Bu sorun hem bir eğitim sorunuydu hem de eğitimin karşılaştığı bir finans problemiydi. Çünkü devlet önemli bir savaştan çıkmıştı ve öğretmenlerin maaş sorunu büyük bir ciddiyetle oluşturulacak eğitim sisteminin karşısına çıkıyordu. Her şeyden önemlisi öğretmenlik mesleği cazibesini kaybediyordu. Bütün bu sorunlara rağmen Atatürk Dönemi eğitim sisteminin düzenlenmesinde Maarif Bakanı Mustafa Necati Bey’in büyük gayretlerini görmekteyiz. Öğretmen yetiştirmede ilk büyük adımı 20 Nisan 1924 tarihli “Teşkilatı Esasiye Kanunu”nda görmekteyiz. İlköğretimin devlet okullarında mecburi ve parasızdır maddesi ile her vatandaşın ilköğretimden geçmesi devlete bir görev olarak verilmiş, aynı zamanda 1924 yılında çıkarılan 439 sayılı kanunla öğretmenliğin bir meslek olduğu vurgulanmıştır.⁴² Yine Mustafa Necati Bey zamanında öğretmenlik mesleğini cazip hale getirebilmek amacıyla *Terbiye Dergisi* ile *Maarif Vekilliği Dergileri* yayımlanmaya başlamıştır. Ayrıca öğretmenlerin maaş ve özlük haklarında da düzenlemelere gidilmiştir. Yine Bakanlık ilk kez bu dönemde ders kitabı yayını piyasaya bırakmayarak kendisi de basmıştır.⁴³

Dönem içinde öğretmen yetiştirme politikasının iki yönlü bir şekilde kendisini gösterdiğini görmekteyiz. Birincisi köye, ikincisi ise şehre öğretmen yetiştirme politikasıdır.

1.5.1. Köy Öğretmeni Yetiştirme Çabaları

Türk eğitiminde köy ve şehre ayrı öğretmen yetiştirme düşüncesi, 1868’de İstanbul’da açılan İlköğretmen Okullarından mezun olan öğretmenlerin köylere gitmek istememesi ve gidenlerin de köy hayatına intibak edememesi ve başarısız olması sonucu

⁴¹ Kenan OKAN, *Türkiyede İlköğretim*, s. 3.

⁴² Aydoğan ATAÜNAL, *Türkiye’de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme Sorunu*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1997, s. 16.

⁴³ İlhan TEKELİ, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, Cilt: 3, s. 662.

ortaya atılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde de bu fikir devamlı canlı tutulmuş, İstanbul Üniversitesi'nin Deneysel Psikoloji öğretim üyesi Ali Haydar (Taner), 1924 sonlarında verdiği bir konferansta, köylere öğretmen yetiştirmek üzere daha basit öğretmen okulları kurulmasını öneriyordu. Çünkü Türkiye'de köy ve şehir hayatları birbirinden çok farklı idi. Şehirde yetişmiş kişilerin köylerde öğretmenlik yapmaları çok zordu. İlkokul çıkışlı köy çocuklarının alınacağı bu üç yıllık "Köy Muallim Mektepleri"nde, çocuklar köy hayatına yakın bir biçimde yaşamalıydı. Ali Haydar Bey'in program taslağını bile verdiği bu okullar, 1-20 Mayıs 1925'te Konya'da toplanan Maarif Müfettişleri Kongresinin gündeminde de yer aldı. Bakanlıkta bir "Köy Mektebi Dairesi"nin kurulmasını isteyen bazıları ise köylüyü köyden ayırmayacak, üretimden ayırmadan çağdaşlaştıracak bir okul istiyorlardı. Bu arada Maarif Vekaletinin daveti üzerine Türkiye'ye gelip gayet önemli bir rapor veren John Dewey, köy okullarına öğretmen yetiştirecek çeşitli tipte öğretmen okulları kurulmasını öneriyordu

1926 yılında çıkan Maarif Teşkilâtı Kânûnu'nda, ilk öğretmen okullarının yanı sıra bir de "Köy Muallim Mektepleri" kabul edilmişti. 1927-28 öğretim yılında da Kayseri-Zencidere'de bir Köy Muallim Mektebi kuruluyor, Denizli Erkek Öğretmen Okulu da bu amaç için düzenleniyordu. Diğer öğretmen okulları beş yıl iken, bu okullar üç yıllıktı. Buradan mezun olanlara köyde, okulun yanında bir ev ve bahçelik verilecekti. Öğrenciyi köy hayatına hazırlamak için, Köy Enstitülerinde olduğu gibi, yan kuruluşları da vardı. Bu okullar için köy öğretmeni yetiştirmeye yönelik bir program hazırlamıştı.

Mustafa Necati Bey, gerek öğretmenlere verdiği yüksek değer, gerekse öğretmen okullarının düzeltilmesi ve yeni öğretmen okulları açılması yönünde büyük çalışmalar göstermişti.⁴⁴

Mustafa Necati Bey'in J. Dewey'nin önerilerine göre açtığı, ancak tarım çalışmaları ve diğer uygulamalı dersler, öğretmen ve araç-gereç yokluğundan dolayı güçlendirilemediği için başarısız olan Kayseri-Zencidere Köy Öğretmen Okulu 1932 yılında, Denizli Köy Öğretmen Okulu da 1933 yılında kapatıldı. Kapatılma gerekçelerinden biri de köy ve şehir çocuklarının yetiştirilmelerinde ayrı ayrı yöntemler olmadığı ve mevcut öğretmen okullarının yeniden düzenlenip genişletilmesiyle köylere öğretmen ihtiyacının sağlanabileceği bu yöntemin daha ekonomik olduğu gerekçesiydi.

⁴⁴ Mustafa ERGÜN, "Atatürk Döneminde Öğretmen Yetiştirme", **Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu**, Gazi Eğitim Fakültesi 16 – 17 Mart 2006, Ankara.

Ayrıca bazı kimseler ikili bir eğitim sisteminin demokrasiye de aykırı olduğunu söylemişti.⁴⁵

1.5.2. Köy Öğretmen Kursları'nın Açılması

Türkiye'de ilköğretimin küçük köylere kadar yayılmasını sağlamak, öğretmeni köyde eğreti bir insan olmaktan kurtarmak ve onu iktisadi hayatında faal bir unsur haline getirmek için girişilen ikinci girişim, öğretmen kurslarının açılması olmuştur. 1935 yılında Saffet Arıkan'ın Maarif Vekilliğine ve İsmail Hakkı Tonguç'un da vekâleten İlköğretim Umum Müdürlüğüne getirilmesi, öğretmen deneyiminin gerçekleşmesi için gerekli idari ve siyasi ortamın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Atatürk başta olmak üzere, devrin belli başlı devlet adamları ve aydınlar tarafından 1930'lu yıllarda ülke nüfusunun önemli bir bölümünü cehaletten kurtarmak için ileri sürülen fikirler, köy öğretmen kurslarının doğuşuna zemin hazırlamıştır. Bu fikirler daha önceki yıllarda olduğu gibi yeniden köye göre öğretmen yetiştirilmesi üzerinde toplanıyordu.

Köy muallimi, köy hayatı şartları içinde köy ve muhitini andıran bir muhitte yetiştirilmelidir. Köy hayatını yaşamalıdır ve köylünün ihtiyaçlarını ta mektepten kavramalıdır. Bundan sonra kurulacak Köy Muallim Mektepleri, mutlak köy muhiti içinde kurulmalıdır. Bu suretle köye gelirken muallim, alışmış olduğu başka bir muhitten koparılarak götürülmeyecektir. Bildiği yaşadığı muhite gelecektir. Kolaylıkla köy hayatına uyum sağlayacaktır. Böyle bir muallim pratik bilgilerini ifade edecek bir tarzda yetiştirilecek ve köyün ihtiyaçlarına çözüm üretebilecek nazari bilgilerle donanmış olacaktır.⁴⁶

1.5.3. Köy Öğretmen Okulları'nın Açılması

Eğitmen gönderilemeyecek derecede büyük (nüfusu 400'den fazla) köylere öğretmen yetiştirmek için de, gene Saffet Arıkan'ın girişimleriyle 1937 yılında, biri Amerikalılardan alınma bir kolej binası olan İzmir-Kızılcıllu'da, öbürü Eskişehir-Mahmudiye hara binalarının bir kısmında iki Köy Öğretmen Okulu açıldı⁴⁷.

Müfredat programları, yönetmeliği, teşkilât kânunu hazırlanmadan, oradaki öğretim kadrosunun tutumuna bırakılarak açılan bu kurumlardan çok şey bekleniyordu.

⁴⁵ Cemil ÖZTÜRK, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 137.

⁴⁶ Cemil ÖZTÜRK, *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 90.

⁴⁷ Cemil ÖZTÜRK, *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*, 154-160.

Bakan, buradan çıkanların yalnız öğretmen olarak yetişmeyeceğini, başarılı olanların devlet liselerinde üniversiteye hazırlanacağını, hattâ Sorbon'a bile gidebileceklerini söylüyordu⁴⁸

Bu okulların ilk adı "Köy Eğitim Yurdu" idi. Üç yıllık köy ilkokullarından çıkanlar alınıyor, buralarda beş yıllık ilkokul öğretimi tamamlatıldıktan sonra, üç yıllık bir ortaöğretim veriliyordu. Zaten ilkokulların açılış amacı; üç sınıflı köy ilkokullarından mezun olan çocuklara tam devre bir ilkokulu bitirme ve böylece köy öğretmen okullarında okuma imkânı vermektir. İlkokul kısmı ileriki yıllarda Köy Öğretmen Okullarının bütün sınıfları oluştuğunda, aynı zamanda "tatbikat mektebi" işlevi de görecekti.⁴⁹ Bu öğretimde genel derslerin yanında bazı zanaatlar ve tarım işleri uygulama tarzında öğretiliyordu. Bu okulların eğitimci yetiştirme bölümleri de vardı ve 1938 yılı başında bu bölüme köylü kızlar ve kadınlar da alınmaya başlanmıştı.

Bu Köy Öğretmen Okulları, daha sonra "Köy Enstitüleri" adı altında gelişmişlerdir. Çünkü Eğitim Kurullarının başarılı olması üzerine, 1937 yılından itibaren, bu kursların bulunduğu yerlerde *Köy Öğretmen Okulları* açılmaya başlandı. Bu okullar, 1940 yılında açılacak *Köy Enstitülerinin* temelini oluşturacak kurumlardı.

---

⁴⁸ Mustafa ERGÜN, "Atatürk Döneminde Öğretmen Yetiştirme".

⁴⁹ **Türkiyede İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)**, s. 180.

2. İNÖNÜ (MİLLİ ŞEF) DÖNEMİ İLKÖĞRETİM ALANINDAKİ GELİŞMELER (1938 – 1950)

2.1. İsmet İnönü'nün Eğitim Görüşü ve Bu Dönemde İlköğretim Alanında Meydana Gelen Gelişmeler

Atatürk'ün 1938'de ölümünden bir gün sonra 11 Kasım 1938'de toplanan TBMM, İsmet İnönü'yü oybirliği ile Cumhurbaşkanı seçti. Bundan on beş gün sonra 26 Kasım 1938 günü toplanan CHP Olağanüstü Genel Kurultayı, Atatürk'e "Ebedi Şef" İsmet İnönü'ye ise "Milli Şef" unvanını verdi.⁵⁰

Milli Şef unvanını alan İnönü, tek şef, tek parti, tek millet anlayışına başka bir deyişle dönemin kutsal üçlemesine uygun olarak otoriter varlığını tescil ve kabul ettirdi. Aslında Milli Şef unvanında o dönem dünyada kabul gören şef sistemlerinin de büyük etkisi vardır. Almanya da Hitler, İtalya'da Mussolini İsmet İnönü'nün dünyadaki emsalleriydi.⁵¹

İnönü'nün bu durumu aslında bir anlamda zamanın şartlarına şu üç şekilde uygun düşmekteydi:

- 1- Atatürk'ten sonra rejimin kesintiye uğraması beklentisinin veya karşı inkılâp düşüncesini devre dışı bırakmak.
- 2- İnkılâpçı kadronun yeni bir dinamizm arzusunu gidermek.
- 3- Başta Türkiye'nin komşu ülkelerinde olmak üzere, otoriter rejimlerin dünya siyasi hayatına hâkim olduğu veya olmaya çalıştığı bir çağın özelliğini taşımak.⁵²

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı'nın ilk yılları aynı zamanda savaş yılları olduğu için tüm ekonomik ve siyasi girişimler, savaşın olumsuz etkilerinden ülkeyi uzak tutmak adına gerçekleştirilmiştir.⁵³

İnönü Dönemi'nin siyasi platformdaki statik ve statükocu özelliğine rağmen, eğitim ve kültürel alanda son derece hareketli bir yanı vardır. Bu dönemde Atatürk'ün

⁵⁰ Yalçın KAYA, **Bozkırdan Doğan Uygarlık Köy Enstitüleri "Antigone'den Mızraklı İlmihal'e"**, Tıglat Matbaası, I. Baskı, I. Cilt, İstanbul, 2001, s.181.

⁵¹ Cemil KOÇAK, **"Siyasal Tarih", Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye Ansiklopedisi (1908 – 1980)** Cem Yayınevi, Cilt: 4, s. 165. (Bu kaynak sonraki alıntılarda "T. T. A" şeklinde kısaltılmıştır.)

⁵² Ali Ata YİĞİT, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938 – 1950)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 33.

⁵³ Davut DURSUN, **Demokrasi Sorunu ve Türkiye'de Demokrasi**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2001, s.125.

milli kültür politikasından farklı, yeni bir kültürel yapının inşasına geçilmiştir. Bu husustaki temel yaklaşım ise şöyledir;

- Ülkenin kalkınmaya ihtiyacı vardır.
- Kalkınmak için Batılılaşmak kaçınılmazdır.
- Batılılaşabilmek için Batı'nın kültür kaynaklarına inmek gerekir.⁵⁴

Buradan anlaşılacağı üzere İnönü kalkınmayı ekonomik problem olarak değil, bir eğitim ve kültür problemi olarak ele almıştır.

İsmet İnönü, eğitim hakkındaki görüşlerini ilk kez 5 Mayıs 1925 tarihinde Muallimler Birliğinde öğretmenlere bir söylev vererek dile getirdi. Bu önemli söylevde Mustafa Kemal'in ortaya koyduğu eğitimsel temaları tekrarlayıp eğitimde milliyetçi bir sisteme yönelimi açıkça belirtir.

“Milli terbiye istiyoruz; bu ne demektir? Bunun zıddıyla daha iyi anlarız. Milli terbiyenin zıddı nedir derlerse söyleyebiliriz, bu belki dini terbiye yahut beynelmilel terbiyedir. Sizin vereceğiniz terbiye dini değil milli, beynelmilel değil millidir. Dini terbiyenin milli terbiyeye tearuz teşkil etmediği (karşıt oluşturmadağı) zaman her iki terbiyenin milli terbiyenin kendi yollarında en temiz bir tecelli göstereceğini ispat edecektir. Beynelmilel terbiyeye gelince, esas itibariyle dini terbiye dahi bir nevi beynelmilel terbiye demektir. Bizim terbiyemiz kendimizin olacak ve kendimiz için olacaktır. Milli terbiyede iki kısım düşünebiliriz; milli terbiyenin siyasi ve vatani itibariyle, Bütün bu topraklara Türk mahiyetini veren bir Türk var fakat bu millet henüz istediğimiz yekpare millet manzarasını göstermiyor. Eğer bu nesil şuurla ilmin ve hayatın rehberliğiyle ciddi olarak, bütün ömrünü vakfederek çalışırsa, siyasi Türk milleti harsî (kültürel), fikri ve içtimai (toplumsal) tam ve kamil bir Türk milleti olabilir. Bu yekpare millet içinde yabancı harslar (kültürler) hep erimelidir. Bu milliyet kütlesi içinde ayrı medeniyetler olamaz. Dünya üzerinde her millet mutlaka bir medeniyet temsil eder. Kendilerini Türk milletinin medeniyetinden başka camialara bağılı görenlere açıkça teklif ediyoruz, Türk milletiyle beraber olsunlar. Fakat halita (alaşım) halinde değil, konfedere olmuş medeniyetler halinde değil, bir tek medeniyet halinde. Bu vatan işte tek olan bu milletin ve bu milliyetindir. Bunu yalnız söz olsun diye söylemiyoruz, süs olsun diye bu fikirde değiliz, bu siyaset vatanın bütün hayatıdır.

⁵⁴ Ali Ata YİĞİT, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938 – 1950)**, s. 42.

Yaşayacaksak yekpare bir millet kütlesi olarak yaşayacağız. İşte milli terbiye dediğimiz sistemin umumi hedefi.”⁵⁵

Genel itibariyle İnönü Dönemi'nin eğitimin genel amacı başta temel eğitim olmak üzere eğitimi yaygınlaştırmaktır. Bunun için takip edilecek genel ilkeler, hümanizm, laiklik ve milliliktir.⁵⁶

İnönü Dönemi'nde ilköğretim alanında yaşanan gelişmelerin temelinde ülkenin demografik yapısının daha çok köylerde teşekkül ettiği ve bu açıdan meseleye köy eğitimi meselesi olarak yaklaşıldığı görülmektedir. 1937 yılında çıkarılan Köy Öğretmenleri Kanunu baş gösteren ilköğretim sorununa ve ilköğretime öğretmen yetiştirme problemine büyük ölçüde çözüm getirmekteydi. 1942 yılına kadar köylerde açılmış olan okulların yaklaşık olarak yarısına yakını, üç sınıflı öğretmenli, geri kalanı da beş sınıflı öğretmenli veya öğretmenli – öğretmenli okullardır. Aslında 1938 – 1950 arası, ilköğretimin yaygınlaştırılmasında büyük başarıların elde edildiği yıllardır. Ancak sonraları büyük eleştiri de alan bu yaygınlaşma faaliyetlerinin maddi yükünü hep köylüler çekmiştir. 1942'de çıkan Köy Enstitüleri Kanunu köylüden kendi okulunu kendisinin yapmasını istemiştir.⁵⁷

1948 İlkokul Programı

Bu dönem içinde ilköğretimde yapılan önemli bir çalışma da 1948 tarihli İlkokul Programını hazırlamak olmuştur. Bu programda amaç şöyle belirtilmektedir. *“Millet hayatı ve geleceği için gerekli gördüğü bütün değerleri ve ülküleri yurttaşlara aşılarmayı her şeyden önce ilkokullardan bekler.”* 1948 Programı 1936 Programı ile Köy Okulları programının bütünleştirilmesiyle oluşturulan bir programdır.⁵⁸

1948 İlkokul Programı'nın temel ruhu ve felsefesi, Ulu Önder Atatürk'ün programın baş tarafına konulan direktif mahiyetindeki şu cümlelerde yer almaktaydı:

“Hükümetin en feyizli ve en mühim vazifesi Millî Eğitim işleridir. Bunda muvaffak olabilmek için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki, o program milletimizin bugünkü haliyle içtimai, hayatı ihtiyacı ile, muhiti şartlarıyla ve asrın icaplarıyla tamamen mütenasip ve mütevakif olsun. Bunun için muazzam ve fakat

⁵⁵ İsmail KAPLAN, *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s.143 - 144.

⁵⁶ Ali Ata YİĞİT, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938 – 1950)*, s. 45 – 47.

⁵⁷ Ali Ata YİĞİT, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938 – 1950)*, s. 57.

⁵⁸ *Türkiyede İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*, s. 128.

hayali, muğlâk mütalaalardan tecerrüt ederek hakikate nafiz nazarlarla bakmak ve el ile temas etmek lazımdır.” ⁵⁹

Bu direktiflere göre Millî Eğitim; öğrencinin bütün yönlerden ve devamlı biçimde gelişmesini hedeflemiştir. Bu yönler, önem derecesine göre şöyle sıralanmıştır:

Çocuğun ve gencin iyi bir vatandaş olarak “**Toplumsal Bakımdan**” gelişmesini sağlamak.

- Türk ulusunun bir evladı olma şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar.
- Şerefli Türk tarihinin değerlerini korur, Türk devrimlerinin ilkelerine bağlı kalır.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın sağladığı yurttaşlık hak ve özgürlüklerine saygılı,
- İnsanlara karşı iyi duygulu;
- Yurttaşlar arasında ulusal birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarını hoş gören;
- Kanunlara uyan medeni görevlerini yerine getiren;
- Ulusal kaynakları koruyan;
- Kötü şartları düzeltmek için çalışan;
- Bilimsel çalışma ve ilkelerin genel refaha getireceği yardımı kavrayan bireyler yetiştirmek.

Çocuğun ve gencin bir“birey” olarak “**Kişisel Bakımdan**” gelişmesini sağlamak

- Öğrenme ve gelişme isteğine, pratik hayatın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip;
- Anadilini doğru olarak konuşur, okur ve yazar;
- Çevresinin sağlık şartlarını düzeltmek için uğraşır;
- Spora ve diğer temiz eğlencelere katılır ve bunları seyretmekten zevk alır;
- Kendi davranışlarını kontrol edebilir ve iyiye yöneltir;
- Serbest zamanlarını temiz ve yararlı işlerle geçirir;
- Güzel sanatları ve tabiatı sever;
- Sorumlu işler almaya hazırlıklı;

---

⁵⁹ Mehmet ARSLAN, “ Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri”, s. 45.

Çocuğun ve gencin bir “aile üyesi” ve diğer insanlarla “beşerî ilişkileri” olan sosyal bir varlık olarak “**İnsanlık Münasebetleri Bakımından**” gelişmesini sağlamak.

- Başkalarıyla birlikte çalışıp oynayabilir;
- Sözüne güvenilir;
- Davranışlarında toplumsal nezaket esaslarına uyar;
- Aileye değer verir evin idaresinde becerikli;
- Ailenin bütün üyelerine karşı saygılı ve şefkatli;

Çocuğun ve gencin bir “ekonomik varlık” olarak “**Ekonomik Hayat Bakımından**” gelişmesini sağlamak.

- Çalışmanın zevkini duyar;
- İş üzerindeki kudretini geliştirerek devam ettirir;
- Yeteneklerine uygun işi seçebilir, mesleğinde başarılı;
- Geçimini düzenlemeye muktedir;
- Hesabını bilir;

bir yurttaş olmasını sağlamaktır.⁶⁰

Programda yukarıdaki amaçların gerçekleştirilmesini ilkokulun üstündeki eğitim kurumlarının alanına girdiği kabul edilmekte ve “İlkokuldaki öğrenciler, hemen hemen bütün amaçların elde edilmesine yarayacak “küçük tecrübeleri yaşama fırsatını bulacaklardır” ibaresi yer almaktadır. Bununla beraber 1948 Programı’nın ilkokulun genel amaçlarını çok ağırlaştırdığını ve ilköğrenim süresi içerisinde ulaşılamayacak nitelikte olduğunu belirtmek gerekmektedir. 1948 tarihli İlkokul Programı’na eğitim ve öğretime getirdiği ilkeler açısından bakıldığında; 17 ilkenin bulunduğu ve bunların 14’ünün 1936 İlkokul Programı’nda da yer aldığı görülmektedir. Yeni getirilen ilkeler şunlardır:

- 1- Kişiliğin sağlanmasına uygun çevre ilkesi.
- 2- Okul ile ailenin iş birliği ilkesi.
- 3- Kişilik (şahsiyet) ilkesi.⁶¹

⁶⁰ Cavit BİNBAŞIOĞLU, **Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi**, s. 282 – 283.

1948 İlköğretim Programı bütün bu yeniliklere rağmen uygulanmasında bazı güçlükler yaşanmıştır. Özellikle 1951 – 1952 öğretim yılında 1948 Programı'nın uygulanmasında karşılaşılan güçlükleri belirlemek için, Türkiye ve ABD arasında bir eğitim köprüsü kurulmuştur. Bu amaçla Türkiye'ye çağrılan Florida Üniversitesi profesörlerinden Kate Wafford ile Boston Üniversitesinden William Kwarriceus ve Didermen, Türkiye'ye davet edilmiş ve ülkemizde dört ay eğitimle ilgili çalışmalar yapmış ve bir rapor hazırlamıştır.⁶²

2.2. Köy Enstitüleri

İnönü Dönemi'ni eğitim hareketlerinin ana hedefi kendinden önceki dönem olan Atatürk Döneminde olduğu gibi eğitimi yaygınlaştırmaktı. Bunun için nüfusun çoğunluğunu barındıran ve okuma yazma oranı düşük olan köylerden başlamak gerekiyordu. İşte Köy Enstitüleri fikri bu düşüncenin bir sonucudur.

Köy Enstitüleri İnönü Dönemi'nin ve Türk eğitim tarihinin en önemli kilometre taşlarından biridir. İnönü'nün 1946 yılında yaptığı bir konuşmasında;

*“Bütün siyasi ve askeri hayatımdaki vazifelerin hiçbirini kale almadan diyebilirim ki, öldüğüm zaman Türk milletine iki eser bırakmış olacağım. Bunlardan biri köy okulları, diğeri de müteaddit partilerdir (çok partili rejim)”*⁶³ diyerek köylünün eğitimine ve oluşturacağı köy enstitülerine ne denli önem verdiği görülür. Köy Enstitüleri birçok övgü ve eleştiriyi üzerine almıştır ve bu politikada Hasan Ali Yücel'in de tartışılmaz katkı ve gayretleri vardır.

Köy Enstitülerinin geçmişi aslında 8 – 28 Haziran 1933 tarihleri arasında toplanan Köy İşleri Komisyonunun “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Önemli Boyutları” adlı raporda saptanmıştı. Rapora göre;

- 1- Köyün inanışlarına etkili olmak özelliği: devrimcilik, laiklik, cumhuriyetçilik.
- 2- Köyün toplumsal yaşamına etkili olmak.
- 3- Köyün maddi ve ekonomik yaşamında etkili olmak.

⁶¹ Mehmet ARSLAN, “ Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri”, s. 46 - 47.

⁶² Nurdan KALAYCI, **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 56.

⁶³ Ali Ata YİĞİT, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938 – 1950)**, s. 43.

4- Aydın olmak ve öğretmenlik mesleğinin bütün yeteneklerini köylüye kazandırmış olmak.⁶⁴

Bu gelişmelerden sonra 1940 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç'un çabaları ile Köy Enstitüleri açıldı. Aslında 1940 yılında henüz Köy Enstitüleri Kanunu çıkmadan bunların temelini teşkil eden Köy Öğretmen Okulları, İzmir (1937), Eskişehir, (1937), Edirne (1938), Kastamonu (1939)'da açılmıştı.⁶⁵ Köy Enstitüleri girişiminin ardında yatan neden çok sayıda öğretmen yetiştirmek ve kırsal kesimde ilköğretim sorununu devlet bütçesinden en düşük derecede yük getirecek şekilde çözmektir.⁶⁶ Bunun için oluşturulan Enstitü Yönetmeliği aynen şöyle diyordu:

- 1- Öğrenciler cumhuriyetçi ve milli duyguları tam olarak yetişeceklerdir.
- 2- Köy öğretmenleri, milli ülkü ve maksatları köyde gerçekleştirmeye yardım edeceklerdi.
- 3- Köy öğretmenleri, muhtelif meslek ve zümrelerden teşekkül etmiş olan Türk milletini bir bütün sayacak, onun kalkınmasında ve ilerlemesinde kültür adamı sıfatıyla çalışacaklardı.⁶⁷

Gerekçeli kanuna göre öğretmen yetiştirmede uyulacak ilkeler de şöyle saptanmıştır:

- Öğretmen adaylarını köylerden almak.
- Bunları köy yaşantısından uzaklaştırmayan bir çevre içinde iyi bir çiftçinin bilgilerine sahip ve bildiklerini uygulayan müktedir bir hale dönüştürmek.
- Bunlardan olağanüstü yetenek gösterenlere yüksek öğretim yollarını kapalı bulundurmamak.
- Öğretmen olmayacaklar için, öğrendikleri işlerden birini yapmak üzere serbest köy yaşamına bırakmak.
- Öğretmen olacakları da köy yaşamının tüm koşullarına hazır hale getirmek.
- Öğretmen ve köye gerekli meslek adamı yetiştirmek üzere açılacak kurumları, arazi durumunu elverişli yerlerde kurmak, onları üretici bir kurum haline getirmek, hiç olmazsa öğrencinin yeme içme gereksinmelerini sağlayacak biçimde yönetmek ve

⁶⁴ Cavit BİNBAŞIOĞLU, “ Cumhuriyet Döneminin Başında Halkçılık ve Köycülük Hareketleri ile Köy Enstitülerinin Kuruluşu”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Nisan, 1999, s. 18 – 19.

⁶⁵ Yalçın KAYA, *Bozkırdan Doğan Uygarlık Köy Enstitüleri “ Antigone'den Mızraklı İlmihal'e”*, s. 230.

⁶⁶ Murat KATOĞLU, “Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür, Sanat”, *T. T. A. Cem Yayınevi*, Cilt: 4, s. 428.

⁶⁷ İsmail KAPLAN, *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*, s.181.

böylelikle masraflarını azaltmak ve devlete yük olmayacak hale gelmelerini sağlamak.⁶⁸

Köy Enstitülerinde görev alacak öğretmen ve usta öğreticilerin durumu ise hiyerarşik olarak şöyle saptanmıştır.

- 1- Yüksek okul, fakülte mezunları
- 2- Gazi Eğitim Enstitüsü mezunları
- 3- Öğretmen Okulları mezunları
- 4- Ticaret Liseleri ve Orta Ziraat Okulları mezunları
- 5- Erkek Sanat Okulları ve Kız Sanat Enstitüsü mezunları
- 6- Köy Enstitüleri mezunları
- 7- İnşaat Usta Okulları mezunları
- 8- Her türlü teknik ve meslek okulları mezunları⁶⁹

Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarını kapsayan 1940 – 1943 tarihleri arasında belli bir öğretim programı yoktu. Ezbere ve teorilere dayanarak program hazırlanmasına kalkışılmadan geçici bir süre için Öğretmen Okulları ve ortaokulların müfredatı uygulanmaya çalışıldı. Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarında aşağıdaki hususlara göre eğitim ve öğretim yapması isteniyordu:

- 1- Bisiklet, motosiklet, otomobil ve su sporları gibi araçları kullanabilme.
- 2- Yüzme, ata binme, tırmanma, yürüyüş, kürek çekme vs. de beceri kazanma.
- 3- Enstitü arazisini ağaçlandırma, çiçeklendirme, yol yapma, su kanalı açma, bataklık kurutma, sulama, bitki yetiştirme, bayındırlık işleri vs. gibi.
- 4- Hayvan ve bitki bakımı.
- 5- Mandolin, el ve ağız armonisi, flüt vs. gibi müzik aletlerini çalabilme.
- 6- Yöreden başlayarak milli oyunları öğrenme.
- 7- Kantin ve kooperatif tesis etme.
- 8- Yakın çevrenin incelenmesi.
- 9- Radyo ve gramofondan müzik dinleme alışkanlığı kazanma.
- 10- Gazete, radyo ve dergilerden aktüaliteyi takip etme.
- 11- Köy hayatı ile ilgili eserlerden başlayarak kitaplık kurma.
- 12- Bölgeden başlayarak tarihi etnolojik, jeolojik ve zirai değeri olan eşya ile yurt müzesi kurma.

⁶⁸ Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, s.370.

⁶⁹ Yalçın KAYA, *Bozkırdan Doğan Uygarlık Köy Enstitüleri “ Antigone’den Mızraklı İlmihal’e s. 260.*

13- İnşaat, atölye ve fotoğrafçılık derslerinin bulunulan şartlar içinde basit eşyalarla yürütülmesini sağlama.

14- Halkla ilişkilerin nasıl kurulacağını öğrenme.

15- Tutumlu, sağlıklı ve temiz olma, düşkünlere yardım etme alışkanlığı kazanma.

16- Anayasa'nın ikinci maddesinde yazılı olan cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiklik ve inkılâpçılık ilkelerini Türk milletinin yükselmesinin ana ilkeleri bilme ve engel tanımadan uygulayabilme.⁷⁰

Köy Enstitüleri için hazırlanan birinci öğretim programı 4 Mayıs 1943 tarihini taşır ve beş yıl süreli olan dersler, kültür, tarım ve teknik dersleridir.⁷¹

Bu dersler beş yıllık süreç içinde belli bir müfredata göre uygulandı.

1940 – 1945 yılları arasında Köy Enstitüleri için, üç milyonu inşaat giderleri olmak üzere yirmi beş milyon gibi bir para harcandı. Bu para o zamanlar için gerçekten de lüks bir bütçeydi ve 21 ile dağıtılarak yenileri açıldı. Enstitülerden yaklaşık yirmi bin öğretmen adayı mezun oldu.⁷²

Köy Enstitüleri her yönü ile devlet ve köylünün elini taşın altına koyarak bir çözüm üretme çabasının bir ürünüdür; ancak çalışmalarda bütün yük köylüye yüklenmiştir. Kanuna göre köyün okul binasının, öğretmen evlerinin inşaatı ve bakımı köylüler tarafından yapılacaktı. 18 ile 50 yaş arası her köylü yılda 20 gün Enstitünün yapım ve onarım işlerinde çalışmakla yükümlüydü.⁷³

Köy Enstitülerinin eğitimimize en büyük katkısı, o güne kadar yalnız eğitim kitaplarında görülen, fakat geleneksel eğitimin etkisiyle, okula ve sınıflara giremeyen eğitim ilke ve yöntemlerini doğa içinde hayata geçirmeleridir. Ayrıca buradaki eğitim anlayışı 1990 yılından sonra dünyaca tartışılan ve önerilen “ çoklu zekâ kuramı” ilkesiyle de büyük benzerlik gösterir. Öğrenciler çoklu zeka yönteminin bütün alanlarıyla bütünleşik bir öğrenim görmüşlerdir.⁷⁴

Sonuç olarak İnönü Dönemi eğitimin geliştirilmesi açısından bir hamle dönemi oldu. Bu dönemde 17.428 ilkokul, 34.922 ilkokul öğretmeni, 406 ortaokul, 4363 ortaokul öğretmeni, 88 lise 2954 lise öğretmeni. Yani okullaşma oranında % 55 bir artış

⁷⁰ Ali Ata YİĞİT, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938 – 1950)**, s. 83.

⁷¹ Ersoy TAŞDEMİRCİ, “ *Hasan Âli Yücel'in Türk Milli Eğitimine Hizmetleri*”, **100. Doğum Yıldönümünde Hasan Âli Yücel**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 50.

⁷² Yalçın KAYA, **Bozkırdan Doğan Uygurlık Köy Enstitüleri “ Antigone'den Mızraklı İlmihal'e**, s. 230 – 231.

⁷³ İsmail KAPLAN, **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi**, s. 182.

⁷⁴ Kadir ÇETİN- H. Ömer GÜLSEREN, “ *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Stratejileri*”, **Milli Eğitim Dergisi**, Ankara, Sayı: 160, Güz: 2003, s. 8 – 9.

yaşandı ve buna paralel olarak ülke nüfusunda ki okur yazar oranı % 33,6'ya çıktı. Ayrıca bu dönemde devlet bütçesinden milli eğitime yıllık olarak ortalama olarak 64.415.413 TL ayrılmıştır.⁷⁵

2.3. Dönemin Milli Eğitim Şûraları

Birinci Milli Eğitim Şûrası

Birinci Milli Eğitim Şûrası 17 – 29 Temmuz 1939 tarihleri arasında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel başkanlığında toplanmıştır. Şûranın esas gündemini;

- Cumhuriyet Maarifinin plan ve esasları
- Çeşitli öğretim derecelerindeki müesseselere ait talimatnamelerin incelenmesi
- Bütün müfredat programlarının incelenmesi oluşturmuştur.

Şûrada alınan kararlara baktığımız zaman;

- 1- Üç sınıflı köy okulları beş sınıfa çıkarılmıştır.
- 2- Okullarda derslerin öğleden önceye alınması ve öğle sonralarının ortaokullarda isteğe bağlı, liselerde mecburi olarak öğretmenlerin yönetiminde serbest ve ortak faaliyetlere ayrılması konusunda yapılan öneriler kabul edilmiştir.
- 3- Ortaöğretim kurumlarının il ihtiyacına göre bir planı hazırlanmıştır.
- 4- Erkek Teknik, Kız Teknik ve Ticaret Öğretim Kurumlarının yönetmeliklerini ve öğretim programlarını inceleyip karara bağlamıştır.
- 5- Yüksek okul ve fakülteler Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.

Şûraya getirilen konulardan en önemlisi okul ders kitaplarıyla ilgili olmuş ve tek tip kitap (devlet kitabı) sistemine gidilmesi teklif edilmiş ve bu teklif kabul edilmiştir.⁷⁶

İkinci Milli Eğitim Şûrası

İkinci Milli Eğitim Şûrası 15 – 21 Şubat 1943 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel başkanlığında toplanmıştır. Şûra gündemini;

- Okullarda ahlak terbiyesinin geliştirilmesi
- Bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmaları veriminin artırılması

⁷⁵ Nurdan KALAYCI, **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim**, s. 57. İnönü Dönemi ilköğretim alanında yaşanan sayısal gelişmeler için, Bkz. Tablo: 1.

⁷⁶ **Milli Eğitim Şuraları (1939 – 1996)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 20 – 21.

- Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar bakımından incelenmesi oluşturur.

Şûrada alınan kararlara baktığımız zaman;

- 1- Bütün eğitim kurumlarında ana dili çalışmalarında verimin arttırılması.
- 2- İlk ve orta dereceli okullarda tarih dersleri programları ile ders kitapları programlarının çocuğun seviyesine uygun olmadığı.
- 3- Mesleki ve teknik okullar için ayrı kitapların basılması.
- 4- Milli tarihe ağırlık verilmesi.
- 5- Ortaokul ve lise tarih öğretmenliklerine yalnız bu alandan mezunların atanması.
- 6- Kitaplara tarihi okuma parçalarının eklenmesi.
- 7- Liselere sanat tarihi dersleri konulması.
- 8- Ahlak eğitiminin amacı.
- 9- İdeal Türk çocuğu.
- 10- Türk ahlakının toplumsal ve kişisel ilkelerinin başlıcaları.
- 11- Ahlak için her dereceli okullarda alınan tedbirler görüşülüp, incelenip kabul edilmiştir.⁷⁷

Üçüncü Milli Eğitim Şûrası

Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer başkanlığında 2 – 10 Aralık 1946 tarihleri arasında toplanmıştır. Üçüncü şûrada, ticaret, ortaokul ve liselerin program ve yönetmelikleri, erkek sanat enstitüleri, kız enstitüleri, İstanbul Teknik Okulu, orta dereceli teknik öğretim okulları program, yönetmelik, öğretmen ve öğrenci işleri görüşülmüş, alternatifler önerilmiştir.⁷⁸

Bununla beraber eğitim ve öğretim faaliyetlerinde aile ve okul arasındaki işbirliğinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği de görüşülmüştür.⁷⁹

Alınan kararlar sonunda Üçüncü Milli Eğitim Şûrasının dokümanları şu şekilde oluşturulmuştur.

- 1- Erkek Sanat Ortaokulları ve Enstitüleri Müfredat Programı.
- 2- Erkek Sanat Ortaokulları ve Yönetmeliği.
- 3- Erkek Sanat Ortaokulları ve Enstitüleri Ve İstanbul Teknik Okulu Komisyon Raporu.

⁷⁷ **Milli Eğitim Şuraları (1939 – 1996)** , s. 22, 23, 24.

⁷⁸ Necdet SAKAOĞLU, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, s. 249.

⁷⁹ Reşat ÖZALP, Aydoğan ATAÜNAL, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu – Milli Eğitim Şûrası)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, s. 193.

- 4- İstanbul Teknik Okulu Yönetmeliği.
- 5- Kız Teknik Öğretim Okulları Yönetmeliği.
- 6- Kız Enstitüleri müfredat programı.
- 7- Kız Enstitüleri sınıf geçme ve bitirme imtihanları yönetmeliği.
- 8- Kız enstitüleri komisyon raporu.
- 9- Okul aile birlikleri ana tüzük taslağı.
- 10- Okul aile işbirliği komisyon raporu.
- 11- Orta ve bu derecede ki teknik öğretim kurumları öğretmen ve öğrencileri ile ilgili mevzuat raporu.
- 12- Ticaret ortaokulları ve liseleri müfredat programı ve yönetmeliği.⁸⁰

Dördüncü Milli Eğitim Şûrası

İnönü Dönemi biterken, Dördüncü Milli Eğitim Şûrası 12 – 31 Ağustos 1949 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini eğitim ve öğretimde dayanılan demokratik esasların gözden geçirilmesi, ortaokul ve liselere öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri ve yüksek okul teşkilatının ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesi, 1948 – 1949 ders yılından itibaren uygulanmaya başlanan ilkokul projesinin incelenmesi ve lise ders konularının 4 yıllık teşkilata göre uygulanması konuları ele alınmıştır.⁸¹

Bu şûra; 1946 demokrasi oluşumunu yansıtması ve 1948 tarihli İlkokul programının demokrasi anlayışına ne derece uygun olduğunun tartışılması bakımından oldukça önemlidir. Demokratik eğitim kavramı ilk kez bu şûrada konuşulmuş, okul içinde her öğrencinin yeteneği ve gücüne göre başarılı olmasının gözetilmesi ve uygun gelişme imkânlarının sağlanması, okul dışında da okul öncesi eğitimin ve halk eğitiminin yine demokratik çerçevede algılanması üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu şûrada Ankara’da bir Yüksek Öğretmen Okulu açılması ve liselerin dört yıla çıkarılması da kararlaştırılmıştır.⁸²

Dördüncü Milli Eğitim Şûrasının dokümanları şunlardır;

- 1- Orta Öğretime Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor.
- 2- Dört Yıllık Lise Ders Konuları Projesi Hakkında Açıklama.
- 3- Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulu Teşkilatı Hakkında Proje.

⁸⁰ Reşat ÖZALP, Aydoğan ATAÜNAL, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu – Milli Eğitim Şûrası)**, s. 211.

⁸¹ Reşat ÖZALP, Aydoğan ATAÜNAL, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu – Milli Eğitim Şûrası)**, s. 215.

⁸² Necdet SAKAOĞLU, **Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi**, s. 249.

4- Eğitim ve Öğretimde Dayanılan Demokratik Esasları Gözden Geçiren Komisyon Raporu ve Lise Ders Konularının Dört Yıllık Teşkilata Göre Tespit Komisyonu Raporu.

5- İlkokul Programı ve Ortaokul Programı Projesini İnceleme Komisyonu Raporu.

83

---

⁸³ Reşat ÖZALP, Aydoğın ATAÜNAL, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu – Milli Eğitim Şûrası)**, s. 268.

II. BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİNİN EĞİTİM GÖRÜŞÜ VE DÖNEMİN MİLLİ EĞİTİM POLİTİKALARI

1. Demokrat Partinin Kuruluşu ve Ülkenin İçinde Bulunduğu Siyasi Durum

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyet’inde ilki 1925 ikincisi ise 1930’da olmak üzere iki kez çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmış, fakat istenilen sonuç alınamamıştır. Ancak Türkiye’de 1930’larda başlayıp 1945 yılına kadar devam eden kesintisiz tek parti idaresi de, devrin Batılı devletlerinde görülen bir şekilde totaliter olmamıştır.⁸⁴ Türkiye’de 1945’te başlayan çok partili süreç hem iç ve dış politik gelişmelerin, hem de cumhuriyet ve demokrasinin getirdiği zorunlu bir değişimdir.

Özellikle dönem içinde çok partili hayata geçişi hızlandıran etmenler arasında ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve sosyal durum oldukça önemliydi. Ayrıca bu gelişmeyi hızlandıran diğer bir etmense, İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği ve bu savaşa katılan katılmayan bütün devletleri ilgilendiren bir siyasi durumdu.

İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı’nın ilk yılları aynı zamanda savaş yılları olduğu için tüm ekonomik ve siyasi girişimler savaşın olumsuz etkilerinden ülkeyi uzak tutmak adına gerçekleştirilmiştir.⁸⁵

Savaşın bozucu etkilerine karşı Türk Hükümeti 19 Kasım 1939’da İngiltere ve Fransa’yla karşılıklı yardım, 18 Haziran 1941’ de Almanya ile dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları imzalamış, Sovyetler Birliği’ni kendi üzerinden müttefikleriyle bağlama girişiminde ise başarısızlığa uğramıştır.⁸⁶

Savaşa bu haliyle girmeyen Türkiye, bunların yanında dengeli bir ticari politika izlemiş ve bu dönemde Almanya, İngiltere ve ABD’ye krom satışı yaparak hatırı sayılır bir döviz girdisi sağlamıştır.⁸⁷

⁸⁴ Ahmet YEŞİL, *Türkiye de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 20.

⁸⁵ Davut DURSUN, *Demokrasi Sorunu ve Türkiye’de Demokrasi*, Şehir Yayınları, İstanbul, 2001, s.125.

⁸⁶ Fahir ARMAOĞLU, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914 - 1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul, s. 407 – 408.

⁸⁷ Mete TUNÇAY, *“Cumhuriyet Halk Partisi (1923 – 1950)”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları*, Cilt: 8, s.2023. (Bu kaynak sonraki alıntılarda “C. D. T. A” şeklinde kısaltılmıştır.)

Bütün bunların yanında iç politikada işler pek de iyi gitmemiş, ne zaman sonuçlanacağı bilinmeyen savaş yüzünden gençlerin birçoğu askere alınmıştı. Ayrıca ekonomik olarak ülkenin içinde bulunduğu sorunlara çözüm bulunması zorunluluğu nedeniyle 1940 yılının ilk günlerinde Milli Koruma Kanunu kabul edilmişti. Bu kanun ekonomide devlete geniş yetkiler tanıyordu ve özel teşebbüsü yok sayıyordu. Bu kanun çerçevesinde 1943 yılında kentteki çoğu gayrimüslim vatandaşın “Varlık Vergisi” köylerdeki savaş zenginlerinden ise Toprak Mahsulleri Vergisi alınacaktı; fakat vergi oranları çok yüksek tutuldu.⁸⁸

Savaş yokluğu hem vatandaşın ekonomik olarak vurmuş, hem de halk içinde savaş zenginleri, vurguncu, tefeci ve ağa gibi zümreleri ortaya çıkarmıştır. Bu gibi kişilerin yönetimden bazılarıyla irtibat halinde olması da vatandaşın hükümete olan güvenini sarsmıştı.⁸⁹

İnönü Dönemi’nde genel bir muhalefet havası doğuran ve biçimsel gibi görünen ancak bilinçli olarak yapılmış uygulamalardan biri de pul ve paraların üzerinden Atatürk’ün resimlerinin kaldırılıp yerine İnönü’nün resimlerinin bulunduğu pul ve paraların piyasaya sürülmesidir. Türk halkında derin tepkiler uyandıran bu uygulama için bir açıklama yapılmamıştır. Ancak uygulamada siyasi bir otoriterliğin hissettirildiği de açıktır.⁹⁰

II. Dünya Savaşı’nın sonuçlarının belirlendiği yenen ve yenilen devletlerin büyük ölçüde kesinleştiği bir anda 1945 yılı başlarında, Mihver Devletlere karşı sembolik olarak savaş ilan eden Türkiye, bu sayede Birleşmiş Milletler Teşkilatına kurucu üye olmuş, bu durum iç politikada demokratikleşme ihtiyacını kendiliğinden hissettirmiştir.⁹¹

Tüm bunların sonucunda iç ve dış politikalarda yaşanan sıkıntı iktidar karşısında muhalif partilerin geniş kitlelerce rağbet görmesine, ayrıca Cumhuriyet rejiminin tabii bir sonucu olarak demokrasiye ve çok partili hayata geçirilmesi gerektiğinin bir zorunluluk haline geldiğinin göstergesidir.⁹² II. Dünya Savaşı bir anlamda şeflerin ve totaliterlerin kaybettiği ve demokrasinin kazandığı bir savaş olmuştur.⁹³

⁸⁸ Cemil KOÇAK, “*Siyasal Tarih*”, s. 170.

⁸⁹ Ahmet YEŞİL, **Türkiye de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**, s. 32.

⁹⁰ Yalçın KAYA, **Bozkırdan Doğan Uygarlık Köy Enstitüleri “Antigone’den Mızraklı İlmihal’e**, s. 183.

⁹¹ Mete TUNÇAY, “*Cumhuriyet Halk Partisi (1923 – 1950)*”, s. 2029.

⁹² Ahmet YEŞİL, **Türkiye de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**, s. 30.

⁹³ Davut DURSUN, **Demokrasi Sorunu ve Türkiye’de Demokrasi**, s. 127.

Doğal olarak Türkiye’de çok partili hayata geçilmesinin sebebini sadece, II. Dünya Savaşı sonrasında gelişen olaylarla Batı’nın etkisine bağlamak yeterli bir açıklama değildir. Bu değişimde Türkiye’de uzun yıllardan beri süre gelen otoriter tek parti yönetiminin ve halkın yaşadığı siyasal, sosyal ve ekonomik sıkıntıların payı önemli bir yer tutmaktadır. Bu sıkıntılar, Cumhuriyet Halk Partisine karşı bir muhalefetin doğmasına sebep olmuştur. Bu muhalefet iki kaynaktan beslenmekteydi ki; bunlardan birincisi, toplumda egemen sınıfın iktidar olma isteği diğeri ise halkın mevcut yönetimden kaynaklanan bıkmışlığıydı.⁹⁴

Türk siyasi tarihimizin önemli unsurlarından olan Demokrat Parti, 7 Ocak 1946 yılında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kuruldu. İlk başlarda DP ile CHP arasında parti tüzüğü açısından ciddi bir fark yoktu. Ancak sonra oluşturulan parti programında liberalizm ve demokrasi kavramları partiyi simgeleyen iki ana unsur olacaktı.⁹⁵

Demokrat Partinin 4 yıllık bir muhalefetinden sonra 1950 seçimlerine gidildi. Bu seçim 14 Mayıs 1950’de yapıldı ve aynı zamanda Türkiye’nin ilk serbest seçimleriydi. Galip gelen DP Mecliste 408 sandalye kazandı. CHP ise 69 sandalyede kaldı. İşin daha ilginç tarafı ise DP’nin en fazla oyu İstanbul, İzmir, Ege Kıyısı illeri ve Akdeniz’den almasıydı ki bu Türkiye’nin geleceğini simgeleyen partinin CHP yerine DP olacağını gösteriyordu.⁹⁶

Demokrat Parti Dönemi Türkiye’de ABD yardımlarının hemen hemen her alanda hissedildiği bir dönem olmuştur. Ülkede tam bir bolluk ve bereket havası esmiştir. Kore Savaşı’nın ardından girilen NATO sayesinde siyasi alanda yalnızlık sona ermiştir. DP’nin ilk on yılında Türkiye’de tam bir değişim havası esmiştir. Ekili alanlar 14 milyon hektardan 23 milyon hektara, traktör sayısı 2 binden 42 bine, gübre miktarı 42 bin tondan 107 bin tona yükselmiştir. Yine çelik takviyeli yolların uzunluğu 2 binden 7 bin kilometreye çıktı, 14 baraj, 15 elektrik santrali ve 20 liman inşa edildi.⁹⁷

Ancak bu tam anlamıyla bir yalancı bahardı ve 1954 yılından itibaren ticari dengelerde menfi düşüşler, ithalat ve ihracatta azalmalar meydana gelmiştir. Bu ticari

⁹⁴ Cem EROĞUL, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Yayınları, Ankara, 2003, s. 18 – 19.

⁹⁵ Tefik ÇAVDAR, “*Demokrat Parti*”, **C. D. T. A.**, İletişim Yayınları, Cilt: 8, s. 2064.

⁹⁶ Andrew MANGO, **Türkiye ve Türkler 1938’den Günümüze**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 56.

⁹⁷ Andrew MANGO, **Türkiye ve Türkler 1938’den Günümüze**, s. 58.

dengesizlikleri dış yardım ve kredilerle örtmek imkansız hale gelmişti ve 1958 yılında TL, dolar karşısında 2.2 misli değer yitirdi ve bu devalüasyonu kaçınılmaz kıldı.⁹⁸

22. 05. 1950 yılında başlayıp, 27 Mayıs 1960 İhtilali'ne kadar devam eden on yıllık Demokrat Parti döneminde toplumu ilgilendiren birçok kurum gibi eğitim kurumları da paylarına düşen değişim ve gelişimi fazlasıyla hissetmiştir.

2. Demokrat Parti Programında Eğitimin Yeri

Demokrat Parti, 1946 yılında yayınlanan parti programında eğitim ile ilgili şu temel prensiplere yer vermiştir:

Eğitim ve Öğretim Birliği

DP, parti programında eğitim ve öğretimde millilik ve birlik prensibi temel alınmıştır. Böylece eğitimde birlik esasının getirildiği ve Atatürkçü eğitimin ilkesi olarak kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun benimsendiği belirtilmiştir.

“Madde 33: *Maarif sistemimizde, milli eğitim ve öğretim vahdeti prensibinin taraftarıyız*”⁹⁹

Eğitim Öğretim Planlanması

Demokrat Parti, eğitim ve öğretimin toplumun değişen şartlarına uygun olarak yeniden planlanması gerektiğini kabul etmiştir. Eğitimi oluşturan maddi ve manevi bütün öğeleri ile bütün olarak ele alınmasına programda yer vermiştir.

“ Madde 34: *Umumi ve mesleki eğitim ve öğretim yurt ihtiyaçlarını karşılayacak umumi bir plana göre tanzim edilmeli ve gelecek nesillerin yalnız ilim ve teknik bilgi ile değil, milli ve insani bütün manevi kıymetlerle de teçhizine çalışmalıdır.*”¹⁰⁰

İlköğretim

Demokrat Parti, ilköğretimi maarif sisteminin temeli saymaktadır. Çocuklarımızın gelecek için sağlam temellerle hazırlanması bakımından onları eğitenlerin tek kaynaktan ve aynı anlayışla yetiştirilmelerini programa almıştır.

“Madde 35: *İlköğretim, maarif sistemimizin temelini teşkil etmektedir. Bütün ilkokul öğretmenlerinin aynı şura ve aynı seviyede bilgiye sahip olmaları esasının göz*

⁹⁸ Korkut BORATAV, “İktisat Tarihi (1908 – 1980)”, T. T. A, Cilt: 4, s. 349 – 350.

⁹⁹ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara, 1946, s. 25.

¹⁰⁰ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, s. 25.

önünde tutulmasını, bunlar arasında farklı zümrelerin teşekkülüne meydan verilmemesi bakımından, lüzumlu görmekteyiz.”¹⁰¹

Orta Öğretim

Demokrat Parti, ortaöğretimi oluşturan öğelerin gerek maddi olarak araç gereç, gerekse program olarak eksik görmekte ve takviye edilmesi gerektiği inancını taşımaktadır.

*“Madde 36: Orta tahsil kurullarını, gerek program ve talimatname, gerekse laboratuvar ve kütüphane gibi öğretim vasıtaları bakımından, ıslah ve takviyeye muhtaç görmekteyiz. Yüksek öğretime basamak olan liselerin, bu maksadı sağlayacak duruma getirilmesi lazımdır.”*¹⁰²

Mesleki ve Teknik Öğretim

Toplumun ekonomik refahını sağlamak, gerekli işgücünü temin edebilmek bakımından mesleki ve teknik öğretime gereken önemin verilmesi gerektiği de programda yer almıştır.

*“Madde 37: Muhtelif derecelerdeki teknik öğretim kurullarını yurdun her tarafına yaymak yönündeki çalışmaları, eğitim ve cihazımızın ekonomik kalkınmamızda da vazife alması bakımından, yerinde bulmaktayız. Bu çalışmaların iktisadi ihtiyaçlarımızla ayarlanmasını lüzumlu görüyoruz.”*¹⁰³

Yükseköğretim

Üniversitelerin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmeleri, araştırma ve geliştirme enstitüleri kurulması yanında özerk olması gerektiği de programda yer almıştır.

*“Madde 38: Yüksek öğretim meselesinde keyfiyete önem verilmesi lüzumuna kaniyiz. Bütün yükseköğretim kurumlarımızın bu esasa göre takviyesini ve garptaki benzerleri seviyesine eriştirilmelerini istiyoruz.”*¹⁰⁴

Öğretmen Yetiştirme Öğretmenin Yükseltilmesi

Demokrat Parti, öğretmenlerin devamlı kendilerini yetiştirme gayreti içinde olmalarını arzu etmektedir. Partinin sahip olduğu bu görüş, öğretmenlerin meslek içinde ilerlemelerini sağlamakla beraber aynı zamanda bir önceki dönem iktidarının da politikasının antitezi ve eleştirisidir.¹⁰⁵

¹⁰¹ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, s. 25.

¹⁰² Demokrat Parti Tüzük ve Programı, s. 26.

¹⁰³ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, s. 26 - 27.

¹⁰⁴ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, s. 26.

¹⁰⁵ İsmail ŞAHİN, *Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri, 1998, s. 25.

“Madde 40: *Kabiliyeti ve kudreti müsait olduğu takdirde, bir ilkokul öğretmenin, öğrenim derecelerini tamamlayarak, Üniversite profesörlüğüne kadar yükselmesine kanuni imkan tanınmalıdır.*”¹⁰⁶

Kültürel Gelişme ve Türk Dili

Demokrat Parti programında demokratik bir ortamda bir ülkenin gelişmesinin ilmi ve kültürel değerlere sahip çıkılarak ve geliştirilerek sağlanabileceği belirtilmiştir.

“Madde 39: *İlmin, tekniğin, güzel sanatların süratle gelişmesini sağlamak için bütün vasıta ve tedbirlere başvurmak, bu cümleden olarak ehliyet ve istidatları teşvik etmek, kütüphaneler, müzeler, tiyatrolar ve konservatuarlar kurmak, Türk Dilinin milli bünyesine uygun olarak, süratle gelişmesi yolundaki çalışmaları yardım etmek, kısaca yurdumuzda milli ve insani kültür seviyesinin yükselmesini sağlayacak her faaliyeti desteklemek, kanaatimizce, devletin başlıca vazifelerindedir. Ancak, ilim ve sanatın her türlü fikir faaliyetlerinin, siyasi ve idari müdahalelerden uzak kalmasını, demokrasinin değişmez bir esası olarak kabul ediyoruz.*”¹⁰⁷

Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Doğu Üniversitesi

Demokrat Parti programında bölgeler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması¹⁰⁸ ve Doğu Anadolu'nun kalkınması amacıyla bir doğu üniversitesinin kurulması programda öngörülmüştür.

“Madde 41: *Doğu bölgesinde her derece ve şubede okulları ve nihayet fakülte ve enstitüleriyle bir kültür merkezi yaratmak lüzumuna inanıyoruz.*”¹⁰⁹

¹⁰⁶ İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, s. 26.

¹⁰⁷ İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, s. 26.

¹⁰⁸ Demokrat Parti döneminden öncede Türk eğitiminde fırsat eşitliği konusu, Batı'yla hemen hemen aynı dönemlerde tartışılmaya başlanmış, fakat nitelik ve nicelik açısından Batı'daki emsallerine göre oldukça geri kalmıştır. Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliği konusunu etkileyen etmenlerin başında şunlar gelmektedir;

- Ailenin geliri ve mesleği.
- Devletin ekonomik gücü (burs, kredi, yatılı okul vs.).
- Coğrafi etmenler, kırsal alanda çok sayıda yerleşim birimine eğitim olanaklarının götürülememesi.
- Cinsiyete dayalı eşitsizlik, okuma yazma oranındaki ciddi fark.
- Ülkemizdeki nüfus artışı ve doğal olarak eğitim olanaklarının her yere eşit götürülememesi.
- Eğitim altyapıda önemli ölçüde dengesizlikler ve eşitsizlikler.
- Siyasal etmenler, siyasi partilerin derin görüş ayrılıkları, eğitim politikaları konusundaki istikrarsızlık, parasız yatılılık, bursluluk ve yardım olanaklarının yetersiz oluşu.

Ayrıntılı bilgi için Bakınız; İsmail GÜVEN, **Türkiye'de 1950 – 1980 Yılları Arasında Örgün Eğitimde Yapısal Değişme ve İdeoloji Arasındaki İlişkiler (Ortaöğretim ve Yükseköğretim Açısından Bir İnceleme)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998, s. 262 – 263.

¹⁰⁹ **Demokrat Parti Tüzük ve Programı**, s. 27.

Milliyetçilik ve Laiklik İlkesi

Demokrat Parti gelecek nesilleri yetiştirecek eğitim kurumlarının bir anlamda temelini oluşturacak milliyetçilik ve laiklik ilkesi prensiplerine parti programında yer vermiştir.

“Yurttaşlar arasında müşterek bir tarihin kültür ve ülkü birliğine dayanan ve her türlü ayırıcı temayülleri reddeden bir milliyetçilik telakkisine bağlıyız. Partimiz, tüm yurttaşları din ve ırk farkı gözetmeksizin, Türk sayar ve Türk olmanın tüm haklarına sahip tanır. Kanuni vazifelerini yerine getiren her ferde iyi bir yurttaş gözüyle bakarız. Partimiz laikliği, devletin din ile hiçbir ilgisinin bulunmamasını ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması manasında anlar; din hürriyetini, diğer hürriyetler gibi, İnsanlığın mukaddes haklarından tanır.”¹¹⁰

3. Demokrat Parti Yöneticilerinin Eğitim Görüşleri

Demokrat Parti kadrolarının eğitim görüşlerine baktığımız zaman; bütün hükümetlerin kurucusu Adnan Menderes’in görüşleriyle bir paralellik söz konusudur. Özellikle manevi çizgilerden ayrılmamakla beraber bütün bakanların eğitim alanındaki icraatları görevde kaldıkları süreyle paralel düşünölmelidir.

Bakanların eğitim görüşlerinin genel niteliklerine baktığımız zaman; milliyetçilik, maneviyatçılık, demokratlık, bilimsellik, faydacılık, laiklik ve ilerlemecilik ilkeleriyle paralel bir şekilde ilerlediğini söylemek mümkündür. Bakanların üzerinde en çok durdukları eğitim sorunları ise; öğretmen yetiştirme, ilköğretim, yükseköğretim, mesleki teknik eğitim, din eğitimi ve halk eğitimidir.¹¹¹

Başbakan Adnan Menderes’in Eğitim Görüşü

22. 05. 1950 yılında başlayıp, 27 Mayıs 1960 İhtilali’ne kadar devam eden on yıllık Demokrat Parti döneminde beş tane hükümet kurulmuş ve bu kesintisiz süreç içinde bütün hükümetlerin başında Başbakan sıfatıyla Adnan Menderes yer almıştır. Adnan Menderes’in eğitim ile ilgili görüşlerini hükümet programlarındaki açıklamalarıyla saptayabiliriz.

¹¹⁰ İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, s. 26 – 27.

¹¹¹ Topar AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 47.

29 Mayıs 1950'de I. Menderes Hükümetinde Adnan Menderes eğitim hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirmekteydi:

“Maarif işlerimize gelince;

Maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, milli ahlaki sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Yıllardan beri sarıh bir istikametten ve rasyonel bir plandan mahrum olduğu için mütemadi değişikliklere, sarsıntılara uğrayan maarifimizin, milletçe katlanılan büyük maddi fedakârlıklara mütenâsip bir verimlilik arz etmediği açık bir hakikattir. Hükümetimiz, parti programımızda tespit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük milli davayı bir kül halinde ehemmiyetle ele almış bulunuyor. Tamimiyle demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde maarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz...”¹¹²

Görüldüğü üzere hükümet, eğitim alanındaki görüşünü açıklarken, eğitimi ve oturtulacak eğitim sisteminin muhakkak milli ve manevi değerler üzerine inşa edileceğini belirtmiştir. Hükümete göre toplumun kötü sonuçlarla karşılaşmamasının, ulusun özgür ve bağımsız yaşamasının çaresi gençliğe milli karakter ve geleneğe uygun bir milli eğitim verilmesidir.¹¹³

9 Mart 1951'de kurulan İkinci Menderes Hükümetinde de eğitim konusuna değinilmiştir:

“Aziz Arkadaşlarım;

Memlekette ilk, orta, yüksek ve teknik öğretim şubelerinin bir tek umumi maarif siyasetine göre idare edilmesi yoluna girilmiştir. Bu suretle muhtelif derece ve istikamette maarif müesseselerin ahenkli bir şekilde gelişmeleri sağlanmış olacaktır. Teknik öğretim okullarında ziraat ve yol kalkınmasının makineleşmesine muvazi olarak bölge ihtiyaçlarına lüzumlu ustaları yetiştirmek üzere kurslar ve şubeler kurulacaktır. Köy okulları inşaatında Doğu illeri ile bu iller kadar geri kalmış diğer illerin ihtiyaçları

¹¹² **Hükümetler ve Programları I 1920 – 1960**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 161 – 164.

¹¹³ İsmail KAPLAN, **Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi**, s. 218.

ön planda tutulacak ve köylü vatandaşlarımızın mükellefiyete tabi tutan mevzuat kaldırılacaktır. Doğuda bir üniversitenin temeli atılacaktır. Umumi terbiyemizde milli ve insani hedefleri gözden kaçırmadan ilmi ve pedagojik esaslara göre karakter şahsiyet ve maneviyat gelişmesine ehemmiyet vereceğiz. Gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlere teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Gençliğimizin “Vatan” ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz. Tahsil ve terbiyede ilmi usullere sıkı sıkıya bağlı kalacağız.”¹¹⁴

17 Mayıs 1954 yılında kurulan III. Menderes Hükümetinde eğitim programı açıklanırken, aslında o güne kadar geçen süreçte maarif sistemindeki değişiklikler veya yenilikler değerlendirilmiştir:

*“Muhterem Arkadaşlar,
Şimdi de maarif işlerimize geleceğim:*

Hür ve müstakil bir millet olarak yaşamının teminatını yalnız memleketin maddi kudret ve takatinde değil, aynı zamanda halkın ve gençliğin manevi değerlerle teçhizinde bulan iktidarımızın mâarif sahasına hayati bir ehemmiyet atfetmesi elbetteki tabii idi. 1950 yılında iktidara geldiğimiz zaman ilk iş olarak iktisâdi kaynaklarımızı ve mali imkânlarımızı takviye edecek işlere girişmiş olmamıza rağmen maarif hizmetlerine 1950'nin 197 milyon lirasına mukabil 1954 yılında 313 milyon lira tahsis etmiş bulunuyoruz.

İktisâdi tedbirlerimizin müspet neticeleri ve mali takatimizde husule gelen inkişaf üzerine önümüzdeki devrede, bütün idari hizmet şubelerinde olduğu gibi, mâarif sahasında da, iktidarımızdan evvelki devirlerle mukayese edilemeyecek derecede hummalı hareketlere girişmenin zamanı artık gelmiş bulunmaktadır. Gelecek yıllarda, bu sahada çok mühim neticeler elde edeceğimizden emin bulunuyoruz.”¹¹⁵

Bu tarihten sonra kurulan IV. Menderes Hükümeti (9 Aralık 1955) ve V. Menderes Hükümetinde (25 Kasım 1957 – 27 Mayıs 1960) eğitim ile ilgili görüşlere yer verilmemiştir. Hükümet programlarından yola çıkılarak Adnan Menderes'in eğitim görüşünün dayandığı temel ilkeleri şu şekilde belirleyebiliriz:

- Milliyetçilik,
- Maneviyatçılık,

¹¹⁴ **Hükümetler ve Programları I 1920 – 1960** s. 176.

¹¹⁵ **Hükümetler ve Programları I 1920 – 1960** , s. 198.

- Bilimsellik,
- Demokratlık,
- İlerlemecilik,
- Fırsat Eşitliği,
- Laiklik,
- İş Eğitimi.¹¹⁶

Avni Başman'ın Eğitim Görüşü

Demokrat Parti'nin kurduğu ilk hükümette Milli Eğitim Bakanlığı'na İzmir Milletvekili Avni Başman getirilmiştir. 22. 05. 1950 – 02. 08. 1950 tarihleri arasında 2 ay 12 gün gibi kısa bir süre bakanlık yapmıştır. Avni Başman'ın önemli bir özelliği de meslek içinden gelip bakan olmasıdır. Başman, Cumhuriyet Dönemi'nde o güne kadar kurulmuş hükümetlerde mesleğin içinden yetişerek Milli Eğitim Bakanlığına gelmiş olan altıncı bakandır.¹¹⁷

Avni Başman'ın bakanlık süresi oldukça kısa olduğu için, bu süre içinde yaptıkları değil, yapacakları hususunda planları daha çok konuşulmuştur. Avni Başman'a göre eğitim alanındaki en büyük problem öğretmenlerin kadrosuzluk yüzünden terfi edememeleridir. Bunun için Mecliste bir konuşma yapmış ve sorunun en kısa zamanda çözüme kavuşturulacağını söylemiştir.¹¹⁸

Avni Başman'ın eğitim görüşü pragmatizm (faydacılık) prensibine dayanmaktadır. Onun görevden ayrılışına da bu görüşü sebep olmuştur.¹¹⁹

02. 08. 1950 tarihinde hem sağlık sorunlarını ileri sürerek hem de “*Maarif Arap saçına dönmüştür. İslahı mümkün değildir.*” diyerek istifa etmiştir.¹²⁰

Avni Başman'ın yerine Gümrük ve Tekel Bakanlığını yürüten Nuri Özsan vekâleten atanmıştır. Daha sonra bakanlığa 11. 08. 1950 tarihinde Tevfik İleri atanmıştır.

¹¹⁶ Toper AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996, s. 34.

¹¹⁷ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 434.

¹¹⁸ Toper AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 36.

¹¹⁹ İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, s. 39.

¹²⁰ Toper AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 36.

Tevfik İleri'nin Eğitim Görüşü

Demokrat Parti iktidarının üçüncü Milli Eğitim Bakanı olan Tevfik İleri, Demokrat Parti Dönemi'nin Milli Eğitim Bakanlığını en uzun süre yürüten kişi olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle bu dönem içinde milli eğitim politikalarının hep merkezinde olmuştur. Tevfik İleri, 22. 05. 1950 ile 27. 05. 1960 tarihleri arasında kapsayan dönemde ikisi asil biri yedek olmak üzere üç defa Milli Eğitim Bakanlığına getirilmiştir. Birinci görevi 11. 08. 1950 tarihinden 06. 04. 1953 tarihine kadar toplam 2 yıl 7 ay 27 gün sürmüştür. İkinci görevi ise 13. 04. 1957 tarihinden, 25. 11. 1957 tarihine kadar devam etmiş ve bu görevinde de 7 ay 12 gün kalmıştır. 22. 05. 1959 tarihinde dönemin Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'nın görevinden istifa etmesi üzerine vekâleten üçüncü defa Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmiştir. Atıf Benderlioğlu'nun asaleten bu göreve atanmasına kadar 6 ay 17 gün vekil olarak Milli Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Böylece Demokrat Parti Dönemi'nde toplam 3 yıl 9 ay 26 gün bakanlık yapmıştır.¹²¹

Tevfik İleri memleketin en büyük meselesinin eğitim olduğunu düşünmüş ve memleket için bütün sorunların merkezine eğitimi almıştır.

*"... Milli Eğitim davasını, memleketin bütün davalarının temeli saymaktayız. Maarif davasını ne kadar kısa bir sürede ve en güzel biçimde halledebilirsek, memleket davalarının halli yoluna girmiş olacağız..."*¹²²

Tevfik İleri, eğitimin önemli bir parçası, temel taşı olan ilköğretim meselesini de çalışma sahasının merkezine alır.

*"... Maarif Şurasında ilköğretim davasının ele alınması maarif meselelerinin bir kül halinde ele almadığımız manasına gelmez . Bu gün iki milyon Türk çocuğu İlköğretime tabii bulunmaktadır... Bu itibarla mutlak surette maarifimizin temel taşıni teşkil eden ilköğretim işini tezgâha koyduk..."*¹²³

Tevfik İleri'ye göre Mili Eğitimin en büyük problemi istikrarsızlıktır. Maarif davasına istikrar kazandırmak ise kendilerinin en büyük görevidir.

¹²¹ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, s. 443.

¹²² **TBMM Zabıt Ceridesi**, B: 5, O: 1, 13. 11. 1950, s. 56. Başta Tevfik İleri olmak üzere Demokrat Parti kadrolarında görev yapan bütün bakanların eğitim görüşleri ve eğitim politikalarının daha ayrıntılı belirlenmesi için, Bkz. Toper AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması** ve İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**.

¹²³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, B: 53, O: 2, 25. 02. 1953, s. 967.

“... Maarifte bir korku vardır, herkes bilir bu büyük korku istikrarsızlıktır... Nakil talimatnamesi çok sık değişir, terimler çok sık değişir. Hulasa talebede öğretilmekte daimi bir şüphe ve istikrarsızlık içindedir...”¹²⁴

“... Demokrat Parti iktidarı zamanında maarife bir istikrar vermek Milli Eğitim Bakanı olarak, bize düşen en büyük vazife olacaktır...”¹²⁵

“... Arkadaşlarım her bakan değiştiğinde usul değişmesin dedik ve bütün tedbir ve kararlarımızı buna göre aldık...”¹²⁶

Eğitimde istikrarsızlık sorununun en güzel örneği liselerin 11 yıl mı, 12 yıl mı olması gerekliliği konusunda yaşanmıştır. Tevfik İleri'nin bakanlığı sırasında 12 yıla uzatılan liselerin eğitim süresi, Celal Yardımcı'nın Bakanlığı sırasında tekrar 11 yıla indirilince, Tevfik İleri Mecliste bütçe görüşmeleri esnasında yaptığı konuşmasında bu kararı “ keşmekeşlik” olarak yorumlamıştır.¹²⁷

Tevfik İleri eğitim görüşünü şekillendirirken ve kafasındaki eğitim planını oluştururken, eğitimin değişmez ögesi olan öğretmeni daima ön planda tutar. Özellikle yayınlamış olduğu tamimlerde, katılmış olduğu çeşitli toplantılarda öğretmenlik mesleğini son derece güzel sözlerle övmüştür. Konya Kız Öğretmen Okulunda Ekim 1950 başlarında yaptığı konuşmasında¹²⁸ öğretmenlere şöyle seslenmiştir:

“... Ben muallimi başka görür, onda çok şey arar, memleketin istikbalini muallimin hizmet ve şahsiyetinde bulurum. Öğretmen yüreği vatan ve millet aşkıyla yanan ve yüreğindeki bu ateşle, memleket çocuklarının kalbine bilgi ve vatan sevgisinin kıvılcımlarını akıtabilen insandır. Ancak böyle öğretmenlerin yetiştirdikleri yeni nesillerle biz bu vatanın üzerinde 40 – 50 milyonluk bilgili, sıhhatli, zengin ve müreffeh bir millet yaratabileceğiz. İşte vazifemiz bunun için önemlidir. Bu vazifeyi hakkıyla başardığımız zaman yarınki mamur ve müreffeh Türkiye'nin tarihçileri sizin adınızı hürmetle anacaktır.”¹²⁹

¹²⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 5, O: 1, 13. 11. 1950, s. 57.

¹²⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 5, O: 1, 13. 11. 1950, s. 57.

¹²⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 51, O: 4, 25. 02. 1951, s. 838.

¹²⁷ Ayşegül Dilek NAKKAŞ, **Demokrat Parti Dönemi'nde (1950 – 1960) Milli Eğitim Politikalarındaki Değişmeler**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000, s. 33.

¹²⁸ Tevfik İleri Demokrat Parti döneminde milli eğitimle tamamen özdeş bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Atatürk döneminde milli eğitimde Mustafa Necati Bey, İsmet İnönü döneminde Hasan Ali Yücel eğitim sisteminde ne kadar etkili ise Demokrat Parti eğitim sistemi ve politikalarında da Tevfik İleri o derece etkili bir devlet adamı olarak gözümüze çarpar. Özellikle çalışma alanımız içinde kendisinin 1950 – 1960 eğitim yılının açılması münasebetiyle söylemiş olduğu nutuk bir anlamda bu dönem eğitiminin bir özeti ve almanağı görünümündedir. İlgili Nutuk'un tam metni için Bkz. Ekler.

¹²⁹ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, s. 448.

Tevfik İleri, öğretmen yetiştirmede de mevcut ikili sistemin yarardan çok zarar getirdiğini söylemiş ve öğretmenlerin tek kaynaktan yetişmeleri gerektiğini konuşmalarında belirtmiştir:

“... Köy Enstitülerini, maddi ve manevi bütün hüviyetiyle öğretmen okullarına kalp edip önümüzdeki ders yılına gireceğiz. Bu mekteplerde sadece köy çocuklarını değil, muayyen bir nispeti mutlaka köyden almakla beraber, kasaba ve şehir çocuklarını da alacağız ve bilhassa bu memlekette köylü ve şehirli ikiliği davasını mutlaka kaldıracacağız...”¹³⁰

Tevfik İleri, köy enstitüsünün alternatifini de açıklarken şöyle demiştir:

“... Bu meyanda Köy Enstitülerinin, ilkokula dayanan ve tahsil süresi en az altı yıla olan ilköğretim okulları haline getirilmeleri derpiş edilmiştir...”¹³¹

Tevfik İleri, Demokrat Parti eğitim programının da üzerinde durduğu eğitim milli ve manevi öğeleri hususuna oldukça önem vermişti. Dolayısıyla eğitimin dini boyutunun da mutlak suretle göz ardı edilmemesini istiyordu. Bu amaç doğrultusunda memleketin din adamına da ihtiyacı olduğu görüşünü taşımaktadır:

“... Memleketin hakiki din adamlarına, münevver din adamına ihtiyacı şüphesiz çoktur...”¹³²

Bu sebeptendir ki Tevfik İleri, okullara din dersinin konulması, İmam Hatip Okullarının açılmasının ve Yüksek İslam Enstitülerinin kurulmasının hep arkasında durmuştur:

“... Bizim için yol, köprü, mektep yapmak nasıl sırf bu millete hizmet için yapılan işlerse din bilgisinin Müslüman Türk çocuklarına en müspet şekilde mekteplerimizde vermekte tamamıyla politikadan uzak hür millet hizmetidir...”¹³³

Tevfik İleri'nin hem milliyetçi bir Türk aydını, hem de yetkili bir devlet adamı olarak üzerinde önemle durduğu konulardan biri de komünizm olmuştur. Zaten Demokrat Parti de bu konuya karşı yerine göre sert ve duyarlı bir politika izlemiştir.

“... Türkiye’de bugün bilhassa hükümet olarak komünizmle mücadeleye kati suretle karar verilmiştir. Ben de diğer arkadaşlarım gibi kendi branşım dahilinde komünizmle mücadele etmeyi kendime vazife sayacağım...”¹³⁴

¹³⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 51, O: 4, 25. 02. 1951, s. 837.

¹³¹ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 21, O: 1, 24. 12. 1951, s. 331.

¹³² TBMM Zabıt Ceridesi, B: 6, O: 1, 19. 11. 1951, s. 219.

¹³³ Toper AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 40.

¹³⁴ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, s. 446 - 447.

Tevfik İleri, bilim ve kültür hayatına yön veren esas ögenin dil olduğunu söylemiş ve Türk diline sahip olmanın gerekliliğinden bahsetmiştir.

“...Dilimizin tam bir ilim dili olması ve bütün ilmi mefhumları karşılayacak terimlere malik bulunması meselesi memleketimizin birinci derecede ehemmiyetli meselelerindedir...”¹³⁵

Tevfik İleri, zamanında ilköğretimden başlanmak üzere köklü değişiklikler yapılmıştır. İlkokullara başlamada 6 yaş sınırı kabul edilmiş, üst sınır 16 dan 14’e indirilmiştir. Köy Enstitüleri kapatılarak, öğretmen yetiştiren kurumlar birleştirilmiştir. Her şeyden önemlisi Tevfik İleri eğitimi günlük hayattan ayrı tutmamıştır. Kore Savaşı’na katıldığımız günlerde milli terbiye telkinlerinin canlı tutulması için okullarda askerlerin kahramanlık menkıbelerini anlatılması için genelge çıkarttırmış ve Bulgaristan’daki tehcir olayını ayrıntılarıyla tanıttırarak çalışmaları desteklemiştir.¹³⁶

Prof. Rıfki Selim Burçak’ın Eğitim Görüşü

Tevfik İleri’nin 06. 08. 1953 tarihinde Milli Eğitim Vekilliğinden istifa etmesi üzerine bu göreve 08. 04. 1953 tarihinde Erzurum Milletvekili Prof. Rıfki Selim Burçak getirilmiştir. Burçak’ın Milli Eğitim Vekilliği görevi 02. 05. 1954 tarihinde yapılan genel seçimlere kadar devam etmiştir. Görevini 1 yıl 1 ay 8 gün sürdürmüştür.¹³⁷

Rıfki Selim Burçak’ın eğitim konusunda izlediği politikalar, kendinden önceki DP bakanlarından farklı olmamıştır. O da Türk Milli Eğitim sisteminin milli bir niteliğe kavuşturulması üzerinde ciddi şekilde durmuştur. Bu arada okul eğitiminin ahlaki niteliğine de dikkatleri çekmiş, öğrencilerin sadece bilgili değil ahlaklı bir şekilde de yetiştirilmeleri gerektiğini zaman zaman dile getirmiştir. TBMM’de bütçe görüşmeleri sırasında bazı milletvekillerinin kendisinden, okullarda dini ve ahlaki eğitime daha fazla önem vermelerini istemeleri üzerine, ahlak meselesini eğitim programlarının içinde bir parça değil bir bütün olarak gördüklerini, bu nedenle programa “ Ahlak Dersi” diye bir ders koymanın gereksiz olduğu savunmuştur.¹³⁸

“...Maarif programlarının hepsinin içerisinde ahlak meselesini bir bütün olarak telakki ediyoruz...”¹³⁹

¹³⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 6, O: 1, 15. 11. 1950, s. 106.

¹³⁶ İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, s. 45.

¹³⁷ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, s. 489.

¹³⁸ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, s. 490.

¹³⁹ Toper AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 41.

Rıfki Selim Burçak, ilköğretimi öğretmen yetiştirmenin temel basamağı olarak görmüştür. Öğretmen eksliğinin bu alanda en büyük kayıp olduğunu düşünmüştür.

“...İlkokul davasında en mühim meselelerden biri hiç şüphe yok ki öğretmen işidir. Sadece bina yapmakla okul açmanın mümkün olmadığı malumdur. Bu itibarla biz şimdiden ileriki yılların öğretmen ihtiyacını göz önünde tutarak yeni yeni müesseseler açmak yoluna gittik ve beş öğretmen okulu açmaya karar verdik...”¹⁴⁰

Öğretmen Okullarını birleştirilerek öğrenim sürelerinin 6 yıla çıkarılması bu döneme rastlar. Bu yüzden 1952 – 1953 yılında Öğretmen Okulları mezun veremez. Bu açığı kapatmak için Rıfki Selim Burçak öğretmen yetiştirme kursları açarak vekil öğretmen yetiştirmiştir. Bu dönem içinde öğretmen açığına çare bulabilmek için fakülte mezunlarına branşlarına göre ortaöğretimde öğretmen olma hakkı tanınmıştır.¹⁴¹

Rıfki Selim Burçak’ın yükseköğretimde az zamandaki görev süresince uğraştığı iki temel problem olmuştur. Bunlardan birincisi üniversite öğretim elemanlarının siyasetle uğraşmaları, ikincisi ise hükümet programında da üzerinde durulan Doğu Üniversitesinin (Atatürk Üniversitesi) kuruluş çalışmalarıydı. Üniversite elemanlarının siyaset dışında tutulmalarını sağlamak amacıyla ilk kez 27. 07. 1953 tarihinde 6185 sayılı kanun çıkarılmış, ilgili kanununun 46. maddesinin d fıkrası değiştirilmiştir. Fıkra aynen şu şekildedir.

“Üniversite mesleğinden çıkarma; üniversite öğretim mesleğinde kalmasına yer bırakmayacak kadar şeref ve haysiyet kırıcı bir suç işleyenlerle siyasi teşekküllerde fiili vazife alanlar veya üçüncü maddenin e bendi hükmünün vermediği siyasi yayınlarda veya beyanlarda bulunanlar üniversite mesleğinden çıkarılır. Bu gibilerin akademik unvanlarını taşıyıp taşımayacakları üniversite senatolarınca karar altına alınır.”¹⁴²

Ancak üniversite özgürlüğünün temelinde fikir hürriyetini barındırır.

“Üniversite muhtariyeti deyince, bir taraftan üniversite mensuplarının profesörlerin fikir hürriyeti, diğer taraftan üniversite organlarının kendi faaliyetlerini, kendi mesailerini diledikleri gibi tanzim ve idare hürriyeti anlaşılır.”¹⁴³

Rıfki Selim Burçak, Doğu Üniversitesini de bölge kalkınması için bir mihenk taşı olarak görmüştür.

¹⁴⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 49, O: 3, 24. 02. 1953, s. 963.

¹⁴¹ İsmail ŞAHİN, *Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)*, s. 46.

¹⁴² Erdoğan BAŞAR, *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)*, s. 495.

¹⁴³ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 113, O: 2, 21. 07. 1953, s. 963.

“...Doğu’da kurulacak olan üniversitemiz, Doğu’nun kalkınmasına amil olacaktır. Doğu’nun şartlarını tetkik edecek ve bu şartlar üzerinde müessir olacak ilim merkezi haline getirilmek için tasavvur edilmiştir...”¹⁴⁴

Rıfki Selim Burçak’ın eğitim anlayışı genel olarak mukaddesatçı (ahlakçı) bir özellik gösterir.¹⁴⁵

Celal Yardımcı’nın Eğitim Görüşü

1954 yılı seçimleri DP adına önemli bir zafer olmuş ve bunun sonucunda Mecliste ezici bir çoğunluk sağlanmıştır. Üçüncü kez kurulacak Menderes Hükümetinde bu kez Milli Eğitim Vekilliği, Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı’ya bırakılmıştı. Celal Yardımcı bu görevinden önce maarif ile ilgili hiçbir çalışma yapmamış ve bir görev üstlenmemiştir. Bu yüzden hükümet eleştirilere maruz kalmıştır. Celal Yardımcı’nın göreve başlamasıyla birlikte ele aldığı eğitim sorunları arasında Atatürk Üniversitesinin kuruluş çalışmalarının sürdürülmesi, ilköğretime yeni bir düzenleme getirecek İlköğretim Kanunu’nun çıkarılması, öğretmenlerin teftiş ve tecziyeleriyle ilgili gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, Beden Terbiye Kanunu ve okullarda sağlık işleriyle ilgili yasal düzenlemeler yer almaktaydı.¹⁴⁶

Celal Yardımcı, eğitimi ilgilendiren bütün işleri bir plan dâhilinde yapmaya çalışmıştır. 23. 02. 1955 tarihinde TBMM’de yaptığı bir konuşma sırasında;

“...Maarifin bir programı var mıdır diyorlar. Ona ne şüphe. Maarifin elbette bir programı vardır. Huzurunuzda getirmek üzere bulunduğumuz ilk tedarikat kanunu ile milyonları göze alarak bu memleketin şehri, kasabası ve köyü ile ilkokul davasını kökünden halletmek programıdır. Öğretmenleri refaha kavuşturmak bir programdır. Maarif bütçesini her sene eski devirlerle mukayese etmek icap ederse, bu bütçeyi astronomik rakamlarla iblağ etmemiz ele alınan hizmetlerin bir programıdır. Bütün kazaları ortaokula, bütün vilayetlerimizi liselere kavuşturmak, teknik tedarikatı takviye etmek, üniversite açmak bir programdır. Bütün bunlar birer program ve plana istinat etmeden tahakkuk eder mi?...”¹⁴⁷

Celal Yardımcı, kendinden önceki bakanlar gibi eğitimin daha çok manevi ve milli vasfı üzerinde durmuştur.

¹⁴⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 49, O: 3, 24. 02. 1954, s. 835.

¹⁴⁵ Toper AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 43.

¹⁴⁶ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, s. 499.

¹⁴⁷ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, s. 500.

“...Türkçe bilmeyen, alelumun bölgelerimize her şeyden evvel Türkçe yi, Türk hasrını, Türk ananesini, Türk irfanını, Türk telakkisini ve terbiyesini götürmek ahdim ve imanım olsun...”¹⁴⁸

Celal Yardımcı, eğitimin esas ögesi olan öğretmenlerin de manevi ve milli değerlerle kuşanmasını istemiştir.

“...Ahlak noktasından öğretmen okullarına iyi vasıflı vatandaşların alınması hususunda dikkatli davranıyoruz...”¹⁴⁹

Celal Yardımcı döneminde eğitim faaliyetlerinde halk eğitimi de önemli bir yer tutmuş ve eğitimi yaygınlaştırma politikasında halk eğitimi önemli bir yer teşkil etmiştir.

“...Halk eğitimi ile ciddi surette meşgulüz. Bir taraftan tahsil çağında bulunan çocuklarımızı okutmakla beraber diğer taraftan memleketin geçmiş zamanlardaki mahrumiyeti sebebiyle okuma imkânı bulamayan ve tahsil çağını geçen yaşlı vatandaşlarımıza halk eğitimi yoluyla hizmet etmekteyiz...”¹⁵⁰

Celal Yardımcı, eğitim kurumlarındaki artışları devam ettirmiştir. Daha önce öğrenim süreleri 4 yıla çıkarılan liseler tekrar 3 yıla indirilmiş, liselerde bitirme ve olgunluk imtihanları kaldırılmıştır. Onun döneminin kalıcı icraatlarından biri de yabancı dille öğretim yapan kolejlerin açılmasıdır. İlk kolej, 08. 10. 1955 tarihinde Eskişehir’de açılmış ve bunu 22. 10 1955 tarihinde İzmir Koleji izlemiştir.¹⁵¹

Yine Celal Yardımcı zamanında azınlık okullarında görev yapmakta olan, Türkçe ve Türk Kültür Dersleri öğretmenlerinin kadrosunu Maarif Vekâleti içine aldırılmıştır. Böylelikle azınlık okullarında çalışmakta olan öğretmenlerin görevlerini devletin güvencesi altında ve Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda yerine getirmeleri amaçlanmıştır.¹⁵²

Eğitimde yaşanan bu sayısal devrim ve yabancı okulların açılması, Celal Yardımcı’ya göre dünyada görülen bilimsel değişme ve gelişmelerin bir sonucudur.

¹⁴⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 47, C: 2, 23. 02. 1955, s. 616.

¹⁴⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 47, C: 2, 23. 02. 1955, s. 614.

¹⁵⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 47, C: 2, 23. 02. 1955, s. 611.

¹⁵¹ İsmail ŞAHİN, *Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)*, s. 49.

¹⁵² Erdoğan BAŞAR, *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)*, s. 514.

Eğitim kanalı ile bu gelişmelerden yararlanılmalıdır. Bu gelişmeler başta Ford Vakfı* olmak üzere dŸnyada uluslararası eğitim kuruluşlarıyla desteklenmiştir.

“ ...Memleket irfan hayatına attığımız yeni kolejler, Almanca tedrisat yapan bir litemizin ihdası... Ankara’da Orta Doğu Teknik Ÿniversitesinin meydana getirilmesi, dŸnya milletleriyle yaptığımız kŸltŸr anlaşmaları ve çalışmaları ICA, Ford Vakfı ve UNESCO ile yaptığımız kŸltŸr anlaşmaları dŸnya ilim metot sistemlerimizden istifadelerimizin en bariz örneklerindedir...”¹⁵³

Celal Yardımcı’nın eğitim gŸrŸřŸ milli çıkarları Ÿn planda tutan pragmatist bir dŸřŸnceye dayanır.¹⁵⁴

Prof. Ahmet Ŗzel’in Eğitim GŸrŸřŸ

ŸçŸncŸ Menderes HŸkŸmeti’nin 30. 11. 1955 yılına kadar işbaşında kalmasının ardından, Menderes yeni bir hŸkŸmet kurmak için istifasını Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a sundu. Cumhurbaşkanı yeni hŸkŸmeti kurma gŸrevini de Menderes’e verdi. BŸylece dŸrdŸncŸ kez hŸkŸmet kurma vazifesini alan Adnan Menderes, bu kez 09. 12. 1955 tarihinde yeni kurduğu kabinenin Maarif Vekilliğine Ahmet Ŗzel’i getirdi. Ahmet Ŗzel, bu gŸrevi 12. 04. 1957 tarihine kadar toplam 1 yıl 4 ay 6 gŸn vazife yaparak sŸrdŸrdŸ.¹⁵⁵

Ahmet Ŗzel, Maarif Vekilliği gŸrevine mesleğin içinden biri olarak gelmiştir. Ÿstelik bakan olmadan Ÿnce eğitim alanında akademik ve idari yŸnden Ÿnemli gŸrevlerde bulunmuştur. Ancak kısa sŸren gŸrevinde ŸzgŸn bir eğitim icraatına imza atamamıştır. Sadece yarım kalan projeler Ÿzerine yoğunlaşmıştır. Ahmet Ŗzel’in eğitim dŸřŸncesi bireyi sosyalleşme sŸreci içine sokan ve ilerde bir meslek sahibi olacak Ÿekilde donanım sağlayan okul anlayışıyla Ÿekillenen pragmatist bir yaklaşımdır. Bu yŸzden Bakanlığı sŸresince mesleki ve teknik eğitime ayrıca Ÿnem vermiştir.¹⁵⁶

*Amerikan Yardım Teşkilatının bir kolu olan Ford Vakfı Barış GŸnŸllŸleri ile birlikte, içinde program geliştirme, araç geliştirme, beslenme eğitimi, deneme ve fen liseleriyle beraber 25’ten fazla projede bulunmuştur. Ayrıca Ford Vakfının Ÿnerisiyle Ağustos 1958’de kurulan “ Milli Eğitim Komisyonu”, Japonya, Amerika, Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya’yı gezmiştir. Komisyonun çalışmaları siyasal gŸndemde geniş yankılar bulmuştur. Daha geniş bilgi için; İlhan TEKELİ, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan GŸnŸmŸze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, C. D. T. A, s. 668.

¹⁵³ TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 45, C: 1, 25. 02. 1959, s. 798.

¹⁵⁴ Topar AKBABA, Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal HŸkŸmetlerinin Eğitim GŸrŸřŸ ve Uygulamalarının Karşılaştırılması, s. 44.

¹⁵⁵ Erdoğan BAŞAR, Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960), s. 514.

¹⁵⁶ Erdoğan BAŞAR, Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960), s. 515.

*“...eğitimin gayesi ferdi sosyal hayata hazırlamak, seviyeli, moral hayata kavuşturmadır. Bu da onu bir meslek sahibi kılmak suretiyle tahakkuk safhasına girer...”*¹⁵⁷

Ahmet Özel, Bakanlık içerisinde milli eğitimi gündelik politikalarından kurtarmak amacıyla, Yüksek Maarif Meclisi kurma yönünde bir görüş bildirmiştir;

*“...Talim ve Terbiye ile Maarif Şurası arasında ikinci bir kademeye istişare bir organa ihtiyaç vardır. Buna da Yüksek Maarif Meclisi diyoruz ki, bu mevzu üzerinde çalışıyoruz... Yüksek Maarif Meclisi muhtelif tahsil kademelerinde, muhtelif meseleleri tamamıyla parti mülahazaları dışında memleket işi olarak ele alarak hal yoluna gidecektir...”*¹⁵⁸

Özellikle DP'nin siyaset konusu en çok din konusunda kendini göstermiştir. DP halkın eğilimini görerek, seçim zamanlarında oy karşılığı din derslerinin okutulması ve İmam Hatip Okullarının açılması için vaatlerde bulunmuştur. Partisinin oy kaygısını dile getirmekten çekinmeyen DP'li Hüseyin Zekeriyya Beyoğlu 1952'de Samsun gezisi sırasında Milli Eğitim Bakanına vatandaşlara din konusunda vaatlerde bulunmak suretiyle iktidara geldiklerini hatırlatarak, partinin din işlerine kayıtsız kalması durumunda gelecek seçimlerde zor oy alabileceklerini ifade etmiştir.¹⁵⁹

Ahmet Özel, V. Türk Tarih Kongresinin açılış konuşmasını yaparken, gelecek kuşakların milli bilince sahip olabilmeleri için, Türk tarihini çok iyi bir biçimde bilmeleri gerektiğini belirtmiştir;

*“ ...İnkılâp nesillerinde olduğu gibi gelecek Türk nesillerinde de milli şuuru zenginleştirip kuvvetlendirecek tükenme kaynağın Milli Tarih olduğunda şüphe yoktur...”*¹⁶⁰

Ahmet Özel zamanında ortaokullara din dersleri konulmuştur. Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanmakta olan ders sistemi getirilmiştir. Böylece bugün de kullanılan iki dereceli karne sistemi Türkiye'ye girmiştir. Ayrıca Ahmet Özel halk eğitimine en ciddi şekilde ele atan bakandır ve VI. Milli Eğitim Şurasının ikinci en önemli konusu halk eğitimidir.¹⁶¹

¹⁵⁷ T.C. Maarif Vekaleti, **Altıncı Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 6.

¹⁵⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, İ: 45, C: 2, 26. 02. 1959, s. 854.

¹⁵⁹ Ayşegül Dilek NAKKAŞ, **Demokrat Parti Dönemi'nde(1950 – 1960) Milli Eğitim Politikalarındaki Değişmeler**, s. 48.

¹⁶⁰ Topar AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 45.

¹⁶¹ İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, s. 51.

Atf Benderlioğlu'nun Eğitim Görüşü

Demokrat Parti Dönemi'nin son Maarif Vekili olan Atf Benderlioğlu, 08. 12. 1959 tarihinde göreve başlamış, bu görevini 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'ne kadar devam ettirmiştir. Böylece 5 ay 20 gün bakanlık yapmıştır.¹⁶²

Atf Benderlioğlu'nun eğitim konusunda en önemli problem olarak gördüğü unsur, öğretmen yetiştirme problemidir.

*"...biz aynı zamanda öğretmenin manevi varlığı üzerinde onun yetişmesi üzerinde de dikkat ve ehemmiyetle durmak mecburiyetindeyiz... Onun manevi evsafi, dürüstlüğü, çalışkanlığı, bilgisi, görgüsü, hatta giyinmesi, oturması, kalkması, yemesi içmesiyle velhasıl her türlü evsafi mümeyyizesi ile çocuklarımıza hakiki bir örnek olması lazımdır... Onun yetişmesini, daima yetişmesini ve hayatı boyunca iyiye doğru yükselmesini muktazi her türlü kolaylığı göstermeye mecburuz."*¹⁶³

Atf Benderlioğlu ilköğretimin altyapısı üzerinde durmuştur. Ona göre, baraka tipteki okullar derhal kaldırılmalıdır. Bu gibi yerler okul yerine depo ve atölye olarak kullanılmalıdır. Ayrıca ilköğretimde bir zaruretin ürünü olan üçlü ve dörtlü öğretim en kısa zamanda maziye gömülmelidir.¹⁶⁴ Atf Benderlioğlu, kısa bakanlığı süresince sanat okullarına teknik öğretmen yetiştirmek üzere kız ve erkek sanat öğretmen okulları açılması yönünde çalışmalarda bulunmuştur.¹⁶⁵

4. Demokrat Parti Döneminde Politik ve Ekonomik Gelişmelerin Eğitime Etkisi

Eğitim unsuru özellikle kalkınma ve gelişme hamlesi içine girmiş ülkeler için bir gelişme problemidir. Devletler sosyal politikalarını oluştururken eğitim meselesini ve eğitim kurumlarını göz ardı edemez. Bu yönüyle eğitim sosyal ve politik gelişmelerden etkilenir. Eğitimi oluşturan gerçek ve tüzel kişilikler daima hükümet programlarının birer belirleyicisi olmuştur. Devletler de bu gayeyle vereceği eğitimin amaç ve

¹⁶² Erdoğan BAŞAR, *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)*, s. 537.

¹⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 47, C: 3, 25. 02. 1960, s. 593.

¹⁶⁴ Erdoğan BAŞAR, *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)*, s. 538.

¹⁶⁵ İsmail ŞAHİN, *Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)*, s. 52.

araçlarını, kendi toplumunun örfüne, adetlerine sosyal yaşantısına, dini inançlarına, ekonomik faaliyetlerine göre belirler.¹⁶⁶

Demokrat Parti'nin kuruluş yılları dünya üzerinde yeni kutuplaşmaların olduğu bir anlamda sınırların yeniden belirlendiği bir döneme rastlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın iç ve dış dengeleri belirlediği bu dönemde, Demokrat Parti şehirli insanların değil de kırsal kesimdeki insanları arkasına alarak siyaset sahnesine çıkmıştır. Halkın mevcut yönetimden kaynaklanan rahatsızlığı da buna eklenince bir anlamda Demokrat Parti seçim vaatlerini nüfusun büyük bir bölümünün yaşadığı kırsal kesimdeki insanların desteğini arkasına alarak yapmıştır. Sonuçta 1950 yılında iktidarı ele geçiren Demokrat Parti için artık vaatleri somutlaştırma zamanı gelmişti.

Eğitimsel açıdan gelişmeleri değerlendirirsek, parti programını oluşturan ve büyük önem verilen manevi değerlerin ön plana çıkması, İmam Hatip Okullarının açılması, din eğitiminin tekrar okullarda verilmesi, Köy Okulları ve Enstitülerinin inşası için köylülerden zorunlu olarak çalıştırılması hükmünün 08. 08. 1951 tarihli 5828 sayılı yasayla kaldırılmış¹⁶⁷ olması, yine hükümet programında yer alan ve fırsat eşitliğinin sağlanması adına çok sayıda okulun açılması, eğitimde nitelikten çok niceliğe önem verilmesi mevcut iç politikaların bir anlamda eğitime yansımalarıydı.

Dış politikaya gelince DP Dönemi'nde sosyal, ekonomik, siyasal ve eğitim olmak üzere bütün kurumlarda Amerika Birleşik Devletlerinin izlerini görmekteyiz. Özellikle bu durum eğitim kademelerinde fazlasıyla hissedilmiştir. DP Dönemi'nde uygulanan dış politika tamamen bir uzlaşma politikasıydı ve üç temel prensibe dayanmaktaydı. Bunlar;

- Sovyet yayılmacılığının önlenmesi.
- Batı ile siyasal ve ekonomik alanda işbirliği.
- Kıbrıs'ın taksimi.¹⁶⁸

Özellikle ilk DP programında Türk dış siyasasının bütün ulusun ortak kanaatinin bir ifadesi olduğu belirtilmişti. Ayrıca geleneksel İngiliz ve Fransız ittifakına ve ABD ile olan en sıkı dostluk işbirliğine değinilerek, bu dostluk ilişkilerinin sürdürüleceği

¹⁶⁶ Topar AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 57.

¹⁶⁷ İsmail KAPLAN, **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi**, s. 225.

¹⁶⁸ Topar AKBABA, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, s. 58.

açıklanmıştı. Bu arada izlenen barışçı siyaseti Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile destekleyen, büyük dost ABD'ye ulusça şükran duygularının beslendiği belirtilmiştir.¹⁶⁹

Bu gelişmelerin eğitime yansımaları çok uzun sürmemiş ve Kore Savaşı'nın ardından girilen NATO'da Amerikan yakınlaşmasının temeli atılmıştır. Artık oluşturulacak yeni eğitimin merkezinde Amerikan sistemi en baş sıraya oturtulmuştur. İlköğretimden üniversiteye kadar bütün eğitim alanlarında Amerikalı eğitimcilerin raporları doğrultusunda yeni yapılanmalara gidilmiştir. Özellikle bu amaçla İngilizce eğitim veren özel eğitim kurumlarının açılması, öğretmen yetiştirme sistemi ve bu dönemde Amerikan sistemli bir yükseköğretim kurumu olan ODTÜ'nün açılması bunlara en açık örnektir. Yine oluşturulan bu sistemin kalıcılığı için Türk eğitimciler ABD'ye eğitim amaçlı gönderilmiştir.

Din eğitimi ile İslam kültürüne bir dönüş yapan DP, diğer eğitim alanlarında Amerikan kültürünün nüfusuna girmiştir.¹⁷⁰

Eğitimi ayakta tutan önemli bir sosyal olgu da şüphesiz ekonomidir. Eğitimin amacı bireyi gerekli niteliklerle donatarak, onun yaşam kalitesini yükseltmek olarak özetlenebilir. Bu amaç doğrultusunda yetişen bireyin eğitim süreci boyunca yaptığı harcamalar, üretim sistemine katılmasıyla, ürettiği mal ya da hizmetin ülke ekonomisine katkısı, aldığı ücret, sahip olduğu sosyal statü ve benzeri birçok değişken, söz konusu eğitimin ekonomik bir yönünün olduğunun göstergesidir.¹⁷¹

DP Dönemi'nin ekonomi politikasının temeli 1946'ların sonuna dayanır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın sonralarına rastlayan bu dönem, dünya ekonomilerinde olduğu gibi Türk ekonomisinde de değişmelerin başlangıcını oluşturur. Savaş sonunda alınan Marshall Yardımları ve Türkiye'nin savaş sonrası kurulan beynelmül üst organlar olan IMF, Dünya Bankası, Avrupa İktisadi İşbirliği Örgütü ve nihayet 1952'de NATO'ya üye olması, ekonomide bir yenileşmenin başlangıcıydı.¹⁷²

DP ekonomi politikasını karakterize ederken toplumsal gerçekleri göz ardı etmemiştir. Bu partinin tek özelliği tek parti yönetiminde ihmal edilen duyguları ve düşünceleri, bir kenara atılmış olan geniş orta sınıf ve köylü sınıfını temsil etme

¹⁶⁹ Şerafettin TURAN, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950 – 27 Mayıs 1960) 4. Kitap (İkinci Bölüm)*, Bilgi Yayınevi, Ağustos, 1999, s. 161.

¹⁷⁰ Toper AKBABA, *Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması*, s. 59.

¹⁷¹ Mehmet TAŞPINAR, " *Eğitim ve Ekonomi*", *Eğitim Bilimlerine Giriş (Öğretmenlik Mesleği)*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ?, s. 84.

¹⁷² Korkut BORATAV, " *İktisat Tarihi (1908 – 1980)*", *T. T. A.*, Cilt: 4, s. 344.

düşüncesi içine girmesiydi.¹⁷³ İktisadi ve siyasi alanda liberalizmi savunan, DP'nin amacı hızlı büyüme idi. Kendi deyimleriyle “İktisadi cihazlanmayı hızlandırmak, bütçede yatırımları genişletmek, özel sektörü hukuki ve fiili emniyet altına alacak tüm düzenlemeleri yapmak ve geliştirmek, yabancı sermayeden faydalanmak, üretim hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve bürokratik engellerden kurtarmak, mevcut sermayenin üretime akmasını sağlamak, böylece birey için uygun girişim ortamı oluşturmak” iktisat politikasının temel hedefleriydi.¹⁷⁴

DP döneminde ekonominin eğitime yansımaları hem bir nicelik problemi hem de zaten kısıtlı olan ekonomik kaynakların yetersizliği probleminiydi. Devletin kısıtlı imkanları genelde bu problemi aşmak için eğitim hizmetlerine ayrılacak ek vergileri gündeme getirmiştir. Her ne kadar Marshall Yardımlarından eğitime ayrılan belli miktarlarda ödenek olsa da, bunlar yabancı uzmanların direktifleri doğrultusunda neticelerin alınamayacağı yerlerde kullanılmasıyla işe yaramaz hale gelmiştir. Az zamanda kısıtlı bir bütçe ile pek çok okul açma zorunluluğu olan Milli Eğitim Bakanlığı okul çağına olup da okumayan öğrencilerin sayılarını azaltmak için daha çok öğrenci alma yoluna gitmiş ve çok sayıda okul açılarak nitelik ihmal edilmiştir.¹⁷⁵ 1950’de 1251 olan ilkokul sayısı, 1958’de 20.775’e; 27.144 olan öğretmen sayısı 50.905’e, öğrenci sayısı da 1.460.000’tan 2.280.000’e çıkmıştır. Bu, nicelikteki artışı açıkça göstermiştir.¹⁷⁶

DP Dönemi’nde ekonominin eğitime etkisi genel bütçeden yıllar yılı fazla bir farklılık göstermeden eğitime ayrılan payla daha iyi açıklanabilir. (Tablo 4) DP Dönemi’nde genel eğitime ayrılan bütçe ve okul sayısının artmasına paralel olarak okuryazar oranı ve öğrenci artışında olumlu gelişmeler yaşanmıştır.¹⁷⁷

¹⁷³ İsmail GÜVEN, *Türkiye’de 1950 – 1980 Yılları Arasında Örgün Eğitimde Yapısal Değişme ve İdeoloji Arasındaki İlişkiler (Ortaöğretim ve Yükseköğretim Açısından Bir İnceleme)*, s. 79.

¹⁷⁴ Nevin COŞAR, “ *Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası*”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ocak – Mart 2005, s. 31.

¹⁷⁵ Ayşegül Dilek NAKKAŞ, *Demokrat Parti Dönemi’nde(1950 – 1960) Milli Eğitim Politikalarındaki Değişmeler*, s. 24.

¹⁷⁶ Cihat GÖKTEPE, “ *Menderes Dönemi(1950 – 1960)*”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, Cilt: 16, s. 901.

¹⁷⁷ Topper AKBABA, *Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması*, s. 63.

III. BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE İLKÖĞRETİM ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

1. Demokrat Partinin İlköğretim Politikasının Ana Esasları

Demokrat Partinin iktidarı boyunca üzerinde önemle durduğu konulardan biri ilköğretim olmuştur. Bunda muhalefet yıllarında, CHP'yi eleştirdikleri konuların başında ilköğretim konusunun olduğu da bir gerçektir. Özellikle CHP'nin eğitim seferberliği kapsamında köy okulları yapımında halka bedenen çalışmaya mecbur etmesi bu eleştirilerin ana noktasını oluşturmuştur.¹⁷⁸

DP, ilköğretim alanındaki çalışmalarına ilk olarak bu kanunu yürürlükten kaldırmakla başlamıştır. 08. 08. 1951 tarihli ve 5828 sayılı yasayla “ bu inşaat için köy halkına hiçbir mükellefiyet tahmil edilemez.” maddesi getirilmiş ve köylülerin 20 gün çalışma yükümlülükleri iptal edilmiştir.¹⁷⁹ DP'nin ilköğretim alanındaki bu gayretli görünümü ne yazık ki bir istikrar gösterememiş ve ilköğretim alanındaki tek çalışma bir türlü Meclisten geçirilip kanunlaştırılmayan İlköğretim Kanun Tasarısı'yla sınırlı kalmıştır.¹⁸⁰

İlköğretim Kanun Tasarısı, yürürlükte olan eski kanunların günün ihtiyaçlarını karşılamadığı, yapılmak istenen şeylere mevcut kanunlarla ulaşmanın mümkün

¹⁷⁸ Erdoğan BAŞAR, “ *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri*”, **Eğitim Üç Aylık İlmî Dergi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları**, Sayı: 1, Yıl: 1992, s. 92.

¹⁷⁹ İsmail KAPLAN, **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi**, s. 225.

¹⁸⁰ İlköğretim Kanun Tasarısı geniş kapsamlı olarak düşünülen bir projeydi. Tasarı metni ilk önce Beşinci Milli Eğitim Şurasında görüşülmüştü. Şûra, burada tasarıyı inceledikten sonra gerekli görülen değişiklik ve düzenlemelerle TBMM'ye sunulacak ve yasalaşacaktı. Ancak bu kanun metninin yasalaşması DP iktidarına nasip olmadı. Tasarı 1953 yılındaki Şurada görüşülüp ancak sekiz yıl sonra 1961 yılında ilan edilen 222 sayılı İlköğretim Kanunu'dur. Bu kanun 12 . 01. 1961 tarih ve 10705 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanun metni aynen şöyledir;

Madde 1: İlköğretim kadın erkek bütün Türklerin milli gayelerine uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.

Madde 2: İlköğretim, ilköğretim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır.

Madde 3: Mecburi ilköğretim çağı, 6 – 14 yaş grubundaki öğrencileri kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayında başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın, öğretim yılı sonunda biter.

Madde 4: Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini resmi veya özel Türk okullarında yapmaya mükelleftir.

Madde 5: Mecburi öğretim çağında olup da, memleket dışında olmak, oturduğu yerde okul bulunmamak veya sağlık durumu dolayısıyla ilkokula devam edemeyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler, imtihanla ve yaşlarına göre lâyık oldukları ilkokul sınıflarına veya mezuniyet imtihanlarına alınırlar. Bkz. Hüseyin Hüsnü TEKIŞIK, Erol Ünal KARABIYIK, **Milli Eğitimle İlgili Kanunlar**, s. 30.

olmadığı gerekçesiyle hazırlanmıştır. Kanun Tasarısı'nda ilköğretim davasını halledecek 12 senelik bir plan oluşturulmuştur. Genel olarak tasarının içeriği; ilköğretimle ilgili olan her şey yani okul ihtiyacından, öğretmen yetiştirilmesine köy okullarının iş zamanı köylüyü mağdur etmeyecek tarzda öğrenim zamanının ayarlanması ve okulların geliştirilmesinden, öğrenciye gerekli olan kitap vb.nin teminine, okumayan öğrencilerin bilgi ve maharetle donanmalarını sağlayacak özel kurslardan, öğretmen ve idarecilerin vazife ve yetkilerinin belirlenmesine kadar pek çok şeyden oluşmuştur.¹⁸¹

2. Eğitime Yabancı Uzmanların Tesiri ve İlköğretime Yansımaları

Ülkemizde Atatürk Dönemi'nden başlayarak Demokrat Parti Dönemi'ni de içine alan süreçte birçok yabancı uzman davet edilerek eğitim sistemimiz hakkında rapor hazırlamaları istenmiştir. Bu süreç içinde Türkiye'den de çok sayıda eğitimci yurt dışına eğitime gönderilmiştir. DP Dönemi'nde eğitime yön vermesi açısından çok sayıda yabancı eğitimci ülkemize çağırılmıştır. Ancak bu eğitimcilerin hepsinin ülkesi ABD'dir ve eğitimimize DP Dönemi'nden itibaren Amerikan sisteminin de oturtulmak istenmesi gayet açıktır.

Çalışma alanımız olan ilköğretimde bir önceki dönem iktidarlarında olduğu gibi bir program geliştirme çalışmalarına girilmemiş ve 1948 yılında oluşturulan İlkokul Programı'nın geliştirilmesi ve eksik kalan yanlarının belirlenmesi için ABD'li uzman Prof. Dr. Kate V. Wofford ülkemize davet edilmiştir.

2.1. Prof. Dr. Kate V. Wofford'un Raporu ve 1948 İlkokul Programı'nın Yeniden Düzenlenmesi

1948 Programı milli eğitimin amaçlarını ayrıntılı bir şekilde belirler. Programda genel amaç, “ *Millet hayatı ve geleceği için gerekli gördüğü bütün değerleri ve ülküleri yurttaşlara aşlamayı her şeyden önce ilkokullardan bekler. İlkokullar çocuklara milli kültürü aşlamak mecburiyetindedir. İçinde yetişen bütün vatandaşlara, aynı ülküleri*

---

¹⁸¹ Ayşegül Dilek NAKKAŞ, **Demokrat Parti Dönemi'nde (1950 – 1960) Milli Eğitim Politikalarındaki Değişmeler**, s. 65 - 66.

*aynı milli amaçları, vermek için gereken bütün bilgileri, alışkanlıkları hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak ilkokulların en önemli ödevidir.”*¹⁸²

1948 tarihli İlkokul Programı'nın eğitim ve öğretime getirdiği ilkeler açısından bakıldığında şu üç yeniliği görmekteyiz.

- 1-) Kişiliğin sağlanması için uygun çevre ilkesi.
- 2-) Okul ile ailenin işbirliği ilkesi.
- 3-) Kişilik (şahsiyet) ilkesi.¹⁸³

1948 İlköğretim Programı bütün bu yeniliklere rağmen uygulanmasında bazı güçlükler yaşanmıştır. Özellikle 1951 – 1952 öğretim yılında 1948 Programı'nın uygulanmasında karşılaşılan güçlükleri belirlemek için, Türkiye ve ABD arasında bir eğitim köprüsü kurulmuştur. Bu amaçla Türkiye ye çağrılan Florida Üniversitesi profesörlerinden Kate Wafford'da bir rapor hazırlaması istenmiştir. Bu çalışmaları ardından Wofford, “Türkiye’de Köy İlkokulları Hakkında Rapor” başlığını taşıyan bir çalışma yapmıştır:

Wofford raporunda; köy ilkokullarının yetersiz olduğundan bahsederek, bunların geliştirilmesi için yapılması gereken en önemli işin öğretim programlarını değiştirerek köyün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu düzenleme yapılırken de şu noktalar göz önüne alınmalıdır.

*“...Köy okullarında bütün sınıflar iki grup halinde birleştirilmeli ve müfredat bu gruplara uygun bir şekilde düzenlenmelidir. Farklı konular arasında da bir korelasyon kurulabilmelidir...”*¹⁸⁴

Raporda köy okullarımızı, bunlara öğretmen yetiştiren Öğretmen Okullarını ve Köy Enstitülerini incelendikten sonra şu önerilerde bulunulmuştur;

- Kız çocuklarının okullara gönderilmesi için geniş kapsamlı bir propaganda gereklidir.
- Her ilde devamsızlık sorunu ile uğraşacak bir komite kurulmalıdır.
- İlkokulda öğrenim süresi zaman içinde 6, 7 ve 8 yıla çıkarılmalıdır.
- Ders konuları yeniden gruplandırılmalıdır. Sosyal Bilgiler 1. sınıftan 6. sınıfa kadar okutulmalıdır. Yazı dersi Türkçe dersini tamamlayıcı olarak ele alınmalı Fen ve Tabiat Bilgisi dersleri arasında gereken ilgi kurulmalıdır.

¹⁸² İsmail KAPLAN, *Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi*, s. 213.

¹⁸³ Mehmet ARSLAN, “ *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri*”, s. 46.

¹⁸⁴ Toprak AKBABA, *Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması*, s. 51.

- Öğretim programında yer alan üniteler yeniden gözden geçirilerek, çocukların yaşı, gelişim düzeyleri ve çevre özellikleri dikkate alınarak bazı konular çıkarılmalıdır.¹⁸⁵
- Köy okullarındaki öğrencilerin orta öğretim yapabilmesi için bölgelerde okul açılmalıdır.
- Köy çocukları için bakanlık kent ve kasabalarda yurtlar açmalıdır.
- Öğretim programları demokratik esaslara göre, yeniden öğretmenlere hazır program verilmek yerine, öğretmenler kendi programlarını çevre ve ihtiyaçlarına göre kendileri yapacak bir hale getirmelidir ve programlar tekdüzelikten kurtulmalıdır.
- Köy okullarında kendilerine güvenen disiplinli çocuklar yetiştirmek gerekir. Bu kısmen çocuklara iş ve sorumluluk verilerek sağlanabilir.
- Öğretmen yetiştiren kurumların üst sınıflarında adaylara köy sorunlarını çözümüleme tekniği ve köy okullarının çevre kaynaklardan yararlanma ve çevre ihtiyaçlarını karşılama işinin ölçütü kazandırılmalıdır.
- Köy okullarında sınıflar iki büyük grup halinde geliştirilmeli ve buna uygun bir ilköğretim programı düzenlenmelidir.
- Öğretmenlerin bilgi ve değişik materyalleri kullanma ve becerilerinin geliştirmeleri ve mevcut okullarda fazlaca kullanılan üç yöntemin eleştirel bir gözle denetlenmesi gerekir (Anlatım, soru yanıt, ezberleme).
- Öğretmen yetiştiren kurumlara aday kaydı için yapılan sınavlara yerel kurumun öğretim üyeleri katılmalıdır.
- Bütün Öğretmen Okulları ve Köy Enstitülerinde programlar gözden geçirilmeli, uygulama okulları kurulmalıdır.
- Gazi Eğitim Enstitüsü ve İstanbul Eğitim Enstitüsünde uygulama öğretmenleri yetiştirmek için dersler olmalıdır.¹⁸⁶

Eğitimde yaşanan bu gelişmeler belki de bu dönemde eleştirilen en önemli sonucu doğurmuştur. Bu dönemde Türk Milli Eğitimine, Amerikan eğitim sistemi entegre edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Türkiye'den 25 eğitimci Florida Üniversitesine gönderilmiş, daha sonraki 15 yıl içerisinde Türk Milli Eğitim örgütünün yaklaşık 600 kadar yöneticisi ABD'ye inceleme gezilerine gönderilmiştir.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Nurdan KALAYCI, *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim*, s. 57.

¹⁸⁶ *Türkiyede İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*, s. 67 - 68.

¹⁸⁷ İlhan TEKELİ, "*Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi*", s. 668.

1948 Programı'nın ele alınmasında ve uygulanmasında yaşanan önemli bir gelişme de deneme okullarının açılmasıdır. Bu amaçla 1953 – 1954 yıllarında Bolu ve İstanbul'da deneme okulları açılmıştır.¹⁸⁸

1948 tarihli İlkokul Programı 1968 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin en uzun süreyle yürürlükte kalan programı olmuştur. 1948 tarihli İlkokul Programı'nın öngördüğü ilkeler, 1949 tarihli ortaokul müfredatına da aynen aktarılmış ve ilkokuldakine benzer bir şekilde ortaokulun eğitim ve öğretim ilkeleri kabul edilmiştir.¹⁸⁹

3. İlköğretime Öğretmen Yetiştirme ve Demokrat Parti'nin Köy Enstitülerine Bakışı

Demokrat Parti kuruluşundan iktidara gelişine kadar geçen süreçte kırsal kesimdeki insanlara karşı faydacı bir politika izlemiştir. Bunun nedeni nüfusun büyük çoğunluğunu barındıran köylü kesimden alacakları oy potansiyeli ve muhalefet yıllarında CHP'ye karşı izlediği Köy Enstitüleri politikasıdır. DP, Köy Enstitülerini ve köylü vatandaşa yüklenen eğitim külfetini oldukça eleştirmiş ve Köy Enstitülerinin köylüyü köye kapatmaktan başka bir şey olmadığını savunmuştur.

Eğitim alanında yaşanan bu nicel artış öğretmen yetiştirme problemini de beraberinde getirmiştir. Doğal olarak DP Köy Enstitülerine karşı eleştirilerini yoğunlaştırmış ve alternatifler geliştirilmeye başlanmıştır.

3.1.Köy Enstitülerine Yönelik Eleştiriler

Demokrat Parti'nin Köy Enstitülerine olan eleştirileri daha muhalefet yıllarında başlamıştı. 1950 yılında iktidar DP'den yana değişince Köy Enstitüleri hakkında kapatılma belirtileri görülmeye başlanmıştır. Eleştiriler hem siyasi hem sosyal hem de eğitimsel gerekçelerle kendini göstermeye başlamıştır. Köy Enstitülerini her yönüyle halka anlatmak isteyen bazı eğitimciler o zamanki olumsuz ortamdan etkilenerek yazılarını isimsiz yazmaya başlamışlardı.

¹⁸⁸ Necdet SAKAOĞLU, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, s. 262.

¹⁸⁹ İsmail KAPLAN, s *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*, 223 - 224.

Bu yazıların çıktığı “*Pazar Postası*” adlı gazetenin 22 Nisan 1951 tarihli 12. sayısında “*Köy Enstitülerinin, Dünü, Bugünü Yarını*” başlığıyla şu görüşlere yer verilmiştir.

- Enstitülerden köy ve okul inşasına kısa zamanda her şeyi tamamlamak kaygısıyla maddi kaynaklar biraz zorlanmıştır.
- İyi – kötü, faydalı – faydasız hatta sakıncalı ve eksikliği denenmiş metotlar bile zaman zaman tecrübe edilmiştir.
- Verilen dersler meslek bilgisinden çok usta ve işçi yetiştirmeye yöneliktir.
- Tahsil bittikten sonra öğretmenin köyüne daha kolay ve başarı ile intibak edebilmesi ve köy kalkınmasında daha başarılı çalışması kastıyla öğrencilerin yalnız köylü çocuklar arasından alınması, köy okulu – şehir okulu, köylü şehirli türünden bazı düşünceler doğurmuştur.
- Enstitü mezunlarından tahammülün üstünde yük yüklenmeleri istenmiş ve köylü kesim de bu yönde zorlandırılmıştır.¹⁹⁰

Ayrıca 1951’de Orkun Dergisi’nde Köy Enstitüleri için eleştiriler “Köy Enstitüleri Kördüğümü” adıyla haftalarca yayımlanmaya başlamıştır. Bu eleştirilerde;

- Köy Enstitülerinde halen okumakta olan temiz, milliyetçi köy çocuklarına ve bu düşüncedeki öğretmenlere asla bir sözümüz yoktur. Onları koruyor ve lekelemek isteyenlerden hesap soruyoruz.
- Köy Enstitülerinde milli şuurun gelişebilmesi için kuruluş döneminden kalma idarecilerden müstahdemlere kadar bütün kadrolar emekli edilmeli, yerlerine milliyetçi kadrolar tayin edilmelidir.
- Enstitülerin boya ve badana işleri bile yeniden gözden geçirilmelidir.
- Enstitüler öğretmen okulu haline getirilmeli ve buralara Türk çocuğuna ve Türk köylüsüne layık, sütü temiz koyu milliyetçi müdür ve idealist öğretmenler tayin olmalıdır.
- Enstitülerin ambar ve kitaplıklarındaki bozguncu kitaplar derhal imha edilmeli, yerine Türk tarihi, Türkçülük tarihi ve tamamen milli kültür veren eserler ve dergiler koyulmalıdır.
- Dokuz karpuzu bir koltuğa sığdırma anlayışı ile şekillenen müfredat yerine herkese lazım olan pratik bilgileri içeren bir ders düzenlenmesine gidilmeli, konular tamamen özel değil kısmen genel olmalıdır.¹⁹¹

¹⁹⁰ Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, s. 376 – 377.

Ancak Köy Enstitülerinin kapatılmasında siyasi, ideolojik ve duygusal nedenlerin de olduğu su götürmez bir gerçektir.

Bu nedenlerden en önemlisi soğuk savaş döneminin propagandasıdır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle dünyada ve ülkemizde yaşanan köklü değişimler ve bunun bir sonucu olan çok partili hayata geçiş ve yabancı sermayenin ülkemize ABD kaynaklı olarak girişi ve siyasi ibrenin sağa doğru kayması Köy Enstitülerinin sonunu getiren gelişme olmuştur.¹⁹² O dönemde Köy Enstitüsü, enstitü öğretmenleri ve öğrencileri hakkında; “Bu yerler çok politikleşmiştir, Kızıl yuvasıdır, komünist ve Solcu yuvalarıdır” gibi eleştiriler getirmişlerdir.¹⁹³ Ayrıca bu kurumların kapatılması salt bir muhalefet anlayışının ürünüdür. Çünkü Köy Enstitüleri CHP tarafından kurulmuştur ve zaten kapatılması için en uygun ortam mevcut iktidar ortamıdır. Köy Enstitüleri bölge insanının sorgulama, soru sorma ve muhakeme gücünü arttıracak bu hem hükümetin hem de bölgedeki zengin kesim olan toprak ağalarının işine gelmeyecektir. Ayrıca Köy Enstitülerinin kitaplıklarında İsmet İnönü Dönemi'nden kalma klasik çevirilerin var oluşu önemli bir eleştiri konusu olmuştur.¹⁹⁴

3.2. Köy Enstitülerinin Kapatılmadan Önce Geçirdiği Düzenlemeler

Köy Enstitüleri, kapatılmadan önce kurulduğu 1943 yılından farklı olarak bazı düzenlemeler geçirmiştir. Bu düzenlemeler genel olarak öğretim programlarında kendini göstermiştir.

Bu düzenlemeler sonucunda yeni oluşturulan 1947 Programı ile 1943 Programı arasındaki en büyük farklar şu şekilde oluşmuştur;

— 1943 Programı'nda ders ile iş, teori ile pratik iç içedir. Oysa 1947 Programı'nda ayrı ayrıdır, ağırlık teoridedir.

¹⁹¹ Necdet EKİNCİ, *Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine Türkiye (1923 – 1950)*, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 214 – 215.

¹⁹² Niyazi ALTUNYA, “*Köy Enstitülerinin Tarihçesi*”, s. 95.

¹⁹³ Bu eleştiriler neticesinde gülünç iddialar da ortaya atılmıştır. Örneğin, “Kantin duvarları bile kızıla boyanmış, Rusça eğitim yapacaklar, Solculuk aldı başını gitti, Din elden gidiyor, Derste çırılçıplak soyunuyorlar, Kızıl erkekli omuz omuza derse gidiyorlar, Kızıl erkekli yaşıyorlar, Komünist modası aldı başını gitti, Derste müzikle karı oynatıyorlar, Öğretmenden öğrenciye kadar herkes hamamda toplu yıkıyor, Ahlaksızlık aldı başını gitti, Tarım derslerinde şarap yapmayı öğretiyorlar, Öğrenciler işçi mi, talebe mi?, Zavallılar akşama kadar boğaz tokluğuna çalıştırılmış, Gıdasızlıktan verem olanlar bile varmış, Askerlik dersinde terhis edilmiş solcu yedek subaylar ders anlatıyor.” gibi eleştiriler ve söylentilere yer verilmiştir. Konu için Bkz. Şerafettin ZEYREK, “*Köy Enstitülerinin Kuruluş ve Kapatılış Nedenleri*”, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 26, 2004, s. 76.

¹⁹⁴ Şerafettin ZEYREK, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 77 – 79.

— 1943 Programı'nda ekonomiklik ve bölgesel şartlara uygunluk vardır. 1947 Programı'nda bu şarta uyulmamıştır.

— 1943 Programı'nda erkek ve kız öğrencilerin ortak ve ayrı olarak öğrenmeleri gereken sanatlar açıkça belirtildiği halde, 1947 Programı'nda buna uyulmamıştır.¹⁹⁵

— 1943 Programı'nda iş ve sanat eğitimi hem araç hem de amaç olarak benimsenmişken 1947 Programı'nda sadece araç olarak kabul edilmiştir. Bu konuda dönemin Milli Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer, Enstitülerden mezun olup da köylere gidenlerin görevinin öğretmenlik olduğunu, Köy Enstitülerinde çocuklara başta ziraat ve türlü sanatlar öğretildiğini ancak buradaki amacın eli işe yatkın öğretmen yetiştirmek olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁶

Köy Enstitülerinde daha 1950 yılına gelmeden bir dizi değişikliğe daha gidildi. Bu değişiklikler siyasi bir dengenin sonucudur. Bu değişiklikler sonunda;

— 1948 yılında,1942 yılında açılan Köy Enstitüleri kapandı.

— 5117 sayılı ve 26. 06. 1947 tarihli kanunla Köy Enstitüleri mezunu öğretmenlerin maaşları 20 liradan 100 liraya çıkarıldı ve 1949 yılında asli maaşa geçirildiler.

— 5129 sayılı 1948 tarihli kanunla Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlere geçim toprağı ve üretim araçlarının verilmesinden vazgeçildi.

— Okul yapımında köylülerden artık para alınmayacağı valiliklere bildirilmiştir.¹⁹⁷

DP Dönemi'nde bu düzenlemelere ek olarak, Köy Enstitüleri üzerinde müfredatın yanı sıra idari ve fiziki düzenlemelere de gidildi. Aslında bu düzenlemelerin temelde ıslah etme ve küçültme anlayışının olduğunu görürüz. Öncelikle, 1950 – 1951 yılında kız öğrenciler enstitülerden ayrılarak İzmir'de Kızılçullu Köy Enstitüsüne toplanmıştır ve bu okul Kız Köy Enstitüsü haline getirilmiştir. Sonraları Edirne, Adana Düziçi ve Trabzon Köy Enstitüleri de Kız Köy Enstitüsü haline getirilmiştir. İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü NATO kuvvetlerine tahsis edilince öğrencilerin hepsi Bolu'ya taşınmıştır.¹⁹⁸

1951 yılının yazında öğretmen yetiştiren kurumlarda uzun yıllar çalışmış bulunan deneyimli öğretmenlerden ayrı bir komisyon oluşturulmuş ve komisyon raporu

¹⁹⁵ Yalçın KAYA, *Bozkırdan Doğan Uygurlik Köy Enstitüleri “ Antigone'den Mızraklı İlmihal'e”*, s. 403.

¹⁹⁶ Ersoy TAŞDEMİRCİ, “ *Hasan Âli Yücel'in Türk Milli Eğitimine Hizmetleri*”, **100. Doğum Yıldönümünde Hasan Âli Yücel**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s. 50. s. 63.

¹⁹⁷ Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, s. 375.

¹⁹⁸ Niyazi ALTUNYA, “ *Köy Enstitülerinin Tarihçesi*”, **Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri**, Eğit-Der Yayınları, Ankara, 1990, s. 87.

doğrultusunda Köy Enstitülerinin ilkökul öğrenimine dayanan altı yıllık öğretmen okulları haline getirilmeleri kararlaştırılmıştır. Bu karar uygulamaya 1952-1953 yılında geçirilmiş ve bu tarihten önce bitirenlere diploma verilmemesi kararlaştırılmıştır.¹⁹⁹ Aynı zamanda enstitü çıkışlı öğretmenlerin askerliklerini yedek subay statüsünde yapmaları da kararlaştırılmıştır.²⁰⁰ Bu dönemde Köy Enstitüleri üzerinde yapılan önemli bir düzenleme de 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun 5'inci maddesinin değiştirilmesidir.²⁰¹ DP eğitim politikalarını oluştururken üzerinde sıklıkla durduğu “ Öğretmenin Yükseltilmesi” prensibini unutmamış ve Köy Enstitüsü mezunlarına Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla dışarıdan lise bitirme şansını vermiş, böylelikle yükselmeleri için önlerini açmıştır.²⁰²

3.3.Roben J. Maaske'nin Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sistemi Hakkındaki Raporu

Demokrat Parti Dönemi'nde ülkemizi ziyaret eden ve çalışma alanımızı ilgilendiren bir bölümde²⁰³ rapor hazırlayan yabancı eğitimcilerden biride Roben J. Maaske'dir. Öğretmen yetiştirme konusunu inceleyen Maaske, 1953 yılında Türkiye'ye gelmiş ve ülkemizdeki öğretmen yetiştiren kurumları yerinde gezip bir rapor hazırlamıştır.²⁰⁴ Bu rapor doğrultusunda tavsiye edilen prensipler ana hatlarıyla şunlardır:

- Öğretmen Okullarına öğrenci alınırken yalnızca bilgiye bakılmamalı ve bir öğretmende bulunması gereken diğer özelliklerde aranmalıdır.
- Öğretmen yetiştirmede ikililiğe son verilmeli ve Köy Enstitüleriyle Öğretmen Okulları birleştirilmelidir.

¹⁹⁹ Erdoğan BAŞAR, “ *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri*”, s. 112.

²⁰⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 43, O: 2, 25. 02. 1953, s. 973.

²⁰¹ TBMM Zabıt Ceridesi, B: 67, O: 1, 02. 05. 1952, s. 17.

Madde 5: Bu müesseselerde tahsillerini bitirerek öğretmen tayin edilenler Milli Eğitim Bakanlığının göstereceği yerlerde tahsil müddetinin bir buçuk misli müddetle çalışmaya mecburdurlar. Öğrenci iken okumakta bulunduğu köy enstitüsünden veya öğretmen olduktan sonra meslektan ayrılanlardan alınacak tazminat miktarının tayıni ve bu tazminata ait kovuşturma 789 sayılı Kanunun 8. maddesi hükümlerine göre yapılır. Bu masrafi ve tazminatı rızalarıyla vermeyenler Devlet Müesseselerine tayin edilemezler.

²⁰² Erdoğan BAŞAR, “ *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri*”, s. 114.

²⁰³ Demokrat Parti Dönemi'nde çok sayıda yabancı eğitimci ülkemize davet edilmiş ve farklı eğitim alanlarında rapor hazırlamaları istenmiştir. Bu uzmanların hepsi ABD'lidir. Prof. W. Dickerman (Halk Eğitimi), K. V. Wofford (Köy Okullar), Prof. Dr. John Rufi (Ortaöğretim), E. Tompkins (Ortaöğretim), Prof. L. Beals (Rehberlik), Prof. R. J. Maaske (Öğretmen Yetiştirme), Dr. E. S. Gorvine (Teknik Öğretim), Ford Vakfı (Çeşitli eğitim faaliyetleri) alanlarında raporlar sunmuşlardır. Ancak biz çalışma alanımız gereği sadece K. V. Wofford ve Prof. Dr. J. Maaske'nin raporlarını çalışmalarımıza yansıttık.

²⁰⁴ Roben J. MAASKE, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor*, Maarif Basımevi, Ankara, 1955.

- İlkokul öğretmeni yetiştirme süresi 11 yıldan 12 yıla çıkarılmalıdır.
- Öğretmenlerin maddi olanakları iyileştirilmeli ve öğretmenlik mesleği topluma sevdirmelidir.
- Okullarda toplantı ve beden eğitimi salonları bulundurulmalı ve okul kitaplıkları geliştirilmelidir.
- Eğitimde hizmet içi eğitim kavramı yerleştirilmelidir.
- İlkokullarda fen derslerinden ziyade sosyal derslere ehemmiyet verilmelidir.
- İlkokul öğretmeni özel yetenek gerektiren beden, müzik, resim gibi dersleri verebilecek yeterliliğe getirilmelidir.
- Özellikle ilköğretimde fen ve matematik gibi dersleri okutan öğretmenlere bu derslerin eğitim metodolojisi kazandırılmalı ve bu dersleri öğretmen okuturken muhakkak öğrenci seviyesine inebilmelidir.
- Dil ve edebiyat derslerine artık yabancı kaynaklar da çeviri yoluyla kazandırılabilir.
- Müfredat dışındaki konular eğitim sosyolojisi dersi adı altında okutulabilir.
- Sosyal dersler kısmında tarih ve coğrafya öğretmenleri arasında sıkı bir münasebet kurulmalıdır.
- Din dersleri Maarif Vekâletince bir zaruret olarak görülmektedir. Ancak bu dersler okutulurken özel bir dikkat ve özen gösterilmelidir.
- İlkokul öğretmenlerin mesleğe hazırlanmaları için ayrılan zamanın ortaokul öğretmenlerine benzer şekilde eşit olması lazımdır. Her iki seviye için de yetişme yıllarının sayısı ve meslekteki kıdem süresi göz önünde tutularak maaşlarda eşitlik sağlanmalıdır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olan Maarif Teşkilatı Kanun Tasarısı, üniversitelerde dahil, bütün öğretmen yetiştiren müesseselerin muhtaç oldukları koordinasyonu sağlaması bakımından oldukça önemlidir.
- İlkokul öğretmeni yetiştirme süresi 12 yıldan çıktıktan sonra en kısa zamanda bu süre 14 yıla çıkarılıp lise mezunlarına, öğretmen okullarında son iki yılı okuyarak, ilkokul öğretmeni olmak üzere hazırlanmalarına müsaade edilmelidir.²⁰⁵

Demokrat Parti döneminde ülkemize gelen yabancı uzmanların raporları doğrultusunda şekillenen eğitim politikaları ve bu raporların intibak süreci ülkemiz eğitimi açısından sıkıntılı bir sürecin başlangıcı olmuştur. Bunun nedeni adaptasyon ve altyapı problemleridir. Geleneksel temellere dayanan Türk eğitim sistemi bu

²⁰⁵ Roben J. MAASKE, **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor**, s. 5 – 27.

düzenlemeleri hemen sindirememiştir. Kaldı ki bu düzenlemeler Amerikan ve Batı tarzı toplumların ihtiyaçları düşünülerek hazırlanmıştı ve Türk toplumu için yabancı kavramlardı. Eğitim anlayışı, *eti senin kemiği benim* prensibine dayanan geleneksel esaslı Türk eğitimi, etkileri günümüze kadar uzanan öğrenci merkezli, mikro eğitimi esas alan, yaptırım esasları öğretmen elinden alınmış yeni eğitim sistemine yabancı kalmıştır. Ayrıca bu dönem içinde eğitim sistemimize sokulan kolej kavramı da yabancı dille eğitimi ülkemize sokmuştur. Bu durum artık eğitim sistemi içinde millilik vasıflarının da bir kenara bırakıldığına açık bir göstergesidir. Bu durum öğrenciler ve veliler için bir yarış ortamını oluşturmuş ve yabancı dil eğitiminin ayrıcalıkları kişilere dikta edilerek etkileri günümüze kadar süren bir sınav maratonuna öğrenciler daha ilkokuldayken sokulmuştur. Şahsi kanaatimce yabancı dille yapılan eğitime karşıyım ancak yabancı dil eğitiminin sonuna kadar yanındayım. Çünkü dil, millet ögesinin ve kültürün en önemli taşıyıcısıdır ve kesinlikle yabancı etkilerden muhafaza edilmelidir.

3.4. Köy Enstitüleriyle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi ve İlköğretmen Okullarının Durumu

DP iktidarı Köy Enstitüleri konusunda gerekli ön hazırlıkları yaptıktan sonra ve yabancı uzmanların raporları doğrultusunda 1952 – 1953 öğretim yılından itibaren şehir İlköğretmen Okulları ve Köy Enstitülerini 27. 01. 1954 kabul tarihli ve 04. 02. 1954 yayın tarihli 6234 sayılı kanunla²⁰⁶ tek tip İlköğretmen Okulu haline getirmiştir.

6234 sayılı yasanın gerekçesinde, köy ilkokullarına öğretmen yetiştirmek maksadıyla mevcut İlköğretmen Okullarından ayrı ve farklı bir görüş ve anlayışla köy ilkokullarına öğretmen ve köyün ihtiyacı olan çeşitli sanat erbabı yetiştirmek üzere kurulup örgütlendirilmiş olan Köy Enstitülerinin açıldıkları, fakat bu amaçları gerçekleştiremedikleri gibi öğretmenler arasında şehir ve köy öğretmeni ayrılığına yol açtığını, işte bu olumsuzlukları gidermek öğretmenler arasında yetişme ve hak birliğini sağlamak üzere bu yasanın hazırlandığı belirtilmiştir.²⁰⁷

DP Köy Enstitülerini ortadan kaldırdıktan sonra, asaleti olamayan bazı mezunların görevlerine son vermiş, terfi ve atamalarda sorunlar yaratmış, hatta

²⁰⁶ T. C. Milli Eğitim Vekâleti Tebliğler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 783, 29 Ocak 1954. İlgili kanunun tam metni için, Bkz. Ekler.

²⁰⁷ Erdoğan BAŞAR, “Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri”, s. 115.

maaşlarda indirim yapmak gibi yöntemlerle onları cezalandırmak gibi yöntemlere başvurmuştur.²⁰⁸

DP Dönemi'nde Köy Enstitülerinin İlköğretmen Okullarıyla birleştirilmesi öğretmen yetiştirme sistemindeki ikililiği ortadan kaldırmıştır. İlköğretmen okulları yine ağırlıklı olarak köy ilkokulu mezunu öğrencileri almaya devam etmiş ve diğer üç yıllık Öğretmen Okulları ile birlikte lise seviyesinde program bütünlüğü sağlanmıştır. Böylece köy ve şehir ilkokullarına farklı kaynaklardan öğretmen yetiştirme uygulamaları da sona ermiştir.²⁰⁹

1950'li yılların ortalarında ülke genelinde 42 Öğretmen Okulu bulunmaktadır. 1950'li yılların sonlarında bu sayı 52'ye yükselmiştir. Bu okulların 21'i Köy Enstitülerinin devamı niteliğinde olup eğitim süresi 6 yıldır. Bu okullar, Köy Enstitülerinin kuruluş amaçlarının da bir gereği olarak tüm ülkeye neredeyse eşit aralıklarla serpiştirilmiş bir şekilde kurulmuştur. Bundan amaç, tüm ülkenin köy çocuklarına okumada fırsat eşitliği sağlamak, bu okulların ışığından ülkenin tüm köylerini aydınlatmaktır.

İlköğretmen Okullarındaki eğitim geleneği Köy Enstitüsü ortamına çok yakındır. Öğrenciler, üretimde doğrudan yer almamakla birlikte, yaz döneminde bir ay süreli yaz kursları uygulamalarında, bölgenin özelliğine göre, duvar örme, arıcılık, meyvecilik, kavakçılık gibi çalışmalar içinde bulunurlar, bu çalışmalar yıl içindeki tarım derslerinde de sürdürülürdü. Ayrıca tüm öğrenciler, kendi sınıflarının temizliğini kendileri yapar, yemekhane ve çamaşırhane gibi birimlerde nöbet tutarak bu hizmetlere katkıda bulunurlardı. 1958-1959 döneminde 52 İlköğretmen Okulunda, %75'i köy çocuğu olmak üzere 19 835 öğrenci bulunmaktaydı. Bu tarihlerde İlköğretmen Okulları, askeri okullar gibi parasız yatılılık imkânları en geniş olan eğitim kurumları durumundaydı.²¹⁰

Köy Enstitüleri Türk Eğitim Tarihi'nin hiç şüphesiz kilometre taşlarından biridir. Kapatılmasında siyasi etkiler kesinlikle yadsınamaz. Ancak bu kurumlar o dönem için büyük bir eğitim ihtiyacının bir sonucu olarak oluşturuldu. Bu ihtiyacın temelinde savaşlardan yorgun ve yoksul olarak çıkmış Anadolu insanının yerinde

²⁰⁸ Mustafa ALBAYRAK, “ D.P. Hükümetlerinin Politikaları (1950 – 1960)”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, Cilt: 16, s. 860.

²⁰⁹ Halit DURSUNOĞLU, “ Cumhuriyet Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirmenin Tarihi Gelişimi”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 160, Güz, 2003, s. 64.

²¹⁰ İsa, EŞME, “ Öğretmen Yetiştirmede 130 Yıllık Bir Sürecin Öyküsü: Yüksek Öğretmen Okulları”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 160, Güz, 2003, s. 154.

kalkınması ve eğitilmesi gerekliliği idi. Bu nedenle bu kurumlarda ki eğitim bu kadar çok yönlü veriliyordu. Hemen kapatılması yerine geniş çaplı revizyonlardan geçirilmesi ya da sayılarının azaltılması ve bölgeselleşmesi düşünülebilirdi. Ancak kapatılmasının şüphesiz haklı gerekçelerinden biri de buralarda eğitim gören insanların Türk gelenek ve göreneklerinden çok yabancı kaynaklarla beslenmesidir. Ayrıca bu kurumların işleyişi süresince dönemin muhalefet partisi CHP tarafından eksikleri görülmeyle ve tamamen hatasız kabul edilip korunması kapatılmasının en haklı gerekçesidir.

4. Demokrat Parti Döneminde Din Eğitimi Politikası

DP Dönemi içinde eğitim faaliyetleri bakımından üzerinde en çok tartışılan politikalar şüphesiz din eğitimi alanında olmuştur. Bu politikalar temelde eğitimsel görümler bile siyasi mekanizmayı da fazlasıyla etkilemiştir. CHP'nin kendisine muhalefet oluşmasından sonra din eğitimi hususunda 1946 yılında CHP'li Tahsin Banguoğlu'nun Milli Eğitim Bakanlığı sırasında ilkokulların ikinci devresine seçmeli olarak konulan din dersleri DP tarafından yeterli görülmemiştir. Bu konuda 1950 seçimlerinden sonra halkın da desteğini alan DP eğitim kademelerinin hepsinde din eğitimi ile ilgili düzenlemeye gitmiş, CHP Dönemi'nde 1948 yılından itibaren açılan İmam Hatip Kurslarını yeterli görmemiş 1951 yılında, Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya ve Kahramanmaraş'ta 7 tane İmam Hatip Okulu açmıştır. Bu okullar dört yılı orta kısım, üç yılı ise lise kısmını kapsamak üzere yedi yıllık bir süreci kapsamıştır.²¹¹ 1953 yılında ise Antalya, Elazığ, İzmir, Trabzon, Çorum, Yozgat ve Erzurum'da İmam Hatip Okulları açılmıştır. 1959 yılında ise bu okullara öğretim üyesi yetiştirmek üzere ilki İstanbul'da olmak üzere dört yıllık İslam Enstitüleri açılmış, sonra bu enstitüler Konya, Erzurum, Kayseri ve İzmir gibi bölgesel merkezlere taşınmıştır.²¹²

Bu dönemde ilkokullara ilişkin din eğitimi ile ilgili de önemli bir gelişme yaşanmıştır. CHP tarafından Şubat 1949'da ilkokulların 4 ve 5. sınıflarına program dışı, ana ve babanın isteğine bağlı olarak konulan din dersi Kasım 1950'de DP tarafından ilköğretim programının içine alınmıştır. Ama öğrencilerin bu dersi alıp almamaları yine anne ve babanın isteğine bırakılmıştır. 1956 – 1957 öğretim yılında din dersleri yine seçmeli olarak ortaokul ve dengi okulların 1. ve 2. sınıflarına da konmuştur.²¹³ Din

²¹¹ İsmail KAPLAN, *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*, s. 224.

²¹² İlhan TEKELİ, “Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, s. 668.

²¹³ İlhan TEKELİ, “Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, s. 669.

derslerinin anlatılması hususunda isteklilik ön planda tutulmuş, ancak istekli öğretmenlerin fazla olması durumunda ise en yaşlı öğretmene bu görevin verilmesi istenmiştir. Ayrıca ilköğretmen okullarının programlarına da din dersleri konulmuş ve yetiyecek öğretmenlerin de dini konularda bilgili olmaları amaçlanmıştır.²¹⁴ (tablo 5)

Demokrat Parti Dönemi'nde etkileri sosyal gibi görünen ancak siyasi vasfı da yadsınamayacak kadar büyük olan politikalar hiç şüphesiz içine eğitimi de alan dini düzenlemeler olmuştur. Dinin sosyal bir politika aracı olarak görülmesi Cumhuriyet dönemi Türkiye'si için yabancı bir politik malzeme değildir. Din toplumları bir arada tutan önemli bir unsur olmakla birlikte oldukça etkin bir propaganda malzemesi haline de gelebilmektedir. Her ne kadar bu durum DP üzerine mal edilse de önceki iktidar olan CHP'de bu konuyu göz ardı etmesinin bedelini ağır ödemiştir. Zaten 1949 yılında CHP'nin gerek halktan gerekse muhalefetin eleştirilerine daha fazla dayanamayıp ilkten İmam Hatip Kurslarını ve sonrada Yüksek İslâm Enstitülerini açması bu politikanın sosyal yönünün belirlenmesi açısından önemlidir. Bazı siyasi hamleler ve politikalar hiç geçerliliğini yitirmez ve karşı duruşlara kapalıdır. Din politikaları da buna en açık örneği teşkil eder.

5. Beşinci Milli Eğitim Şûrasında İlköğretim Alanında Yapılan Düzenlemeler

Demokrat Parti Dönemi'nde gerek milli eğitimin ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılması, gerekse eğitim ve öğretim sorunlarına çözüm yolları bulunması amacıyla gerçekleştirilen önemli bir çalışma yöntemi de geniş katılımlı Milli Eğitim Şûraları düzenlemek olmuştur. Bu amaçla bu dönemde V. Milli Eğitim Şûrası (1953) ve VI. Milli Eğitim Şûrası (1957) toplanmıştır.*

Beşinci Milli Eğitim Şûrası 5 – 14 Şubat 1953'de Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin başkanlığında toplanmıştır. Şûranın gündemini okul öncesi eğitim ve öğretim, ilkokullarda sağlık konusunda alınması gereken önlemler, özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi, ilköğretim ve eğitim yasası tasarısı, ilköğretimin planlanması, ilkokul programı ve ilkokula öğretmen yetiştirme teşkil etti. Şûranın en önemli özelliği

²¹⁴ Erdoğan BAŞAR, “ *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri* ”, s. 95.

* Çalışma konumuzun ana eksenini ilköğretim politikaları oluşturduğu için, biz sadece ilköğretim ile ilgili konuların ele alındığı Beşinci Milli Eğitim Şûrası üzerinde duracağız. Bu dönemde düzenlenen diğer bir şûra da Altıncı Milli Eğitim Şûrasıdır. Ancak bu şûrada mesleki ve teknik eğitim etrafında görüşüldüğü için biz Altıncı Milli Eğitim Şûrası üzerinde durmadık. Eğitim şûraları için ele aldığımız temel kaynak Maarif Vekâletinin ilgili eseri olmuştur. Ayrıca bu konuda Bkz. İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**.

şurada görüşülüp ancak sekiz yıl sonra gerçekleşen 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'dur.²¹⁵

5.1. Şûra Gündemi ve Şûra Çalışma Esasları

Beşinci Milli Eğitim Şurasının gündeminin ana merkezini ağırlıklı olarak ilköğretim konusu oluşturmuştur. Şurada ilköğretim kanun, yönetmelik ve mevzuat olarak okul öncesinden beslenmeye kadar eğitimciler dahil her yönüyle ele alınmıştır. Şuranın gündemi başlıca aşağıdaki sekiz maddedir:

- 1- İlköğretim Kanunu Tasarısı'nın incelenmesi ve mecburi ilköğretim planlaması.
- 2-İlkokullara öğretmen yetiştirilmesi, Öğretmen Okulları ile Köy Enstitüleri yeni öğretim programı ve meslekte olgunlaşma konularının incelenmesi.
- 3-İlkokul programının yeniden gözden geçirilmesi ve bu programın bilhassa:
  - a) Mütihassıs raporlarından da faydalanılarak, birleştirilmiş sınıflarda daha verimli bir şekilde tatbiki yollarının tespiti.
  - b) Ekonomik hayat bakımından tespit ettiği hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda alınacak yeni tedbirlerin araştırılması.
- 4-Yeni İlkokul Yönetmeliği Tasarısı'nın incelenmesi
- 5-Okul öncesi eğitim ve öğretimin tetkiki ve ana okulları için hazırlanmış olan programın ve yönetmeliğin incelenmesi.
- 6-Özel eğitime muhtaç çocuklar için hazırlanmış olan raporun, yetiştirme yurtlarına ait yönetmeliklerin incelenmesi ve 5387 sayılı kanunun gözden geçirilerek tadile muhtaç taraflarının araştırılması ve bu mevzu üzerinde teklifler.
- 7-İlkokullarda sağlık mevzuu etrafında alınması gerekli tedbirlerin tespiti, maddi ve manevi bakımlardan çocuğu koruyucu mevzuatın incelenmesi ve lüzum görülürse tadili veya yeniden hazırlanacak bir "Çocukları Koruma" kanununa mesnet olacak raporun hazırlanması.
- 8-İlkokul öğretmenlerinin ilgilendiren diğer mevzular ve genel olarak ilköğretim meseleleri etrafında şûra üyelerinin tekliflerinin incelenmesi.²¹⁶

Şûra çalışma esaslarına bakacak olursak;

- 1- Şûra, Genel Kurul halinde 5 Şubat 1953 Perşembe günü saat 10:00 da, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü salonunda ve Başkanın nutkundan sonra, ilköğretim çalışmalarını

²¹⁵ Hüseyin Hüsnü TEKIŞIK, Erol Ünal KARABIYIK, **Milli Eğitimle İlgili Kanunlar**, Üner Yayınları, IX. Baskı, Ankara, s. 30.

²¹⁶ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. IX.

göstermek üzere hazırlanan serginin açılış töreni yapılacaktır.

2- Şûra, saat 15:00'da ikinci toplantısını yapacak ve 3 Başkan Vekili ile 6 Genel Kurul Sekreteri seçildikten sonra genel kurulda tespit edilecek esaslar dahilinde çalışmalarına başlayacaktır.

3- Şûra üyelerinin büyük bir kısmının arzularına uyularak teşkil edilmiş olan komisyonlar kendilerine tahsis edilmiş ve kılavuzda numaraları gösterilmiş olan odalarda çalışacaklardır. Bu komisyonlar ilk toplantılarında Başkan, Başkan Yardımcısı ve Raportörleri seçerek Şûra Genel Sekreterliğine bildireceklerdir.

4- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı ve Üyeleriyle Teftiş Kurulu Başkanı, ve öğretim kademelerinin Genel Müdürleri lüzum halinde salonda bulunacaktır.

5- Şûra programına dahil konular, önce ilgili komisyonlarca incelenecek ve alınan kararlar birer raporla Genel Sekreterliğe verilecektir.

6- Komisyonların hazırlayacağı raporlar genel kurulda müzakere edilecek ve karara bağlanacaktır.

7- Genel Sekreterlik Bürosu şûra komisyonlarının her türlü yazı işlerini düzenleyecektir.

8- Şûra çalışmaları basına ve her türlü ilgili ajansa geçecektir. Komisyon sözcüleri çalışmalar hakkındaki raporları her akşam Genel Sekreterlik Bürosuna bırakacaktır.

9- Genel Sekreterlik Bürosu, Genel Kurul tutanaklarını üyelere verecek ve üyelere bunları imzalayıp tekrar Genel Sekreterliğe iade edecektir.²¹⁷

5.2. Şûra Komisyonları ve Kabul Edilen Esaslar

Beşinci Milli Eğitim Şûrasında eğitim kademeleri ve gündemdeki konular üzerinde belirtilen esaslar dahilinde çalışma yapmak için komisyonlar oluşturulmuştur. Bu komisyonlar ilgili konuları daha ayrıntılı ele almak için kendilerinin bünyesinde bazı alt komisyonları da oluşturmuştur. Bu komisyonlar toplam 8 tanedir.

5.2.1. İlköğretim Kanunu Tasarısı'nı İnceleyen ve Mecburi İlköğrenimi Planlayan Komisyon ve İlköğretim Kanun Tasarısı'nın İncelenmesi

Beşinci Milli Eğitim Şûrasında bu komisyon toplam 69 üyeden oluşmaktaydı. İlköğretim Kanun Tasarısı, Milli Eğitim Bakanlığını çalışmalarına dayanmaktaydı. Bu çalışmalar, Milli Eğitim Müdürleri, öğretmen kuruluşları Milli Eğitim Danışma Kurulları ve halk temsilcilerine gönderilen anketin verilerine dayalı olarak hazırlandı.

²¹⁷ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. XI.

Ayrıca, geçmişteki tecrübelerden ve mali bölümler için de uzman bilim adamlarının görüşlerinden yararlanıldı.

İlköğretim Kanunu Tasarısı genel hükümlerle beraber sekiz bölümden ve geçici maddelerle birlikte toplam 101 maddeden teşekkül etmiştir. Tasarı halk ile öğretmen arasında samimi işbirliğine önem vermekteydi. Taslağın amaçları şu noktalarda özetlenebilir.

— Yalnız ilkokullarda değil, okul öncesi kurumlarda, ilkokuldan sonra daha yüksek öğretime devam etmeyecek olanların genel bilgilerini artırmak, onlara istihsal ve iş hayatında daha faydalı olacak bilgi ve mahareti kazandıracak yetiştirici ve tamamlayıcı kurslar meydana getirmek.

—Teşkilat yapısında düzenlemelere gidilerek; ilkokullarda görevli öğretmen ve öğrencilerin görev ve sorumluklarını ihtiyaca göre belirlemek, orta ve teknik öğretim kurumlarında olduğu gibi tam örgütlü ilkokulların idarecilerine de "Müdür" unvanının verilmesi. Müdür yardımcılığı ve müdürlüğü birer terfi kademesi olarak düşünmek. Başarılı ilkokul öğretmenlerinin ilköğretim müfettişi olarak tayin edilmesi, böylece bir taraftan müfettiş ihtiyacının karşılanması, diğer taraftan kendilerini yetiştirmiş ilkokul öğretmenlerine meslek dahilinde yükselme imkanının sağlanmasını düşünmek. Geçici olarak bir muvakkat öğretmenlik ihdasını göz önünde bulundurmamak.

— Okul çalışmalarının çevre özelliklerine göre ayarlanması, çevre içindeki ilköğretim çalışmalarında gerek ilköğretim gerekse halk eğitimi konusunda geniş ölçüde vatandaş kitlesinin ilgisinin sağlanması amacıyla yerel kuruluşlara da yer verilmesi gereği ihmal edilmeyerek öğretim kurulları oluşturmak ve bu kurulların görev ve yetkilerini tespit etmek.

— İlköğretimimizin tarihi gelişimi göstermiştir ki, bu iş sağlam ve tahsis edilmiş gelirlerle beraber düşünüldüğü zaman inkişaf etmiş, aksi takdirde duraklamalar ve gerilemeler kaydetmiştir. Bu işin hızla geliştiği yabancı ülkelerde de aynı yollardan geldiği zaman olumlu sonuçlara vardığı bir gerçektir. Bu itibarla mecburi ilköğretimin en kısa bir zamanda tahakkuk ettirilmesi için mali ihtiyaçla ve bununla ilgili mevzuatı tasarıya koymak gerekir. Memleketin iktisadi gelişmesine paralel olarak halka da fazla yük yüklemeyen gelir kaynakları sağlamak ve bunların ilköğretime tahsisine imkan ve fırsat vermek.

— Bilhassa köylerde ilkokul faaliyet zamanlarının köylü vatandaşların iş hayatıyla sıkı sıkıya ilgisi olduğu, köy çocuklarının birer üretim unsuru oldukları göz önünde tutularak okulların açılma, kapanma ve öğretime ara verme zamanlarının mahalli doğal, iktisadi ve toplumsal şartlarına göre ayarlanması hususuna imkan vermek. Bununla beraber programın tamamen tatbiki ve öğretimden beklenen verimin de tam olarak alınabilmesi için köy, kasaba ve şehir okullarının yıllık fiili öğretim günlerinin asgari sayısını tespit etmek.

— Mecburi öğrenim çağındaki çocukların okullara kayıt ve devam işinin daha kısa, etkili ve pratik yollardan sağlanması. Okula devam etmeyen öğrencilerin devamlarına engel olan maddi ve manevi nedenlerin okul idareleri ve mahalli kurullarca araştırılarak alınacak önlemlerle giderilmesi. Bilhassa devam konusunda velilerin ikna edilmeleri ve cezai müeyyideler cihetine gitmek.

— İlköğretim mecburi olduğuna göre başka ülkelerde olduğu gibi ilköğretim kurumlarına devam eden bütün öğrencilerin kitaplarının ve yoksul çocukların diğer ders malzeme ve vasıtaları ile giyecek ve yiyecekleriyle tedavi masraflarının temini yoluna gitmek

— Okul yapım ve onarımında, okul için ayrılacak arsa, arazi ve uygulama bahçelerine ait meselelerde yıllardan beri kazanılan tecrübelerden de yararlanılarak ve 4274 ile 5210 sayılı yasaların köylüye yükledikleri sorumlulukların 5828 sayılı yasayla kaldırılması da göz önüne alınarak bu hususlarda kolaylık sağlayacak esasları belirlemek.

Komisyonunda tasarının her bölümünün önce tümü sonra da maddeleri görüşüldü. Bazı maddeleri aynen bazıları da değiştirilerek kabul edilmiş ve şuraya teklif olunmuştur.²¹⁸

5.2.2. Mecburi İlköğretimin Planlanması

Beşinci Milli Eğitim Şurasında ise ilköğretimin planlanmasıyla ilgili olarak İlköğretim Kanunu Tasarısını geçici dördüncü maddesi ile şu esaslar kabul edilmiştir.

— Büyük ölçüde ilk tesis ihtiyaçlarını 12 yıl için planlaştırmak ve bunu gerçekleştirmek için yine planlı bir ödenek sistemi meydana getirmek.

²¹⁸ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 215 – 219.

— Bu planın gerektirdiği artan öğretmen maaşlarını devlet bütçesinden ödenme sistemini muhafaza etmek.

— Mahalli idarelere ilköğretim için sağlam gelir kaynakları temin ederek bu idareleri okulların yapım ve onarımı, ders vasıtalarının temini ile sosyal yardım işlerini ifaya muktedir hale getirmek ve bütün bu işleri bir nizama bağlamak, bu safhalardan ilki için tasarı, varidat tahsisi sistemi ile bazı vergilere kesr-i munzamlar ilavesini derpiş (göz önünde) etmektedir.

Bu maddelerin kabulünde komisyonda bazı itirazlar da meydana gelmiştir. İtiraz edenler şu üç tez üzerinde durmuşlardır.

- Varidat (yıllık gelir) tahsisi yoluna gidilmemelidir.
- Devletin ekonomik ve mali politikasıyla sıkı sıkıya alakalı olan vergilere kesr-i munzam (vergi veya resme belirli bir ölçüde yapılan ilave) ilave etmek ayrı bir etüdün mahsulü olmalıdır. Ancak bu tasarı böyle bir etüde dayanmadığı hissini uyandırmaktadır.
- Anayasa hükümleriyle ilköğretim davası kendi kendini çok büyük kuvvetle müdafaa edecek bir büyük milli davadır. Hükümet ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu davanın planını kabul edileceğinden hiç şüphe yoktur. Planın öngördüğü ödenek devletin normal gelir kaynaklarından karşılanabilir.²¹⁹

5.3. İlkokullara Öğretmen Yetiştirilmesi, Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri

İlkokullara öğretmen yetiştirilmesi Şûranın 6–7 Şubat 1953 tarihli gündemini oluşturmuştur. Çeşitli müzakere ve münazaralarda şu sonuçlara varılmıştır.

- 1- İlkokul öğretmeni yetiştiren bugünkü müesseselerin öğrenim seviyesi bakımından yetersizliği ileri sürülerek bunların lise tahsiline dayanan iki veya üç yıllık yüksek derecede okullar haline getirilmesi hakkında teklifin, ilköğretmen okullarımızın normal tekâmüllerinin ileri bir safhası olarak bir gün gerçekleşeceği şüphesiz bulunan bir ideal olduğu, bugünün imkân ve şartlarına uymadığı sonucuna varılmıştır.
- 2- Şehirlerde ortaokula dayalı üç yıllık, köylerde ilkokula dayalı olarak öğrenim veren altı yıllık Öğretmen Okullarının yedi yıla çıkarılması.
- 3- İlkokul öğretmenlerinin yurt içi görevlendirileceklerinde eşit şartların getirilmesi ve bu öğretmenlerin ücret yönünden tatmin edilmelerinin sağlanması.

²¹⁹ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 237 – 238.

Komisyonumuz bu sonuçlara ulaştıktan sonra:

- Öğretmen Okullarıyla Köy Enstitüleri yeni öğretim program taslağını
- İlköğretim elemanlarının meslekte olgunlaşması için alınması gereken tedbirleri incelemek üzere çalışmalarına devam etmiştir.²²⁰

5.3.1. İlköğretim Elemanlarının Meslekte Olgunlaşması İçin Alınması Gereken Tedbirler

Seminer ve Toplu Çalışmalar

Seminer ve toplu çalışmaların, konuları, yerleri, şartları ve süreleri ihtiyaca göre planlanacak mahiyetlerine göre yaz tatillerinde veya ders yılı içinde düzenlenmesi, seminerin önemine göre katılmanın zorunlu ve serbest olması ve mümkün olduğu kadar dinlendirici şartlarda düzenlenmesini esas alan komisyon Şuraya bu çalışmaların şu alanlarda olabileceğini teklif etmiştir:

- Çocuk psikolojisi,
- Teknik maharetler (resim, müzik, iş, yazı...)
- Öğretim metotları ve ilkokul programını inceleme,
- Eğitsel rehberlik,
- Okul kitaplıkları,
- Öğretim vasıtaları yapma ve kullanma,
- Görerek, işiterek öğrenim,
- İdarecilik ve mali meseleler,
- Okulda dramatizasyon ve sahne faaliyetleri,
- Hayvan ve bitki koleksiyonculuğu,
- Pratik elektrik ve radyo tamiri,
- Yavrukurt teşkilatı,
- Pratik sağlık bilgileri,
- Yabancı diller (muhabere yolu ile)
- Beden eğitimi, oyun ve spor (yaz kamplarında),
- Meteoroloji,
- Kooperatifçilik,
- Çocuk bakımı ve ev idaresi,

²²⁰ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 562 – 563.

Yapıcılık,
 Isı motorları,
 Öğrenci çalışmalarını objektif olarak değerlendirme metotları ve testler,
 Turizm ve çevrenin turizmle ilgili konuları,
 Gökyüzü bilgisi,
 Milli oyunlar ve türküler,
 Koro ve bolkülüt çalışmaları,
 Çevreyi tanıma ve inceleme, (geziler halinde müzeler, fabrikalar, eski eserler)
 Mahalli sanat enstitülerinde pratik çalışmalar,
 Mahalli tarım müesseselerinde pratik çalışmalar,
 Köy Enstitülerinde pratik çalışmalar,
 Gezici köy sanatları kurslarından faydalanma.²²¹

Yayımlar

Radyo Yayımları: Şûra Komisyonu, Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarında öğretmenler için haftada iki defa aşağıdaki konularda yayın yapılmasını teklif etmektedir: Mesleki yenilikler hakkında bilgiler, öğretimde yardımcı olacak tamamlayıcı mahiyette bilgiler, mesleki bibliyografya, müşküllere cevaplar, meslek haberleri, yeni okul şarkıları, manzumeler ve hikâyeler.

Filmler: Şûra Komisyonu, öğretmenler için mesleki mahiyette veya bilgi tamamlayıcı vasıflarda hareketli filmler, sabit filmler, diyapozitifler gösterilmesini kararlaştırmıştır.

Basılı Yayımlar:

- 1- Öğretmenlerin ders konularını işlemek için hazırlanmasına yardım eden temel kitaplar.
- 2- Çeşitli ülkelerde eğitim ve öğretimle ilgili meseleleri açıklayan klasik haline gelmiş meslek kitapları.
- 3- Muhtelif memleketlerde yapılmakta olan eğitim ve öğretim denemelerini açıklayan kitaplar.
- 4- Öğretmenlerin günlük çalışmalarına yardımcı olacak küçük kitap ve broşürler.
- 5- Dünya maarifi hakkında teşkilat ve mukayeseli istatistik bilgileri.
- 6- İlköğretim dergisi.
- 7- Okul çalışma ve düzenini gösteren afişler.
- 8- Okul şarkıları tespit edilmiş plaklar.
- 9- Müzik kültürünü geliştirecek plaklar.

²²¹ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 564 – 565.

10- Fotoğraf albümleri.

Bu gibi yayımların öğretmenler tarafından çok az bir parayla temini sağlanmalıdır. Ayrıca öğretmen kitaplıkları, seyyar kitaplıklar ve sergiler tesis edilmelidir.²²²

İdare ve Müfettiş Elemanlarının Yardımları

Şûraya bu konuda teklif edilen esaslar şunlardır;

1- Her mıntıkadaki müfettişler, öğretmenlerin çeşitli inceleme, eğitim ve öğretim faaliyetlerine iştirak edecekler ve bu hususlarda öğretmenlere yardım etmek, en yakın mesai arkadaşı olmak imkânlarını araştıracaklardır.

2- Müfettiş her okulda bir kaç gün kalarak etraflı çalışmalarda ve yardımlarda bulunmalıdır. Bu maksadı sağlayacak şekilde müfettiş sayısının artırılmasına ihtiyaç vardır. (30–40 öğretmene bir müfettiş).

3- Müfettişlere, öğretmenlere eğitim konusundaki muazzam meseleler üzerinde okuma ve inceleme vazifeleri verilmeli ve incelenen konular zaman zaman yapılacak toplantılarda öğretmenlerle birlikte değerlendirilmelidir.

4- Her müfettişin emrinde seyyar bir kitaplık ve petrol lambası ile işleyen bir projeksiyon makinesi bulunmalıdır.

5- Milli Eğitim Müdürleri ve okul idarecileri de öğretmenlerin meslek içinde olgunlaşmalarını sağlamak üzere;

— Mesleki toplantılar ve konferanslar düzenlemelidirler.

— Öğretmenlerin çevredeki uzmanlardan (sağlık, tarım, teknik...) yardım almalarını sağlamalıdır.

— Yakın çevrenin tanınması için kısa ve uzun süreli yayınlar hazırlamalıdır.

— İlmi ziyaretler tertip etmelidir.

6- Başöğretmenler de okulda arkadaşlarının çeşitli faaliyetlerde olgunlaşmalarına yardım edeceklerdir.²²³

Staj Devresinde Yetiştirme

İlköğretmen Okulu mezunlarının staj devresinin en çok iki yıl olmasını isteyen komisyon, stajın her tip ilkokulda yaptırılmasını ve stajyer öğretmenlere aşağıdaki hizmetler yaptırılmak suretiyle yardım edilmesini şuraya teklif etmektedirler:

— İlkokul yönetmeliğinde gösterilen defter ve kayıtları tutturmak,

²²² T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 566 – 567.

²²³ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 567 – 568.

- Öğrenim çağındaki çocuklara ait listeleri hazırlamak, gerekli muameleyi, resmi muhabere şeklini ve usulünü öğretmek,
- İlköğretim ile ilgili kanun ve yönetmelikleri, öğretim programlarını incelemek,
- Birleşik sınıfların nasıl idare edileceğini öğretmek,
- Ders araçlarından mümkün olanlarını hazırlatmak ve onartmak,
- Bir okul veya sınıf kitaplığı kurdurmak ve kitap sayılarını arttırmak, kitaplığı idare ettirmek,
- Öğrencilerle birlikte çalışarak buldukları çevrenin hayvan, bitki ve madenlerine ait koleksiyonlar yaptırmak ve okulda saklatmak,
- Halkı, çeşitli kurumların yardımını sağlayarak okul bahçesini ağaçlandırma, koruma ve geliştirmeye sevk etmek,
- Yetişkinlere ait dershaneler açmalarını veya idare etmelerini istemek,
- Çevrenin folklorunu incelemek,
- Yakındaki okulları ziyaret ettirmek ve tecrübeli, başarılı öğretmenlerden faydalandırmak,
- Bölgedeki yetiştirici faaliyetlere katılmasını sağlamak,
- Okullarda öğrenci teşekkülleri kurdurmak ve bunları idare ettirmek,
- En az üç mesleki eser inceleyip tahlillerde bulundurmak²²⁴

Bölge Öğretmen Okulları ve Köy Enstitülerinin Yardımları

Şûra Komisyonu, öğretmen yetiştiren kurumların, buldukları bölgenin birer pedagoji merkezi olduklarını, bu kurumların araştırmacı ve öğretmen adayı yetiştirmeleri yanında, aynı zamanda öğretmenleri meslek içinde yetiştirmeleri için de şuraya şu esasları teklif etmektedir:

- Öğretmen yetiştiren müesseseler:
- Okulda deneme dersleri, konferanslar, sergiler, münazaralar tertip ederek bunlardan öğretmenlerin de faydalanmalarını sağlarlar,
- Bulduğu bölgenin muhtelif merkezlerinde de bu çeşit toplantıları ve çalışmaları tanzim ve idare ederler,
- Mezunları ile devamlı irtibat sağlayarak bir teşkilat kurarlar,
- Bölgede bütün öğretmenlerin müşküllerini çözmek gayesi ile birer danışma merkezi kurarlar,
- Her türlü mesleki faaliyette diğer milli eğitim teşkilatı ile sıkı işbirliği kurarlar,

²²⁴ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 568 – 569.

— Mezunlarını her üç yılda bir okulda toplayarak kongre mahiyetinde toplantılar yaparlar.²²⁵

Öğretmenlerin Kendi Aralarında Kuracakları Çalışma Birlikleri

Şûra Komisyonunun bu alanda Şuraya sunduğu esaslar şu noktalarda toplanmaktadır:

- Programın telkin ettiği prensiplere ve direktiflere uygun olmak üzere, konuların bölgelere göre ayarlanması,
- Bu konuların işlenmesi için kullanılacak metot ve vasıtalar üzerinde fikir teatisinde bulunulması,
- Konferanslar ve münazaralar tertiplenmesi,
- Mümkünse bir dergi çıkartılabilmesi,
- Bölge danışma kurulları ile işbirliğinin sağlanması.²²⁶

Müteferrik Düşünceler

Şûra Komisyonunca, ilkökul öğretmenlerinin yüksek öğrenime devam edebilmeleri için olgunluk sınavlarındaki sıkıntıların giderilmesi amacıyla Şuraya şu teklifler sunulmuştur:

- Mezun olduktan sonra muhitinde tabii, sosyal, ekonomik herhangi bir sahada başarılı bir çalışması danışma kurulları tarafından tespit edilmiş olmak,
- Mesleki faaliyetleri bakımından Milli Eğitim Müdürlüğüne başarısı tasdik edilmek,
- Öğretmen Okulundaki müspet çalışmaları ve davranışları bu okul öğretmenler kurulu tarafından tasdik edilmiş olmak,
- En az iki yıl öğretmenlik yapmış bulunmak.²²⁷

5.3.2. Öğretmen Okulları ile Köy Enstitülerinin Yeni Öğretim Programlarının İncelenmesi ve Ders Dağıtma Cetvellerinin Oluşturulması

Beşinci Milli Eğitim Şurasına gelinceye kadar Öğretmen Okullarıyla Köy Enstitüleri programları ayrı ayrı uygulanmaktaydı. Öğretmen Okullarıyla Köy Enstitülerini birleştirme girişimleri, bu okulların ortaklaşa uygulayabilecekleri bir programın da hazırlanmasını zorunlu kılmıştı. Bu amaçla hazırlanan taslak 1953-1954 öğretim yılında deneme niteliğinde uygulamaya konulmuştu. Özellikle bu deneme programının sonuçları plan komisyonundaki anket sonuçlarıyla değerlendirildi. Bu taslak Beşinci Milli Eğitim Şurasında gündeme alındı ve bu konu üzerinde bazı esaslar oluşturuldu.

²²⁵ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.569.

²²⁶ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.570.

²²⁷ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.571.

Programın öğretmen okulunun amacını gerçekleştirecek bir yapıda olduğunu esas alan komisyon, uygulama okulu ilkesi ile ilgili olarak Şuraya şu teklifi sunmuştur:

Uygulama okullarının, her öğretmen yetiştiren müessesede bir an önce ve her bakımdan öğretmen okuluna bağlı olmak üzere, uygulama dersi öğretmenin müdürlüğü altında kurulması bu okulların bir taraftan ders alet ve malzemesiyle teçhiz olunurken diğer taraftan da nakil yönetmeliği dışında olarak seçilecek kifayetli ilkokul öğretmenlerinden kurulmuş bir kadro ile faaliyete geçirilmesi lüzumunun şûraya arzına ittifak olunmuştur.²²⁸

Şûra Komisyonu bu okullarda okutulacak derslerin, ders kitaplarının, ders programının ve haftalık ders dağıtma cetvellerinin ayrıntılarını da görüşmüştür. Komisyon teklifinde, programa esneklik veren ve öğretmenler kuruluna yetki veren bir prensibe dayandırılmasını uygun bulmuştur.

Şûra Komisyonu, Öğretmen Okulları ve Köy Enstitülerinde okutulmakta olan meslek dersleri yanında, eğitim psikolojisi ve eğitim sosyolojisi derslerinin de okutulmasını istemiştir. Meslek dersleriyle ilgili kitapların hazırlanmasında* da şu esasların göz önünde bulundurulmasını teklif etmiştir:

Çeşitli meslek dersleri için hazırlanacak ders kitaplarının eğitim psikolojisi temellerine dayanarak, bu yaştaki öğrencilerin ve cemiyetimizin ihtiyaç ve alakalarını göz önünde bulundurarak bir bütünlük arz edecek tarzda tertiplenmesi komisyonumuzca uygun bulunmaktadır. Bugün yabancı memleketlerin birçoğunda öğretmen yetiştiren müesseselerde kullanılmakta olan eğitim psikolojisi kitapları tahlil edildiği zaman eğitim psikolojisinin genel olarak dört esaslı başlık altında birleştiği görülür;

- Büyüme ve gelişme psikolojisi,
- Genel ve özel olmak üzere öğrenme ve kanunları,
- Şahsiyet ve intibakı,
- Ölçme tekniği ve değerlendirme.

Bu yıl deneme mahiyetinde yürürlüğe giren Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri program taslağının meslek dersleri bölümü bu anlayışla oluşturulmuştur. Ancak bu seviyede henüz kitap ve ders araç ve gereçlerin hazırlanmamış olması öğretmenler arasında tereddüde neden olmuştur. Çeşitli meslek dersleri için hazırlanacak ders kitaplarının eğitim psikolojisi temellerine dayanarak, bu yaş

²²⁸ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.574.

* Demokrat Parti Dönemi içerisinde gerek ilkokullarda gerekse öğretmen okullarında okutulan ders kitaplarının listesi ve ders kitapları hakkındaki kararname için; Bkz. Ekler.

grubundaki öğrencilerin ve cemiyetimizin ihtiyaç ve alakalarını göz önünde bulundurarak bir bütün halinde tertiplenmesi şûranın en önemli çalışma alanıdır.²²⁹

Türk Dili ve Edebiyatı

Taslak programda Türk Dili ve Edebiyatı adı altında toplanan okuma, dil bilgisi, kompozisyon, Türk Edebiyatı Tarihi, çocuk edebiyatı ve uygulamalı Türkçe derslerinin amaç, açıklama ve müfredatı üzerinde duran şûra komisyonu şu sonuçlara varmıştır;

- 1- Mahalli şive hatalarıyla eksik ve yanlış anlamlı sözler ve imla yanlışları üzerinde bütün öğretmenler aynı hassasiyet ve alakayı göstermeli ve bilhassa zaman zaman düzenlenecek listelerle bu nevi aksaklıklar üzerinde öğretmen ve öğrencilerin dikkatleri çekilmelidir.
- 2- Öğretmen Okulları kitaplıkları her öğrenci grubuna en az bir sözlük ve imla kılavuzu düşecek şekilde teşhiz edilmeli ve öğrencilerin daima faydalanacakları kitapların arttırılması hedeflenmelidir.
- 3- Son sınıf dersleri için olduğu kadar, bütün öğrenciler için de faydalı olacağına inandığımız çocuk yayınlarından okul kitaplıklarında genişçe yer verilmelidir.
- 4- Öğretmen Okullarının kitaplıklarının bir an evvel ve sistemli bir şekilde zenginleştirilmesini sağlamak üzere maarif vekilliklerince yıllık listelerin tertibi ve kitapların toptan alınarak okullara dağıtımını yapılmalıdır.²³⁰

Sosyal Bilgiler (Tarih – Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgis)

Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri taslak programı içerisinde yer alan sosyal bilgiler bölümünün amaçlar, açıklamalar ve ders müfredatı kısımları şûra komisyonu tarafından gözden geçirilmiştir. Şûra raporunda sosyal bilgiler dersi için;

- 1- Müfredat programının tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konularının öğretmen okulları birinci devresinde mümkün olduğu kadar üniteleştirilmesi ve toplulaştırılması,
- 2- İkinci devresinde ise ilmi bir düşünce ve tasnife imkan vermek bakımından ayrı ayrı dersler halinde okutulması,
- 3- Bu bakımdan birinci devre programının yeniden revizyona tabi tutulması gerekli görülmüştür.
- 4- Ayrıca tatil aylarında memleket içinde ve komşu memleketlerde geziler tertip edilmelidir.²³¹

²²⁹ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.576.

²³⁰ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.579.

²³¹ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.580.

Tabiat ve Fen Bilgisi

Taslak programının bu ders grubuyla ilgili kısmının Öğretmen Okullarının ihtiyacına uygun ve bilhassa ilkokul programı için mütenazır (önemli) olduğu vurgulanmıştır. Yalnızca programın eksik kalan yanları için şu hususlar karara bağlanmıştır.

- 1- Mevcut öğretmenlerin bir kısmı formasyon bakımından bu ders gurubunu tam yetkiyle öğretecek derecede hazırlıklı bulunmadıklarından bu gibi öğretmenlerin düzenlenecek seminerlere sevk edilmeleri,
- 2- İlim sahalarında ve üniversitelerimizde bu ders gurubu ile uğraşan ilim adamlarımızın çalışmalarından ve bilgilerinden faydalanmak için devamlı temaslar suretiyle işbirliği sağlanması,
- 3- Bir ilkokul öğretmeni için lüzumlu görülen jeolojiye ait bazı bilgilerin ilgi ve imkanlara göre kısmen bu ders gurubu ve kısmen sosyal bilgiler (coğrafya) gurupları müfredatı içinde yer alması,
- 4- Son sınıfta ilkokul tabiat bilgisi dersinin özel öğretimi ve ders kitaplarının incelenmesi için gerekli hazırlıkları mümkün kılacak önlemlerin alınması.²³²

Matematik

Komisyon, matematik program taslağının öğretmen okullarının ihtiyaçları bakımından yeterli olduğunu belirlemiştir. Ancak, daha verimli sonuçlar alınması için de şu önerilerde bulunmuşlardır:

- 1- Son sınıflarda matematik dersinin özel eğitimi ile ilkokul matematik ders kitaplarının incelenmesi ve bu kitaplar üzerinde pratik çalışmalar yapılabilmesi için bir saat ayrılması,
- 2- Matematik derslerinde işlenecek problemlerin öğretmen adaylarında, gerek şahsi hayattan gerek yetiştirecekleri nesiller bakımından tutumluluk zihniyetini geliştirecek bir karakter taşıması,
- 3-Uygun görülecek bir sınıfta ticari defter tutma usullerinin öğretmen adaylarına öğretilmesi.²³³

Milli Savunma

Şûra Komisyonu bu ders için gerekli görülen şu temennilerde bulunmuştur.

²³² T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.581.

²³³ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.581.

- 1-Program sadece Erkek Öğretmen Okullarının ihtiyaçları düşünülerek hazırlanmıştır. Kız Öğretmen Okullarının ihtiyaçlarını karşılayacak bölümlerin de programda yer alması,
- 2- İlkokul öğretmenlerine sivil savunmayla ilgili bilgileri öğretecek konuların programa alınması,
- 3- Dersin metodu ile milli ve vatani terbiye bakımından tesirli olabilecek çeşitli faaliyetlerin belirtilmesi,
- 4- Zaman zaman kurmay subay ve savaş görmüş kahramanlarla öğretmen adaylarının birebir temasları sağlanmalı,
- 5- Milli Savunma Bakanlığı yayınlarının Öğretmen Okulları kitaplıklarına da dağıtılması
- 6- Milli Savunma Bakanlığının elindeki çeşitli filmlerden öğretmen okullarımızın da faydalanması,²³⁴

Din Bilgisi

Komisyon, bu dersin amacına uygun olarak düzenlendiğini, ancak şu hususların da temenni edilmesini kararlaştırmıştır:

- 1- Programın birliği bakımından bu dersle ilgili amaç ve açıklamaların da programda yer alması lazımdır. Bu suretle öğretmen adaylarına verilmek istenen din bilgilerinin ortak anlayışla öğretilmesi sağlanmalı,
- 2- Öğretmenlerin yüksek din tahsili görmüş geniş kültürlü elemanlar arasından seçilmesi,
- 3- Bu ders için öğrencilere tavsiye edilmiş kitap, programa tamamen tekabül etmemekle beraber ifade bakımından da öğretmen adayları için birtakım güçlükler doğurmaktadır.²³⁵

Şûra Komisyonu beden eğitimi, müzik, resim – iş ve yazı, ev işleri, tarım dersleri derslerin genel olarak öğretmen adaylarının hem beden gelişmeleri bakımından hem de mesleklerinde gerekli alışkanlıkları kazanması yönünden yeterli ve yetiştirici bulmuştur.²³⁶

5. 5. İlkokul Programı'nın İncelenmesi ve İlgili Ders Düzenlemeleri

İlkokul programıyla ilgili uygulamada karşılaşılan engeller Dördüncü Milli Eğitim Şurasında ele alınmıştır. Şura kararları doğrultusunda 1948 yılı İlkokul Programı

²³⁴ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.582.

²³⁵ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.583.

²³⁶ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.583 – 589.

üzerinde geliştirme çalışmaları yapılmıştı. 1951-1952 öğretim yılında bu programı geliştirmek üzere eğitimci Kate Wofford ülkemize çağırılmıştır.

İlkokul programı, yabancı uzman Wofford'un çalışmalarındaki öneriler doğrultusunda Şurada yeniden ele alındı. Bu konuda oluşturulan komisyon ilkokul programını yeniden gözden geçirerek çalışmalarını bilhassa; mütehasıs raporlarından faydalanarak birleştirilmiş sınıflarda daha verimli bir şekilde uygulama yollarının belirlenmesi ve ekonomik hayat bakımından tespit ettiği hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda alınacak yeni tedbirler konularında yoğunlaştırmıştır. Komisyon çalışmalarında konuyu daha esaslı bir incelemeden geçirebilmek için iki alt komisyona ayrılmıştır. Bunlar; yürürlükte olan programın bütünüyle yeniden incelenmesi ve birleştirilmiş sınıflarda programın daha verimli bir hale getirilmesini inceleyen komisyonlardır.

Bu komisyonlar çalışmaları neticesinde programın başındaki amaçlar ve ilkelerle müfredat arasında bazı uyumsuzlukların görüldüğünü, müfredatın, çocukların bizzat faaliyette bulunarak öğrenmeleri esaslarına uymadığını belirlemişlerdir. Bu itibarla yabancı uzmanların raporları doğrultusunda amaçlar ve ilkelerle müfredat arasındaki uyumu sağlamak için aşağıdaki konularda bazı düzenlemelerin yapılmasını teklif etmişlerdir.²³⁷

Hayat Bilgisi Dersleri

Komisyonca, birinci derecede bütün derslerin hayat bilgisi etrafında toplanmış olması uygun görülmüş, ancak programa şu ilavelerin yapılması da teklif edilmiştir:

Hayat bilgisi derslerinin ağırlık merkezini çocuğun ilgisi oluşturur. Çocuklar en tabii bir şekilde önce yakın çevreye ve bu çevredeki türlü değişmelere karşı ilgi duyarlar. Bu nedenle hayat bilgisi konularını çocuğun içinde yaşadığı çevrenin insan, tabiat ve toplum hayatı oluşturacaktır. Her çevrenin özelliklerine ve gerçeklerine uygun hayat bilgisi konularının tek programda toplamak mümkün olmayacağı için öğretmenlerin okulun bulunduğu çevreyi, bu temel prensiplere dayanarak detaylı incelemek suretiyle konuları kendilerinin tespit etmeleri bir zarurettir. Öğretmenler, programda gösterilen hayat bilgisi ünitelerini sırasıyla ve aynen uygulamaya asla mecbur değillerdir. Müfredatın bölgenin şartlarına uygun görüldüğü hallerde dahi öğretmen, üniteler arasında birleştirme veya ayırma yapmakta tamamiyle serbesttir.²³⁸

²³⁷ İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, s. 111.

²³⁸ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.350 – 351.

Birinci Devredeki Toplu Öğretim İlkesinin İkinci Devrede Sosyal Bilgiler ve Tabiat Bilgisi Adı Altında Birleştirilmesi

Şûra Komisyonu bu konuda şu esasları belirlemiştir;

Birinci derecede toplu eğitim esasına göre ilerleyen dersler, ikinci devrede birdenbire çocuğun kavrayışına uymayan bir istikamet almaktadır. Bu durum uzun zamandan beri öğretmenlerimiz kadar, velilerin de haklı şikâyetlerine yol açmıştır.

Bu zorlukları önlemek için, öğrencilerin akli ve ruhi seviyeleri dikkate alınarak bilgilerin ayrılması, fakat guruplar halinde birleştirilmesi zaruri görülmüştür.

Bu nedenle tarih-coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin "Sosyal Bilgiler" adı altında, tabiat bilgisi, tarım konularının "Tabiat Bilgisi" adı altında birleştirilmesi uygun görülmüştür. Dersleri bu suretle gruplandırmaktan maksat bunları sadece birbirine eklemek değil, bilgi ve anlayış açısından çocuğa incelemek ve araştırma imkânlarını sağlamaktır.²³⁹

Türkçe Dersleri

Şûra Komisyonunda Türkçe dersleri alfabe ve okuma yazma ile ilgili olarak komisyonlarda özetle şu ilkeler benimsenmiştir:

Türkçe dersleri bir bütün teşkil ettiğine göre bu derslerin imla, okuma, tahrir, dil bilgisi, yazı olarak muayyen ders saatlerine ayrılması şart değildir. Öğretmen gerek görürse bir metin üzerinde bütün bu unsurları birleştirerek teknik izah bakımından ihtiyaç duyduğu zaman bunları ayrı ayrı işlemelidir.

Alfabe öğretiminde büyük harflerle başlama usulünün terk edilmesi, bunun yerine metinlerde rastlandığı şekilde büyük ve küçük harflerin birlikte öğrenilmesi metodunun konması uygun görülmüştür. Okuma ve yazma ile ilgili dil esaslarının ayrı bir ders halinde ele alınmayarak, bütün derslerin faaliyetleri içinde kazandırılması esası şûrada karara bağlanmıştır.²⁴⁰

Dördüncü ve Beşinci Sınıfların Aritmetik ve Geometri Dersleri

Şûra Komisyonu bu derslerin müfredatında şu düzenlemeleri gerekli görmüştür;

- 1- Dördüncü sınıf aritmetik konuları içinde paydalı eşit bayağı kesirlerin toplama ve çıkarmasına ait olan kısmı beşinci sınıf programına alınması,
- 2- Aynı sınıf konuları içinde yer alan daire grafiklerinin beşinci sınıf programına geçirilmesi,

²³⁹ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s 351.

²⁴⁰ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.352 – 353.

- 3- Beşinci sınıf aritmetik konuları arasında paydaları eşit olan bayağı kesirlerin toplama ve çıkarmasından başka, bayağı kesirlerle ilgili diğer işlemlerin programdan çıkarılması.
- 4- Aynı sınıfın ölçüler kısmı içerisine "dekar" ilavesi,
- 5- Defter tutma kısmına "basit ve ameli" kaydının ilavesi,
- 6- Türk bayrağının sadece basit nispetiyle incelenmesi.²⁴¹

Din Dersleri

Şûra Komisyonunda din dersleriyle ilgili olarak;

- 1- Müfredattaki itikadı kısımların çocuk ruhuna ve pedagojik ölçülere uygun şekilde tadili,
- 2- Peygamberimizin ve büyük din adamlarının hayatlarından ancak çocuk için cazip ve ahlaki değer taşıyan hikâye ve menkıbelerin alınması,
- 3- Metafizik kısımlardan ahiret, ölüm, kader gibi konuların işlenmesinde, çocuk seviyesini aşan derinliklere gidilmemesi,
- 4- Bütün din öğretiminde dogmatik olmaktan sakınılarak yumuşak, tatlı, sıcak telkinler yapılması, uygun görülmüştür.²⁴²

Birleştirilmiş Sınıflarda Program Uygulaması

Bu tip sınıflarda eğitimi daha verimli kılmak için komisyon şu telkinlerde bulunmuştur;

"Programın ele aldığı konuların köy hayatı gerçekleri ile bağdaşmadığı, bu sebeple müfredatın mahalli şartlara uygun hale getirilmesi önlemlerinin alınması, Prof. Wofford'un teklif ettiği sınıfların gruplar halinde birleştirilmesi ve derslerin büyük üniteler halinde senelere göre nöbetleşe işlenmesi, Başta tarım olmak üzere, köyün ihtiyaçları esas tutulmalıdır, uygulama bahçesi, işçilik (atölye) çevreye göre anlık, kümes ve benzeri tesislerin kurulması."²⁴³

5.6. Beşinci Milli Eğitim Şûrasında Özel Eğitim

Eğitim, kendisini oluşturan bütün kurumlarda bireysel farklılıklar çerçevesinde kişilere kazandırılmalıdır. Bu yönüyle bütün eğitim kademelerinde olduğu gibi ilköğretim alanında da özel eğitim önemli bir faktördür. DP iktidara gelmeden önce Türkiye'de "Çok

²⁴¹ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.353.

²⁴² T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.354.

²⁴³ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.355.

Partili Dönem” içinde yani bir anlamda DP’nin muhalefet yıllarında özel eğitimle ilgili doğrudan ve dolaylı bir şekilde çalışmalar sürdürülmüştür. Bu çalışmalar daha çok yasal dayanaklarla sağlanmıştır. Bu dayanaklar çerçevesinde;

- 1948 yılında İdil Biret ve Suna Kan adına onların özel yetiştirilmelerini sağlayan özel yasa çıkartılmıştır.
- 1949 yılında 5387 sayılı korunmaya muhtaç çocuklar hakkında kanun çıkarılmıştır.
- 1951 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olan Sağır ve Dilsiz Körler Okulunun, Milli Eğitim Bakanlığına devredilmesi düzenlenen 5822 sayılı yasa ile çıkartılmıştır.
- 1956 yılında çıkartılan 5660 sayılı kanunla güzel sanatların herhangi bir dalında özel yeteneği olan çocukların eğitilmesi sağlanmıştır.
- Ayrıca ülkemizde 1958 yılında Rehberlik ve Araştırma Merkezi kurulmuştur.
- 1961 Anayasası da özel eğitime muhtaç çocukların eğitimini düzenlemenin devlet güvencesi altında olacağını belirtmiştir.²⁴⁴

Okullaşma ve örgün eğitim bakımından özel eğitime muhtaç çocuklar için 1951 yılında Ankara Etimesgut’ta bir okulda kör ve sağır öğrencilerin eğitimi birlikte yapılmış, ancak daha sonra öğrenciler birbirlerinden ayrılmıştır. Okul ise 1952 – 1953 öğretim yılında Gazi Eğitim Enstitüsüne bağlı Beden Eğitimi Yüksek Okuluna nakledilmiştir. Ankara’da açılan körler okulu önce 6 sınıflı ilkokul olarak başlamış daha sonra üç yıl süreli ortaokul ve gene bu düzeyde üç yıl süreli sanat bölümünü de içeren ilk ve ortaokul olarak geliştirilmiştir.²⁴⁵ Ülkemizde zekâ geriliği çeken öğrencilerin eğitimi ise 1952 – 1953 yılında Ankara’da Hıdırlık Tepe’de, Yeni Turan İlkokulunda bir özel sınıfın açılmasıyla başlamıştır.²⁴⁶

Şûra gündeminin 6. maddesini özel eğitime muhtaç çocuklar oluşturmuştur. Gündem maddesi 32 kişilik komisyonla çalışmalarına başlamıştır. 6. madde özel eğitime muhtaç çocuklar için hazırlanmış olan raporun, yetiştirme yurtlarına ait yönetmeliklerin incelenmesi ve 5387 sayılı kanunun gözden geçirilerek tadile muhtaç tarafların araştırılması ve bu konu üzerinde teklifler ekseninde geçmiştir.

²⁴⁴ Yahya ÖZSOY, “ Özel Eğitimimiz ve Atatürk”, **Atatürk İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi Bilimsel Toplantısı (18 – 20 Kasım 1981)**, Ankara, s. 192.

²⁴⁵ Yahya ÖZSOY, “ Özel Eğitimimiz ve Atatürk”, s. 194.

²⁴⁶ Doğan ÇAĞLAR, “ Cumhuriyet Devrinde Özel Eğitim” , **Atatürk İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi Bilimsel Toplantısı (18 – 20 Kasım 1981)**, Ankara, s. 228.

Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar İçin Hazırlanmış Olan Raporun ve Yetiştirme Yurtlarına ait Yönetmeliklerin İncelenmesi

Şûra komisyonunca özel eğitime muhtaç çocukların sayısını ve özel eğitim alanına giren çocukların tarifini ve bunlar için alınmış tedbirler esasen görüşülmüş ve oluşturulan raporun eksikleri çerçevesinde şu esas üzerinde durulmuştur.

Raporun komisyonumuzca eksik görülen cephesi, çocuk koruma davasını bir bütün olarak ele almayıp koruma meselelerini sadece özel eğitime muhtaç çocuklar zaviyesinden incelemiş olmasıdır.²⁴⁷

Komisyon, 5387 sayılı kanunun yetiştirme yurtları iç ve dışındaki uygulamalara yönelik olduğunu göz önünde tutarak kanunun yetersizliği ve uygulamadaki eksikliklerini gidermek amacıyla hazırlanmış olan; 5387 sayılı kanunun tatbikatı ile ilgili yönetmelik, Yetiştirme Yurtları İç Yönetmeliği incelenmiştir. Ancak kanun metnindeki yetersizlikler dolayısıyla maksadı tam olarak temin edemedikleri görüşüne varmışlardır.²⁴⁸

5387 Sayılı Kanunun Gözden Geçirilerek Tadile Muhtaç Tarafların Araştırılması ve Bu Mevzu Üzerinde Komisyon Tekliflerinin Belirtilmesi

Şûra komisyonu ilgili kanun metni hakkında komisyon üyelerinin ayrı ayrı görüşlerini almış ve çalışmalar sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- 1-Kanun yalnız korumaya muhtaç çocukları kapsamakta olup özel eğitime muhtaç çocuklar tamamıyla kanun hükümleri dışında bırakılmaktadır.
- 2- Kanun, korumaya muhtaç çocuklara ait hükümlerde dahi zorunlu olan teşkilat ve yetiştirme kurumlarının ihtiyaca göre gelişmesine imkan vermemektedir.
- 3- Bu müesseselerde çalışacak uzman, öğretmen ve diğer personelin kimlerden ibaret olacağı ve nasıl yetiştirileceği belli edilmemektedir.
- 4- Kanun, mali sorumlulukları çeşitli merciler arasında dağıtmakta olduğundan, ödeneklerin toplanması, sarf ve kontrol işleri ve dolayısıyla bütün bu müesseselerin gayeye uygun bir şekilde idare edilmesine imkân vermemektedir.
- 5- Kanun, yetki ve sorumluluklardaki dağınıklığa rağmen bir koordinasyon ve işbirliği sağlamaya da imkân bırakmamaktadır
- 6- Bu işbirliğini gerçekleştirmesi beklenen kurulların esas işlerinin yoğunluğu nedeniyle beklenen verim ve neticeler alınmamaktadır.

²⁴⁷ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.155.

²⁴⁸ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.156.

7- Kanun, meseleyi esasından bir bütün halinde halledecek prensip ve esaslara temas etmemektedir.²⁴⁹

Komisyon tespit edilen bu hususları göz önünde tutarak mevcut neşriyat, yabancı uzman görüşleri ve diğer ülkelerdeki uygulamalardan faydalanarak yeni ve kapsamlı bir kanunun hazırlanmasını zaruri görmüştür.

5.7. İlkokullarda Sağlık Alanında Alınması Gereken Tedbirlerin Tespiti Komisyonu

Şûra 20 kişilik bir komisyonla bu konuda ilkokullarda sağlık mevzu etrafında alınması gerekli tedbirlerin tespiti, maddi ve manevi bakımlardan çocuğu koruyucu mevzuatın incelenmesi ve lüzum görülürse tadili veya yeniden hazırlanacak bir “Çocukları Koruma” kanununa mesnet bir raporun hazırlanmasıyla ilgili olarak Genel Sekreterlikçe hazırlanan çalışma programında üç konuda vazifeler verilmiştir. Bunlar;

- İlkokullarda okul hijyeni ve öğrenci sağlığı mevzuu etrafında alınması gerekli tedbirlerin tespiti,
- Maddi ve manevi bakımlardan çocuğu koruyucu mevzuların incelenmesi ve lüzum görülürse tadili veya yeniden hazırlanması,
- İlkokul Sağlık Teşkilatı Kanun Tasarısı'nın incelenmesidir.²⁵⁰

İlkokullarda Okul Hijyeni ve Öğrenci Sağlığı Mevzuu Etrafında Alınması Gerekli Tedbirlerin Tespiti

Komisyon, ilköğretimde okul hijyeni ve öğrenci sağlığı probleminin günün ihtiyaçlarına göre tespit edilmesi ile ana ve ilkokulların bir bütün olarak ele alınmasını gerekli görüyordu. Bunun için şu önlemlerin alınmasını teklif etmişlerdir:

- 1- Okul çevresinin sıhhileştirilmesi,
- 2- Öğrencilerin beslenme probleminin ihtiyaca göre halledilmesi, ders ve dinlenme saatlerinin hijyen prensipleri dahilinde tanzim ve tertip edilmesi,
- 3- Bilhassa ana ve ilkokullarda emniyet tedbirlerinin alınması,
- 4- Öğretim görevlileri ile hizmetlilerin sıhhi kontrol muayenelerini,
- 5- Bulaşıcı hastalıklara karşı tesirli bir mücadele programının, devlet sağlık teşkilatı ve çocuk velilerinin işbirliği ile takdim edilmesi.

²⁴⁹ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s.146 - 147.

²⁵⁰ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 86.

6- Beden eğitimi çalışmalarını gruplara ayırarak hijyen prensiplerine uygun olarak tertip ve tanzim edilmesini,

7- Okul hijyeninin ana ve ilkokullarda tatbikine çalışılmasını,

8- Sağlık eğitiminin ilkokullarının her sahadaki faaliyetleri arasına sıkıştırılmasını sağlayabilecek hükümler, yönetmeliğin ana ve ilkokullar sağlık müfettişleri, okul hekim, hemşire veya sağlık memurlarının ve öğretmenlerin vazifelerine ait bölümlerinde bir mükellefiyet haline sokulmuştur.²⁵¹

Maddi ve Manevi Bakımlardan Çocuğu Koruyucu Mevzuatın İncelenmesi ve Lüzum Görülürse Tadili veya Yeniden Hazırlanması

Komisyon, çocuğu koruma kanununun çok geniş olduğu kanaatine varmıştır. Bu yüzden, sağlam nesil yetiştirmek ve layıkıyla çocukları koruyabilmek için bu davayı ta gebelikten itibaren ele almak gerektiğine inanmaktadır. Komisyon bu konuda çalışan teşekküllere şu vazifeleri yüklemektedir: "Evlenme sırasında neslin korunması, Gebelik esnasında sıhhi kontrolün temin, doğum kontrolü, (2-6) yaşlar arasındaki çocukların korunması, okullarda hijyen ve çocuğun korunması."²⁵²

İlkokul Sağlık Teskilatı Kanun Tasarısının İncelenmesi

Sağlık Bakanlığı tarafından 5 Kasım 1953 tarihinde hazırlanan kanun tasarısı on iki maddeden oluşmaktadır. Kanun tasarısının ana çizgisini oluşturan düşünceler şu iki noktada toplanmaktadır:

1- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı her derecede ve her vazifedeki okullarda tatbik edilmesi gereken okul hijyeni ve öğrenci sağlığı hizmet ve vazifelerinin, şimdiye kadar olduğu gibi, hem koruyucu hem tedavi edici, yani karışık olacağı yerde yalnız koruyucu hekimlik hudutları içerisinde ifa edilmesi.

2- Tedavi edici hizmetlerin ise ayrıca mütalaa edilmesi.²⁵³

Kanun tasarısında, her il, ilçe, bucak ve köylerdeki ana ve ilkokullar için getirilen ilkeler birinci maddede şöyle belirtilmektedir:

1- Öğrenci, öğretmen ve hizmetlilerin sağlık durumlarının tetkik ve murakabesi, Okul çevre şartlarından ileri gelen sağlık problemlerine karşı gerekli koruyucu tedbirlerin alınması,

²⁵¹ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 91.

²⁵² T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 94.

²⁵³ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 89.

2- Koruyucu hekimlik hizmet ve vazifeleri çerçevesi içinde öğrenci sağlığın korunması, beden eğitimi öğrenci tatil kampları ve okul sağlık kolonilerinin teşkilatlandırılarak sağlık kontrol ve bakımlarının emniyet altına alınması²⁵⁴

Netice itibariyle komisyon, ilkokullarda başarılı bir sağlık eğitimi programının tatbik edilmesi sayesinde kısa bir zaman içinde nüfusumuzun hemen hemen %100'nü esaslı bir sağlık eğitimi ile yetişmesini fiilen mümkün olacağını kuvvetle ümit etmektedir.²⁵⁵

5.8. Şura Kararlarından Çıkan Sonuçlar

Beşinci Milli Eğitim Şurasında komisyonlarca hazırlanan raporlar üzerinde çeşitli konular karara bağlanmıştır. Varılan sonuçlar hakkında şunları söyleyebiliriz:

- 1- Okul öncesi eğitime gereken önemin verilmesi vurgulanmış ve ideal bir ana okulu için bazı ölçüler verilmiştir.
- 2- Resmi, özel, ana ve ilkokulları için okul sağlığı ve öğrenci sağlığı teşkilatı ile ilgili kanun, yönetmelik tasarıları hazırlanmıştır.
- 3- Korumaya muhtaç çocukların bakımı ve eğitiminin tamamen devletçe karşılanmasını öngören bir tasarı hazırlanmıştır.
- 4- İlköğretim hedefleri için bir plan öngörülmüştür. Bu taslak 6.1.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun gerçekleşmesini sağlamıştır.
- 5- İlkokul programının amaç ve ilkeleriyle muhtevası arasında ahenk sağlanması gerektiği benimsenmiştir.
- 6- İlköğretmen Okulu programında değişiklik yapılmak suretiyle bu kurumların amacına daha çok hizmet eden bir özellik kazandırılması istenmiştir.

Beşinci Milli Eğitim Şurasının önemli neticelerinden biri de; Şurada benimsenen fikirler doğrultusunda daha sonra Öğretmen Okulları ile Köy Enstitülerinin birleştirilmeleri olmuştur. Şehirlerde ortaokul üzerine üç yıllık, köylerde ilköğretime dayanan altı yıllık öğretmen okullarının yedi yıla çıkarılması Şurada karara bağlanmıştır.²⁵⁶

²⁵⁴ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 97.

²⁵⁵ T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım, s. 93.

²⁵⁶ İsmail ŞAHİN, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, s. 122.

6. Demokrat Parti Dönemi'nde İlköğretimde Meydana Gelen Sayısal Gelişmeler

Demokrat Parti Dönemi eğitim alanında hızlı artışların, nitelikten ziyade nicelik bakımından bir ivmenin yaşandığı dönem olarak karşımıza çıkar. 1959-1951 yılında toplam okul sayısı ülke genelinde 17.428'dir. Bu sayı 1959-1960 öğretim yılında 21.429'a ulaşmıştır. Dönemin başında toplam öğrenci sayısı 1.616.626 iken bu sayı dönem sonunda 2.514.592'ye ulaşmıştır. Yaklaşık bir milyonluk öğrenci artışına karşın, okul sayısındaki artış 4000 civarındadır. Bu durum, köylülerin okul yapımındaki katkılarının 5828 sayılı kanun ile kaldırılmış olmasıyla ilgilidir.²⁵⁷ Gerçi bu duruma karşı alınan ilk önlem 15 Nisan 1959 yılında kara, hava, deniz ve jandarma komutanlıklarına bağlı okuma yazma taburlarının açılmasıdır.²⁵⁸

1950-1960 yılları arasında öğrenci sayısında da hızlı bir artış yaşanmıştır. Cinsiyet farklılığının okullardaki oranlarına bakarsak erkek oranlarının pek az arttığını kız okullarının oranlarında ise belli bir düşüş ivmesinin yaşandığını görmekteyiz.²⁵⁹

İlköğretimde 1950'den 1960'a okul sayılarında şehirlerde, %48.8, köylerde %39.2'lik bir artış, öğretmen sayılarında %50.6 artış, öğrenci sayılarında ise %55.5'lik bir artış görülmektedir. Bu durum çoğalan okul ve öğretmen sayısının artan nüfusu karşılayamayacak seviyeye geldiğinin bir göstergesidir.²⁶⁰

DP'nin seçim propagandalarında verdiği kırsal kesim vatandaşının temsilcisi imajı öğretmen sayılarına pek de yansımamıştır. 10 yıllık sürece baktığımız zaman köy öğretmenlerinin artış hızı %25 iken, şehirlerde öğretmen artışı %60 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bakımından köyde çalışan öğretmene şehirde çalışana göre daha fazla yük yüklendiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkar.²⁶¹ Aynı durum ilkokul öğrencisi sayılarında da karşımıza çıkar, 10 senelik bu süreçte şehirlerde öğrenci sayısı %126 köylerde ise %58'lik bir artış

²⁵⁷ Nurdan KALAYCI, *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim*, s.67.

²⁵⁸ İlhan TEKELİ, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi", s. 669.

²⁵⁹ Nuri KODOMANOĞLU, *Türkiye'de Eğitim (1923-1960)*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1964, s. 38.

²⁶⁰ Ayşegül Dilek NAKKAŞ, *Demokrat Parti Dönemi'nde (1950 - 1960) Milli Eğitim Politikalarındaki Değişmeler*, s. 80.

²⁶¹ Nuri KODOMANOĞLU, *Türkiye'de Eğitim (1923-1960)*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1964, s. 39.

göstermiştir. Bu durum DP hükümetlerini muhalefetçe eleştirilere maruz bırakmış ve maarifte gerileme iddialarının çıkmasına sebebiyet vermiştir.²⁶²

1950 yılında 20.947.000 olan ülke nüfusu, yaklaşık yedi milyonluk bir artışla 1960 yılında 27.775.000'e ulaşmıştır. Buna karşılık özellikle 1925 yılında %40.9 olan okur yazar oranı 1960 yılında %40.1'e düşmüştür. Bu durum Köy Enstitüleri, Halkevleri ve Halkodalarının kapatılmasını eleştirenlerin tamamen haksız olmadıklarının da bir göstergesi olmuştur.²⁶³

---

²⁶² Ayşegül Dilek NAKKAŞ, **Demokrat Parti Dönemi'nde (1950 – 1960) Milli Eğitim Politikalarındaki Değişmeler**, s. 81.

²⁶³ Nurdan KALAYCI, **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim**, s. 68. DP döneminde ilköğretimde yaşanan sayısal gelişmeler için Bkz. Tablolar.

SONUÇ

Cumhuriyet tarihimizin en önemli gelişmelerinden biri hiç şüphesiz çok partili hayata geçiş olmuştur. 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulmasıyla başlayan bu süreç dünyada görülen bazı siyasi gelişmelerin ülkemize yansıyan zorunlu bir sonucu olarak görülebilir. Siyasi oluşumlar iktidar-toplum dengesini, toplumu oluşturan halkın beklentilerini ve bu beklentilerden doğan ihtiyaçları etkiler. Doğal olarak eğitim başta olmak üzere toplumu oluşturan bütün kademeler siyasi iktidarlardan ve oluşturulan politikalarından bağımsız düşünülemez.

14 Mayıs 1950'de başlayan Demokrat Parti iktidarı da özellikle o döneme kadar takip edilen eğitim sistemine karşı muhalefetini sürdürmüş ve iktidar süreci de başlayınca kendi eğitim sistemini oturtmaya çalışmıştır. Özellikle çalışma alanımızı kapsayan ilköğretim politikaları DP'nin kendinden önceki CHP iktidarına karşı izlediği salt muhalefet anlayışının merkezine oturtulmuştur. DP'nin iktidara geliş aşaması büyük oranda kırsal kesim insanının oyları neticesinde olmuştur. Bu yüzden DP'nin iktidar serüveninin başlangıcına köylünün şehre yürümesi de denebilir. Siyasi açıdan önceki iktidar döneminde takip edilen gelişmeler bu gelişmeyi daha da hızlandırmıştır. Özellikle toplumun büyük kesimlerinde derin tepkiler uyandıran din ve din eğitimi politikaları bunun temel nedeni sayılabilir. 1950 seçimlerinde ezici bir çoğunlukla iktidara gelen DP ilk iş olarak başta ilköğretim olmak üzere eğitim kurumlarında din derslerini zorunlu hale getirmiş ve dini kurumların sayılarını da arttırarak bir anlamda Anadolu insanının gönlünü okşamıştır. Bu döneme kadar Türk eğitim sisteminin önemli bir parçası olan Köy Enstitüleri DP'nin keskin muhalefetiyle karşılaşmıştı. DP iktidara geldiği zaman zaten Köy Enstitüleri görevini tamamlamış oluyordu. DP'nin hedefi eğitim kurumları da dâhil olmakla birlikte tüm kurumlarda çağdaşlaşmaydı. Kapatılma sebebi için farklı gerekçeler ileri sürülmüş olmakla birlikte esas sebebi bizce DP'nin, köyü köyde tutup kalkınmayı köyden başlatmak gibi bir düşünceye sahip olmamasıdır. Çünkü Köy Enstitüleri köyün ve köylünün köyde kalıp orada kalkınması için düşünülmüştü. Köy Enstitüleri İlköğretmen Okullarıyla birleştirilerek öğretme yetiştirmede ikililik sona ermiştir. Köylüden de okul yapma zorunluluğu alınarak devlet bu yükü kendi üzerine almıştır.

DP'nin eğitimi de şekillendiren siyasi anlayışı iki temel prensibe dayanır. Bunlar parti programı üzerinde de üzerinde sıklıkla durulan Batıcılık ve gelenekselliklerdir.

Özellikle bu politika doğrultusunda başta ilköğretim alanında olmak üzere Türk eğitiminde yabancı uzmanların tesirleri derinden hissedilmiştir. Demokrat Parti Dönemi eğitim kurumlarıyla birlikte devletin tüm kurumlarını da kapsayan hızlı bir artışın dönemidir. Bunda dış yardımların özellikle Amerika'dan gelen yardımların çok büyük bir etkisi vardır. Bu duruma neden teşkil eden sadece eğitimsel nedenler ve fırsat eşitliği değildir, özellikle partinin genel olarak izlediği siyasal ve kültürel yakınlaşmadır.

Bu artışlardan nasibini eğitim kurumları da fazlasıyla almış, ilköğretimden üniversiteye kadar hızlı bir okullaşma faaliyetine başlanmıştır. Bunun en önemli sebebi parti programı içerisinde yer alan fırsat eşitliği prensibidir. Bu açıdan DP Dönemi eğitimde nitelikten çok nicelik açısından bir artışın dönemi olmuştur. Madalyonun diğer yüzü çok farklıdır ve DP Dönemi eğitim politikalarını eleştiren görüşlerin bizce tek haklı tarafıdır. Çünkü bu dönemde okullaşmada ve eğitim sisteminde hızlı bir Amerikanlaşma modeli görülür. Bu model eğitimin her basamağında göze çarpar ve okutulacak ders müfredatlarını bile içine alır.

Bu durumun doğal bir sonucu olarak okul düşüncesinde de farklılıklar meydana gelmiş ve özel okul, kolej gibi kurumlar Türk eğitim sistemine girmiştir. Okul sayılarındaki büyük artışlar mezun öğrenci yığılmalarına sebep olmuştur. Aileler de çocuklarını devlet okullarından farklı olarak bu yeni tipte okullarda okutmak için yoğun bir çaba içine girmiş ve bunun sonucu olarak da eğitimimizde bugün bile çokça görülen ve hızla artma eğiliminde olan özel dershanelerin ve kursların önü açılmış, öğrenciler yoğun bir sınav maratonu içine sokulmuştur.

Bu dönemde ilköğretimde program geliştirme açısından önemli bir gelişme yaşanmamıştır. 1948 yılı İlkokul Programı Amerikalı uzman Wofford tarafından yeniden düzenlenerek uygulamaya konulmuştur. 1949'da ilkokullara program dışı olarak konulan din dersleri bu dönemde program içine alınarak seçmeli hale getirilmiştir. Eğitim politikaları oluşturulurken Atatürk'ün ilkeleri ve milli birlik ilkesi göz ardı edilmemiştir.

İlköğretim alanında yaşanan en önemli organizasyon ve düzenleme ise, Beşinci Milli Eğitim Şûrası olmuştur. Bu şûrada genel olarak ilköğretim, okul öncesi eğitimi ve özel eğitim esasları planlı bir şekilde masaya yatırılmış, ancak üzerinde görüşülüp karara bağlanan 222 Sayılı İlköğretim Kanunu'nun ilanı 1961'de Milli Birlik Komitesine nasip olmuştur.

1950-1960 yıllarını kapsayan “*Demokrat Parti Dönemi*” , eğitim alanında, tek parti rejimi sırasında oluşturulan ve yerleştirilen Türk milli eğitim ideolojisinin yeniden üretilmesi ve süreklilik kazanması dönemi oldu. Ancak icraatların gerçekleşmesi bakımından belirgin bir ivme oluşturulamamıştır. Bu durumun en önemli nedenleri ise, eğitimde belirgin bir istikrarın yakalanamaması ve gelenekçi eğitim sistemiyle Batılı eğitim sisteminin bazı paydalarda çatışmasıdır.

KAYNAKÇA

AKBABA, Toper, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

AKGÜN, Seçil, “*Tevhid-i Tedrisat*”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1983.

AKYÜZ, Yahya, “*Atatürk’ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı:23, Cilt: VIII, Mart, 1992.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 – M.S. 2006**, Pegama Yayıncılık, Ankara, 2006.

ALBAYRAK, Mustafa, “*D.P. Hükümetlerinin Politikaları (1950 – 1960)*”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, Cilt: 16.

ALTUNYA, Niyazi, “*Köy Enstitülerinin Tarihçesi*”, **Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri**, Eğitim-Der Yayınları, Ankara, 1990.

ARI, Asım, “*Tevhid- i Tedrisat ve Laik Eğitim*”, **Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2002.

ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914 - 1995**, Alkım Yayınevi, İstanbul.

ARSLAN, Mehmet, “ *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri*”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 146, Nisan, Mayıs, Haziran, Ankara, 2000.

ATAÜNAL, Aydoğan, **Türkiye’de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme Sorunu**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1997.

AYTAÇ, Kemal, “*Atatürk’ün Eğitim Görüşü*”, **Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler**, İkinci Kitap, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988.

BAŞAR, Erdoğan, “*Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri*”, **Eğitim Üç Aylık İlmî Dergi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları**, Sayı: 1, Yıl: 1992.

BAŞAR, Erdoğan, **Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920 – 1960)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004.

BAŞGÖZ, İlhan, **Türkiye’nin Eğitim Çıkması ve Atatürk – Sorunlar - Çözüm Aramaları - Uygulamalar**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 1754, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

BELGE, Murat – KÜLEBİ, Cahit, “*Türk Dili*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C: 10**.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, “*Cumhuriyet Döneminin Başında Halkçılık ve Köycülük Hareketleri ile Köy Enstitülerinin Kuruluşu*”, **Çağdaş Eğitim Dergisi**, Nisan, 1999.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.

BORATAV Korkut”, *İktisat Tarihi (1908 – 1980)*”, **T. T. A**, Cilt: 4.

COŞAR Nevin, “*Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası*”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak – Mart 2005.

ÇAĞLAR, Doğan, “*Cumhuriyet Devrinde Özel Eğitim*” , Atatürk İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi Bilimsel Toplantısı (18 – 20 Kasım 1981), Ankara.

ÇAVDAR, Tevfik, “*Demokrat Parti*”, **C. D. T. A**, İletişim Yayınları, Cilt: 8.

ÇETİN, Kadir – GÜLSEREN, H. Ömer, “*Cumhuriyet Dönemi Eğitim Stratejileri*”, **Milli Eğitim Dergisi**, Ankara, Sayı: 160, Güz: 2003.

Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara, 1946.

Devlet İstatistik Enstitüsü Eğitim Hareketleri, 1927- 1967, Ankara, 1967.

DURSUN, Davut, **Demokrasi Sorunu ve Türkiye’de Demokrasi**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2001.

DURSUNOĞLU, Halit, “*Cumhuriyet Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirmenin Tarihi Gelişimi*”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 160, Güz, 2003.

EKİNCİ, Necdet, **Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine Türkiye (1923 – 1950)**, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

ERGÜN, Mustafa, “*Atatürk Döneminde Öğretmen Yetiştirme*”, **Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu**, Gazi Eğitim Fakültesi 16 – 17 Mart 2006, Ankara.

EROĞUL, Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Yayınları, Ankara, 2003.

EŞME, İsa, “*Öğretmen Yetiştirmede 130 Yıllık Bir Sürecin Öyküsü: Yüksek Öğretmen Okulları*”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 160, Güz, 2003.

GÖK, Dursun, “*Atatürk ve Eğitim*”, **Ata Dergisi**, Sayı: 10, Konya, 2002.

GÖKSEL, Burhan, “*Atatürk’ün Eğitim Konusundaki Görüşleri*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 3, Cilt: 1, Temmuz, 1983.

GÖKTEPE, Cihat, “*Menderes Dönemi(1950 – 1960)*”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, Cilt: 16.

GÜVEN, İsmail, **Türkiye’de 1950 – 1980 Yılları Arasında Örgün Eğitimde Yapısal Değişme ve İdeoloji Arasındaki İlişkiler (Ortaöğretim ve Yükseköğretim Açısından Bir İnceleme)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998.

Hükümetler ve Programları I 1920 – 1960, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

İZGİ, Özkan, “*Atatürk’ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 1, Cilt: 1, Kasım, 1984.

KALAYCI, Nurdan, **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2004.

KAPLAN, İsmail, **Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

KARAGÖZOĞLU, Galip., “*Atatürk’ün Eğitim Savaşı*” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 4, Cilt: II, Kasım, 1985.

KATOĞLU, Murat, “*Cumhuriyet Türkiye’sinde Eğitim, Kültür, Sanat*”, **T. T. A. Cem Yayınevi**, Cilt: 4.

KAYA, Yalçın, **Bozkırdan Doğan Uygarlık Köy Enstitüleri “ Antigone’den Mızraklı İlmihal’e”**, Tıglat Matbaası, I. Baskı, I. Cilt, İstanbul, 2001.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

KOÇAK, Cemil, “*Siyasal Tarih*”, **Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye Ansiklopedisi (1908 – 1980)** Cem Yayınevi, Cilt: 4.

KODAMANOĞLU, Nuri, **Türkiye’de Eğitim (1923-1960)**, Milli Eğitim Basımevi, 1964.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, “*Atatürk, Cumhuriyet ve Milli Kimlik*”, **Ata Dergisi**, Sayı: 10, Konya, 2002.

MAASKE, Roben J., **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor**, Maarif Basımevi, Ankara, 1955.

MANGO, Andrew, **Türkiye ve Türkler 1938’den Günümüze**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Milli Eğitim Şuraları (1939 – 1996), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

NAKKAŞ, Ayşegül Dilek, **Demokrat Parti Dönemi’nde(1950 – 1960) Milli Eğitim Politikalarındaki Değişmeler**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

OKAN, Kenan, **Türkiyede İlköğretim**, Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Koordinasyon Dairesi İstatistik Grubu Yayınları, Nisan, 1971.

ÖZALP, Reşat, ATAÜNAL, Aydoğan, **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu – Milli Eğitim Şûrası)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977.

ÖZSOY, Yahya, “*Özel Eğitimimiz ve Atatürk*”, **Atatürk İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi Bilimsel Toplantısı (18 – 20 Kasım 1981)**, Ankara.

ÖZTÜRK, Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

ÖZTÜRK, Cemil, **Türkiye’de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2005.

PALAZOĞLU, Ahmet Bekir, **Atatürk'ün Eğitimle İlgili Düşünceleri**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1999.

SAKAOĞLU, Necdet, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

ŞAHİN, İsmail, **Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950 – 1960)**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri, 1998.

T. C. Milli Eğitim Vekâleti Tebliğler Dergisi (1950-1960).

T.C. Maarif Vekâleti, **Altıncı Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım.

T.C. Maarif Vekâleti, **Beşinci Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)**, Tıpkı Basım.

TAŞDEMİRCİ, Ersoy, “*Hasan Âli Yücel'in Türk Milli Eğitimine Hizmetleri*”, **100. Doğum Yıldönümünde Hasan Âli Yücel**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

TAŞPINAR, Mehmet, “*Eğitim ve Ekonomi*”, **Eğitim Bilimlerine Giriş (Öğretmenlik Mesleği)**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

TBMM Zabıt Cerideleri (1950-1960).

TEKELİ, İlhan, “*Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, Cilt: 3.

TEKİŞİK, Hüseyin Hüsnü, KARABIYIK Erol Ünal, **Milli Eğitimle İlgili Kanunlar**, Üner Yayınları, IX. Baskı, Ankara.

TUNÇAY, Mete, “*Cumhuriyet Halk Partisi (1923 – 1950)*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, Cilt: 8.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950 – 27 Mayıs 1960) 4. Kitap (İkinci Bölüm)**, Bilgi Yayınevi, Ağustos, 1999.

Türkiye’de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını), Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 2003.

UNAT, Faik Reşit, “*Atatürk’ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştigi Devrin Milli Eğitim Sistemi*”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 45, 2000.

YEŞİL, Ahmet, **Türkiye de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

YİĞİT, Ali Ata, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938 – 1950)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992.

ZEYREK, Şerafettin, “*Köy Enstitülerinin Kuruluş ve Kapatılış Nedenleri*”, **Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 26, 2004.

EKLER VE TABLOLAR

Ek 1: Köy Enstitüleriyle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun

Kanun No.: 6234
Kabul tarihi: 27/01/1954
Neşir tarihi: 4/2/1954

Madde 1 — Köy enstitüleri ile ilk öğretmen okulları, «İlk öğretmen okulları» adı altında birleştirilmiştir.

Madde 2 — İlköğretmen okullarının tahsil müddeti, ilkokul mezunları için (6); ortaokul mezunları için (3) yıldır.

İlköğretmen okullarında, gerekirse hazırlık sınıfları da açılabilir.

Madde 3 — İlköğretmen okullarına alınacak öğrenciler imtihanla seçilir. Bu okullara her yıl alınacak öğrencilerin % 75 inin köy ilkokulları mezunlarından olması şarttır.

Madde 4 — İlköğretmen okullarına alınan öğrencilerden ilk tahsil yılı içinde, buldukları okulun öğretmenleri kurulunca, öğretmen olamayacaklarına karar verilenlerin okulla ilişkileri kesilir. Bu gibiler hakkında tazminat kovuşturması yapılmaz.

Madde 5 — İlköğretmen okulu mezunları, mecburî hizmetlerini tamamladıncaya kadar köy okullarında çalıştırılırlar. Bunlardan öğretmen yetiştiren yüksek öğrenim müesseselerine devam edecek olanların mecburî hizmetleri Millî Eğitim Vekâletince tecil olunur.

Madde 6 — 5129 sayılı kanunun 8 inci maddesi ile kurulmuş olan «Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal Yardım Sandığı»nın adı «Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal Yardım Sandığı»na çevrilmiştir. Bu Sandığın idaresi, işleyiş tarzı, yapılacak yardımların şekilleri ve her türlü işleri ile ilgili hususlar bir tüzükle belirtilir.

Madde 7 — 4274 sayılı kanunun 46. maddesinin birinci bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

İlköğretmen okullarının öğretmenleri, haftada 17 saat ders okutmaya ve bunlarla ilgili uygulamaları yapmaya mecburdurlar. Bu öğretmenlere 1702 sayılı kanunun 3. maddesinin (b) bendinde yazılı ücretle 7 saat daha ders verilebilir.

İlköğretmen okullarının öğretmenleri, mesai saatleri içinde okulda kalarak, kendilerine verilen eğitim ve öğretim işlerini görmek, ders dışı faaliyetlere katılmak ve ayrıca nöbet vazifelerini yapmakla mükelleftirler.

Madde 8 — Millî Eğitim Vekâleti kuruluş kadrolarıyla merkez kuruluş ve görevleri hakkındaki 2287 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına dair 4926 sayılı kanuna bağlı (1) ve (2) sayılı cetvellerde gösterilen kadrolardan ilişik cetvelde yazılı bulunan kadrolar kaldırılmış ve yerine, bağlı (1) ve (2) numaralı cetvellerde gösterilen kadrolar konulmuştur.

Madde 9 — 1953 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (K) işaretli cetvele dahil köy enstitüsü mezunu başöğretmenlere ait ek görev kadroları bu cetvelden çıkarılmış ve (İlkokul Başöğretmeni) ünvanıyla ilişik (3) numaralı cetveldeki kadrolar 5166 sayılı kanuna bağlı (2) sayılı cetveldeki kadrolara eklenmiştir.

Madde 10 — 1953 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (K) işaretli cetvele dahil ücretli stajyer köy öğretmenleri ile staj-yer sağlık memurları kadroları 26/12/1949 tarihli ve 5479 sayılı kanuna eklenmiştir. Bu stajyerler hakkında çeşitli kanunların (K) cetvelinde bulunanlar hakkındaki hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Madde 11 — İlköğretmen okullarının idare, eğitim ve öğretim işleri İlk Öğretim Genel Müdürlüğünün görevleri arasına alınmıştır.

Geçici madde 1 — Köy enstitülerinden mezun öğretmenler, bu kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra, ilköğretmen okullarından mezun öğretmenler hakkındaki hükümlere tâbi olurlar. Ancak, bunlardan

aylığa geçirilmemiş olanlar hakkında 5479 sayılı kanun hükümleri uygulanır.

Geçici madde 2 — Köy enstitüsü mezunu öğretmenlerden aylığa geçmemiş olanların eylemli askerlik hizmetleri esnasında kayıtları silinmez ve kendilerine almakta oldukları ücretin üçte biri verilir.

Geçici madde 3 — Köy enstitüsü mezunu öğretmenler, aylığa geçirilinceye kadar bu kanunun 6 ncı maddesinde yazılı «Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal Yardım Sandığı»nın üyeliği hakkını muhafaza ederler.

Geçici madde 4 — Halen köy enstitülerinde çalışanlardan Millî Eğitim Vekâletince tespit ve kabul edilen öğretmen okulları, ziraat okulları, sanat okulları ve enstitüleri mezunu öğretmenlerin öğretmen okullarında istihdamlarına devam olunur.

Geçici madde 5 — İlişik (4) numaralı cetvelde ücret ve adedi yazılı ek görev kadroları 1953 malî yılı bütçe kanununa bağlı (L) işaretli cetvele eklenmiştir.

Madde 12 — 3803 sayılı köy enstitüleri kanunu ile 5352 ve 5541 sayılı kanunlar ve 4274 sayılı köy okulları ve enstitüleri teşkilât kanununun 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39; 40; 43; 44, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 62, ve 63 üncü maddeleri ve 10 uncu maddesinin (a) bendinin 1, 2, 3 ve 6 ncı fıkraları ve 5210 sayılı kanunun 12 inci maddesi, 6076 sayılı 1953 yılı Muvazenei Umumiye Kanununun 11 inci maddesiyle 4644 sayılı kanunun 12 ncı maddesi kaldırılmış ve 3704, 4274, 3129, 5210 sayılı kanunlarda geçen «Köy Enstitüleri» tâbiri «İlköğretmen Okulu» olarak değiştirilmiştir.

4926 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin (Lise, öğretmen okulu ve ortaokullar öğretmen ve memurları) başlığı ile (2) sayılı cetvelin (Lise, öğretmen okulu ve ortaokullar idarecileri) başlığından (öğretmen okulu) tâbirleri kaldırılmıştır.

Madde 13 — Bu kanun, neşri tarihinden itibaren mercidir.

Madde 14 — Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti Memurdur.

Kaynak: T.C. Maarif Vekâleti
Tebliğler Dergisi, C: 16, Sayı: 783.

Ek 2: 1950-1951 Öğretim Yılında İlkokullarda Okutulacak Ders Kitapları.

1 — 1950-51 öğretim yılında ilkokullarda okutulacak ders kitaplarının ve bunları yazarların adları bu genelgeye ekli listede gösterilmiştir.

2 — Okullarda bu genelge ile adlan bildiren kitaplardan başka hiçbir kitap ders kitabı olarak öğrencilere aldırılmaz.

3 — Bu kitaplar hiçbir yerde bu genelgeye ilişik listede yazılı fiyatlardan daha yukarı bir fiyatla satılamaz.

4 — Bu genelgede adlan bildirilen kitaplardan Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmış olanlar Bakanlık yayım evleri kitapçılara ve okul kooperatif yasasına göre kurulmuş olan okul kooperatiflerine, Millî Eğitim Bakanlığı yayımlan satış işleri yönetmeliği (1943 basımı Tebliğler Dergisi, cilt VI. sayı 2'60) hükümleri dairesinde toptan ve isteyenlere perakende satılır.

5 — Listede gösterilen kitapların elde geçen yıllarda basılmış olanları da vardır. Bu kitaplardan imkân nispetinde bu yıl da faydalanılması memleket ekonomisi bakımından bir zarurettir. Bu itibarla öğretimden kaldırılanlar dışında kalanlara ile yedinci maddede bildirildiği üzere satıştan kaldırılıp üzerlerinde tadilat yapıldıktan sonra tekrar satışa arz edilecek olanlar bu yıl basılanlara nazaran temelli ve önemli bir fark gösteremeyeceği için öğrenciler bunlardan herhangi birini kullanmakta serbesttir. Yalnız öğretmenler okuttukları ders kitabının en son baskısını ellerinde bulundurmamakla ve derslerini bunlardan takip ederek daha önceki baskılara nazaran bir değişiklik bulunduğu takdirde öğrencilere bunları not ettirmekle ödevlidirler.

6 — Dördüncü ve beşinci sınıf Yurttaşlık Bilgileri (Yurttaşlık Bilgisi IV, Yurttaşlık Bilgisi V), Üçüncü Yıl (Üçüncü Yıl Kitabı)'nın 1949-1950 öğretim yılı için bastırılmış olanlarıyla daha önceki öğretim yılları ihtiyacı için bastırılmış olanları *öğretimden kaldırılmıştır*. Bayilerin, ellerinde bulunan kitapları yönetmeliğe uygun olarak ve zamanında yayım evlerine geri vermeleri gereklidir.

7 — Alfabe, üçüncü sınıf Okuma kitabı (İlk Okuma Kitabı III), dördüncü sınıf Türkçe (İlkokul Sınıf IV, Türkçe Kitabı), beşinci sınıf okuma (Okuma Kitabı V), beşinci sınıf Tarih (Tarih V), kitaplarıyla birinci ve ikinci yıl kitapları (Birinci Yıl Kitabı, İkinci Yıl Kitabı)'nın geçen yıllara ait baskıları *satıştan kaldırılmıştır*. Bayiler, varsa, ellerinde bulunan bu kitapların tamamını (geri alınacak kitapların geri yollama, getirme, dağıtma ve ambalaj masrafları satıcılara ait olmak ve kitaplar herhangi bir şekilde bozulmamış ve yıpranmamış bulunmak ve üzerlerinde herhangi bir ticarethane veya şahsa ait isim yazılmamış ve damga basılmamış olmak şartıyla: Yönetmelik madde, 16) 1950-51 öğretim yılı ihtiyacı için değişik şekilde yeniden bastırılan ve yayınevlerinde mevcut bulunan kitaplarla değiştireceklerdir. Bu değiştirme en geç 15 Ekim 1950 tarihine kadar. Bu tarihten sonra değiştirilmek üzere gönderilecek kitaplar öğretimden kaldırılan kitaplar gibi muameleye tabi tutulacaklardır.

8 — 5429 sayılı kanunun hükümlerine uyularak 1950-51 öğretim yılından itibaren okutulmak üzere serbest basıma bırakılmış olan dördüncü ve beşinci sınıf tabiat bilgisi kitaplarından Talim ve Terbiye Dairesince incelenerek ders kitabı olarak kabul olunan ve baskı işleri tamamlanmış bulunan kitapların isimleri, yazarları, satış yerleri ve fiyatları bu genelgeye bağlı listede gösterilmiştir.

9 — Esas kitabı bulunmayan dersler için yardımcı kitaplardan faydalanılır.

10 — Ulaştırma Bakanlığınca onanan dahilî posta ücret tarifesinin 3 üncü ve 19 uncu pozisyonlarına dayanılarak uygulanan indirilmiş ücretler tarifesi mucibince evrak postası ile sevk edilen en çok iki kiloluk okul paketleri her 50 gram ve artığı için 10 para posta ücretine tabidir. Posta paketi olarak verilenlerin ise en küçük ücret 10 kuruş olmak üzere her kilogram ve artığından 5 kuruş posta ücreti alınır. Bu posta ücreti kitap sevk edenler tarafından verilecek ve alıcılar hiçbir surette bu ücreti ödemeye mecbur tutulmayacaktır.

11 — Bu genelgeye bağlı listede yardımcı olarak gösterilen kitapları almaya öğrenciler mecbur edilmeyeceklerdir.

12 — Öğrencileri zamanında ders kitaplarını temin edemeyen okullar Bakanlık yayımları için millî eğitim müdürlükleri vasıl asıyla Bakanlık Yayım Müdürlüğüne ve İstanbul da Sultanahmet'te Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Müdürlüğüne, şahıslar veya editörler tarafından yayımlanan ders kitapları için de millî eğitim müdürlükleri vasıtasıyla Bakanlık Yayım Müdürlüğüne ve listede kitapların hizalananda yazılı adreslere telle durumu bildireceklerdir. Bu arada hangi kitapların neden temin edilemediği ihtiyaç miktarlarıyla beraber yazılacaktır.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

Tevfik İLERİ

Kaynak: T.C. Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi, C: 13, Sayı: 603.

1950 - 1951 ÖĞRETİM YILI KİTAPLARI

Ders	Kitabın adı	Yazarın adı	Satıldığı yer	Fiyatı		NOTLAR	
				K.	S.		
İLKOKUL BİRİNCİ SINIF							
Türkçe:	Alfabe	<i>A. Hümi Güllü</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	35		Köy ve şehir için ayrı kitap	
	Yeni Alfabe	<i>Celâl Sıtkı Gürler</i>	Okul Kitapları Türk Linitet Şirketi İstanbul	50		Yardımcı	
	İlk Okuma Kitabı I.	<i>Komisyon</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	20			
	Birinci Yıl Kitabı	<i>Komisyon</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	50		Köy Okulları için	
	Yeni Okuma Kitabı I.	<i>Celâl Sıtkı Gürler</i>	İst. Güven Yayınevi.	80		Yardımcı	
	Birinci Sınıf kitabı Kış	<i>R. Gökalp Arkan</i>	Bir Yayınevi	30		Yardımcı	
	Birinci Sınıf Kitabı İlkbahar.	<i>R. Gökalp Arkan</i>	Bir Yayınevi	30		Yardımcı	
Aritmetik:	Canlı Aritmetik I.	<i>R. Gökalp Arkan</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri ve Bir Yayınevi	75		Yardımcı	
İLKOKUL İKİNCİ SINIF							
Türkçe:	İlk Okuma Kitabı II	<i>Komisyon</i>	M. F. B. Yayınevleri	35			
	İkinci Yıl Kitabı	<i>Komisyon</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	85		Köy Okulları için	
	Yardımcı Okuma Kitabı II.	<i>I. Yasa - N. Binez - B. Binez</i>	Kanaat Kitabevi	50		Yardımcı	
	Yeni Okuma Kitabı II	<i>Celâl Sıtkı Gürler</i>	İst. Güven Yayınevi.	80		Yardımcı	
	İlkokul İkinci Sınıf Kitabı Sonbahar	<i>R. Gökalp Arkan</i>	Bir Yayınevi	30		Yardımcı	
	İlkokul İkinci Sınıf Kitabı Kış	<i>R. Gökalp Arkan</i>	Bir Yayınevi	30		Yardımcı	
	İlkokul İkinci Sınıf Kitabı İlkbahar	<i>R. Gökalp Arkan</i>	Bir Yayınevi	30		Yardımcı	
Aritmetik:	Canlı Aritmetik II.	<i>R. Gökalp Arkan</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri ve Bir Yayınevi	75		Yardımcı	
İLKOKUL ÜÇÜNCÜ SINIF							
Türkçe:	İlk Okuma Kitabı III	<i>Komisyon</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	55			
	Üçüncü yıl kitabı . . . . . [*]	<i>Komisyon</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	85		Köy Okulları için	
	Yardımcı Okuma Kitabı III.	<i>I. Yasa - N. Binez - B. Binez</i>	Kanaat Kitabevi	50		Yardımcı	
	Yeni Okuma Kitabı III	<i>Celâl Sıtkı Gürler</i>	İst. Güven Yayınevi.	80		Yardımcı	
	Güzel Yazı	<i>Osman Yalçın</i>	Bir Yayınevi	40		Yardımcı	
	Tarih Öğreniyorum [**]	<i>Ahmet Refik Altınay</i>	Kanaat Kitabevi	60		Yardımcı	
	Coğrafyada İlk Adım	<i>Faik Sabri Duran</i>	Kanaat Kitabevi	85		Yardımcı	
Hayat Bilgisi:	İlkokul Üçüncü Sınıf Kitabı Sonbahar	<i>R. Gökalp Arkan</i>	Bir Yayınevi	30		Yardımcı	
	İlkokul Üçüncü Sınıf Kitabı Kış	<i>R. Gökalp Arkan</i>	Bir Yayınevi	30		Yardımcı	
	İlkokul Üçüncü Sınıf Kitabı İlkbahar [**]	<i>R. Gökalp Arkan</i>	Bir Yayınevi	30		Yardımcı	
	Canlı Aritmetik III.	<i>R. Gökalp Arkan</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri ve Bir Yayınevi	75		Yardımcı	
	İLKOKUL DÖRDÜNCÜ SINIF						
	Türkçe:	Türkçe Kitabı Sınıf IV.	. . . . .	M. EĞ. B. Yayınevleri	80		
		Dilbilgisi [***]	<i>A. Başman - N. Halil Ovan - Mihat Sadullah Sander - Tahir Nejat Gencan</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	45		
Dilbilgisi Okul Grameri		<i>Peyami Safa</i>	Cumhuriyet Kitabevi	30		Yardımcı	
Yardımcı Okuma Kitabı IV-V		<i>I. Yasa - N. Binez - B. Binez</i>	Kanaat Kitabevi	50		Yardımcı	
Uygulamalı Güzel Yazı		<i>Osman Yalçın</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri ve Bir Yayınevi	40		Yardımcı	
Yeni Okuma Kitabı IV		<i>Celâl Sıtkı Gürler</i>	İst. Güven Yayınevi.	80		Yardımcı	
İlkokul için Tarih IV		<i>Faik Reşit Unat - Kâmil Su</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	60		Yardımcı	
Tarih:	Çocuklara yardımcı Tarih Dereleri IV.	<i>Zuhuri Danışman - Himmet Akın</i>	Kanaat Kitabevi	60		Yardımcı	
	Tarih Özeti IV.	<i>İ. Hakkı Talas - Sıtkı Dinç</i>	Güven Yayınevi Çağaloğlu Yokcu Narlı bahçe sokak No. 11 İstanbul	30		Yardımcı	
Yurttaşlık Bilgisi:	İlkokul Yurttaşlık Bilgisi IV [*]	<i>Faruk Kurtuluş</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	60			
	Türk Ahlakının İlkeleri	<i>Tezer Taşkarın</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	10			
Coğrafya:	İlkokul Coğrafya Dersleri IV	<i>Tarik Asal - Ferruh Sanır - Hayri Günden</i>	M. EĞ. B. Yayınevleri	60			

Ders	Kitabın adı	Yazarın adı	Satıldığı yer	Fiyatı		NOTLAR
				K.	S.	
Matematik:	Yıllık Gözlem Defterleri . . .	Ferruh Sanır	Yazara Müraaat: Posta kutusu 452 Ankara . . .	25		Yardımcı
	Dünyamızı Tanyalım: Avrupa, Asya, Amerika ve Afrika . . .	. . . . .	Posta kutusu 2217 Beyoğlu — İstanbul	40		Yardımcı
	İlkokul Coğrafya Atlası . . .	Komisyon	M. Eğ. B. Yayınları . . .	75		Yardımcı
	İlk Atlas	. . . . .	Kanaat Kitabevi	100		
	İlkokul Matematik Kitabı IV. [*]	Mazhar Kızıldemir - Arif Etikan . .	M. Eğ. B. Yayınları . . .	65		
	Tabiat Bilgisi	Mehmet Doğanay	M. Eğ. B. Yayınları ve Ders kitapları T. L. Ş. İst.	130		
	Tabiat Bilgisi	M. Saffet Rona	M. Eğ. B. Yayınları ve Ders kitapları T. L. Ş. İst.	100		
	Tabiat Bilgisi: Biz ve Dünyamız IV	Belkis Halim	M. Eğ. B. Yayınları ve Bir Yayınevi	100		
	Tabiat Bilgisi	Bedii Tardu - Mitat İli	Remzi Kitabevi	150		
	Tabiat Bilgisi	Fahri Dalsar	M. Eğ. B. Yayınları ve Okul Kitapları Türk LİMİTET Şirketi. İst. . . .	120		
Bulut Nedir	. . . . .	Posta kutusu 2217 Beyoğlu — İstanbul	15		Yardımcı	
Yağmur Nedir	. . . . .	Posta kutusu 2217 Beyoğlu — İstanbul	15		Yardımcı	
Acııp Hayvanlar Nasıl Yaşar	. . . . .	Posta kutusu 2217 Beyoğlu — İstanbul	15		Yardımcı	
Tabiat Bilgisi Levhaları (vücudumuz)	R. Gökalp Arkin	M. Eğ. B. Yayınları ve Bir Yayınevi	100		Yardımcı	
Aile Bilgisi:	İlkokullarda Aile Bilgisi dersleri	Şevki Erksen - Ayhan Erksen . . .	75		Yardımcı	
Aile Bilgisi Ev İdaresi	Nazım İçsel	Remzi Kitabevi	70		Yardımcı	
Aile Bilgisi Dersleri	Muslihittin Okyay ve İlhan Erksen .	Hilmi Kitabevi	75		Yardımcı	
Müzik:	İlkokullarda Müzik	Hulâsi Öktem	40		Yardımcı	
Solfej Dersleri	M. Sadi Eğemen	Remzi Kitabevi	54		Yardımcı	
Musiki Alfabeti	Muhtar Ataman	Semih Lütfi Kitabevi . . .	45		Yardımcı	
İlk Musiki Dersleri ve Okul Şarkıları	Nihat Erkman - Cemil Karal	Kanaat Kitabevi	14		Yardımcı	
Musiki öğretici ve nota lektürü I ve II nci bölüm	Zati Arca	Muallim Ahmet Halit, Kanaat ve İnkilâp Kitabevleri	50		İki bölüm bir arada Yardımcı	
İlkokul Müzik Bilgisi	Halit Ozan	M. Eğ. B. Yayınları ve Bir Yayınevi	50		Yardımcı	
Resim - İş:	Okullarda Resim-İş	Şinasi Tamer	200		Yardımcı	
İLKOKUL BEŞİNCİ SINIF						
Türkçe:	İlk Okuma Kitabı V.	Komisyon	M. Eğ. B. Yayınları	60		
Dilbilgisi [**]	A. Başman - N. Halil Onan - Mithat Sadullah Sander - Tahir Nejat Gencan	. . . . .	M. Eğ. B. Yayınları	45		Yardımcı
Dilbilgisi Okul Grameri	Peyami Safa	. . . . .	Cumhuriyet Kitabevi . . .	30		Yardımcı
Yardımcı Okuma Kitabı IV-V	İ. Yasa - N. Binez - B. Binez	. . . . .	Kanaat Kitabevi	50		Yardımcı
Yeni Okuma Kitabı V	Celâl Sıtkı Gürler	. . . . .	İst. Güven Yayınevi.	80		Yardımcı
Uygulamalı Güzel Yazı	Osman Yalçın	. . . . .	M. Eğ. B. Yayınları ve Bir Yayınevi	40		Yardımcı
Tarih:	İlkokul için Tarih V	Faik Reşit Unat - Kâmil Su	M. Eğ. B. Yayınları	100		
Tarih Özeti V.	İ. Hakkı Talas - Sıtkı Dinç	. . . . .	Güven Yayınevi Çağaloğlu Yokuşur Narlı bahçe sokak No. 11 İstanbul	40		Yardımcı
Yurttaşlık Bilgisi:	İlkokul Yurttaşlık Bilgisi Kitabı V. [****]	Kemal Ermat - Bedi Ermat	M. Eğ. B. Yayınları	50		Yardımcı
Coğrafya:	Türk Ahlakının İlkeleri	Tezer Taşkıran	M. Eğ. B. Yayınları	10		
İlkokul Coğrafya Dersleri V	Tarık Asal - Ferruh Sanır - Hayri Günden	. . . . .	M. Eğ. B. Yayınları	65		
Yıllık Gözlem Defterleri	Ferruh Sanır	. . . . .	Yazara Müraaat: Posta kutusu 452 Ankara	25		Yardımcı
İlkokul Coğrafya Atlası	Komisyon	. . . . .	M. Eğ. B. Yayınları	75		Yardımcı
İlk Atlas	. . . . .	. . . . .	Kanaat Kitabevi	100		Yardımcı
Matematik:	İlkokul Matematik Kitabı V. [****]	Mazhar Kızıldemir - Arif Etikan . .	M. Eğ. B. Yayınları	85		

Ek 3: 1953-1954 Öğretim Yılı İlkokullar İçin Ders Kitapları Listesi.

İLK VE ORTA DERECELİ OKULLARIN DERS KİTAPLARI VE DERS ARAÇLARI HAKKINDA

1. 1953-54 Öğretim yılı için ilk ve orta dereceli okullarda okutulmak üzere gerek Vekillüğümüz tarafından bastırılan, gerek 5429 sayılı kanun hükümlerine uyularak 1950 - 51, 1951 - 52, 1952 - 53 ve 1953 - 54 öğretim yıllarından itibaren serbest basıma bırakılıp, Vekillikçe bastırılmasına müsaade edilen ders kitaplarının adları, yazarları, fiyatları, satış yerleri bu genelgeye ekli listede gösterilmiştir.

2. Okul ders kitapları, hiçbir yerde, bu genelgeye ilişik listede gösterilen fiyatlardan daha yukarı bir fiyatla satılmaz. Geçen öğretim yıllarında ders kitabı olarak kabul edilmiş kitaplardan bir kısmının fiyatları muayyen bir nispette indirilmiş bulunmaktadır. Bu sebeple seçilecek kitapların isimleriyle birlikte listedeki fiyatlarının da öğrencilere bildirilmesi lâzımdır.

3. Adları bildirilen kitaplar Millî Eğitim Vekâleti Yayınları Satış İşleri Yönetmeliği (1943 basımı, Tebliğler Dergisi Cilt:IV sayı: 260) hükümleri dairesinde toptan ve isteyenlere perakende satılır.

4. Okullarda bu genelgeye ekli liste ile adları bildirilen ders kitaplarından başka hiçbir kitap ders kitabı olarak öğrencilere aldırılamaz.

Serbest basıma bırakılmış olan kitaplar muhtelif yazarlar tarafından hazırlanmış ve başka başka kimseler tarafından bastırılmış olduğuna göre öğretmenler, öğrencilerine bu kitaplardan yalnız bir tanesini aldırabileceklerdir.

3 Mart 1952 tarih ve 684 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan <Serbest Basıma Bırakılan Ders Kitaplarının İncelenme Zamanı ile Basılma ve Dağıtımlarının Ne Yolda Yapılacağı Hakkında Yönetmelik> hükümlerinin tamamı 25 Aralık 1952 tarihinde yürürlüğe girdiğinden 1953 - 1954 öğretim yılında okutulacak kitaplar bu yönetmeliğin 12. maddesine göre seçilecek ve aynı yönetmeliğin 8 inci maddesine göre de orta dereceli okullarda okul müdürleri, ilkokullarda Millî Eğitim memurları seçilen bu kitapların listesini (müellif adları, satış yerleri zikredilmek üzere) 15 Haziran 1953 tarihine kadar mahallî bayi veya okul kooperatiflerine bildireceklerdir.

5. Kabul edilen kitaplardan öğrencilerin elinde eski tabloları mevcut olduğu takdirde öğretimden kaldırılanlar hariç bunlardan öğrencilerin istifade etmeleri tabiidir. Ancak öğretmenler okuttukları ders kitabının en son baskısını ellerinde bulundurmamakla ve derslerini bunlardan takip ederek daha önceki baskılara nazaran bir değişiklik bulunduğu takdirde öğrencilere bunları not ettirmekle ödevlidirler.

6. İlkokulların 4 ve 5 inci sınıflarında okutulmakta olan Aile Bilgisi ve Müzik dersleriyle beşinci sınıflarında okutulmakta bulunan Yurttaşlık Bilgisi dersinin, esas ders kitabı bulunmadığından listeye bu derslerin yardımcı kitapları alınmıştır. Bu kitaplardan biri (4 üncü madde hükmüne göre) ders kitabı olarak öğrencilere aldırılacaktır.

7. Öğretmen okullarıyla köy enstitülerinin değiştirilmiş programlarına göre yeni kitaplar hazırlanmakta ve bastırılmakta olduğundan bu okulların kitapları ayrı bir liste ile tebliğ edilecektir.

8. Kız ve erkek sanat enstitüleri ile ticaret okullarının programlarına uygun şekilde ayrıca bu okullar için yazılmış ders kitapları bu listede yer almış 'bulunmaktadır. Lise ve ortaokullar için hazırlanmış olup bu okullarda da müşterek olarak kullanılan kitaplar ayrıca gösterilmemiştir. Ancak ekli kitap cetvellerinde de işaret edildiği gibi bu kitaplar listenin ortaokul ve liseler grubunda yer almış kitaplardan seçilecektir.

9. Ulaştırma Vekâletince onanan dahili, posta ücreti tarifesinin üçüncü ve 22 inci pozisyonlarına dayanılarak uygulanan indirilmiş ücretler tarifesi mucibince mektup postası ile sevk edilen en çok 3 kiloluk kitap paketleri her 50 gram veya artığı için <0.50 kuruş> posta ücretine tâbidir. Posta kolisi olarak sevk edilenler ise en az ücret 20 kuruş olmak üzere her kilogram veya artığından 10 kuruş posta ücreti alınır.

Kolilerin ve taahhütlü paketlerin kabulü sırasında noksan alınan ücretleri için icabında göndericilere müracaat edilerek alıcılardan ücret aranılmaz ise de mektup postasıyla gönderilen âdi paketlerin noksan ücretlerinin iki misli alıcılardan istifa edildikten sonra teslim edilmeleri posta mevzuatı iktzasındandır.

10. Millî Eğitim müdürleri, Millî Eğitim memurları ve okul müdürleri ders kitabı olarak seçilmiş olan kitapların zamanında mahallinde ve öğrencilerin elinde bulundurulması için yönetmeliğe göre gereğini yapacaklardır. Bununla beraber sipariş edilen kitap müellif veya tabii tarafından gönderilemezse veyahut gönderilmesinin gecikeceği anlaşılırsa okullar, bayilerde bulunan listede yazılı başka bir kitabı öğrenciye aldırarak suretiyle öğretimin aksamamasını temin edeceklerdir.

İlgililer zamanında kitap ihtiyaçlarını temin edemedikleri takdirde durumu, Millî Eğitim müdürlükleri vasıtasıyla Vekillik Müdürlüğüne ve İstanbul'da Sultanahmet'te Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Müdürlüğüne telle durumu bildireceklerdir. Gereğince hareket edilmesini rica ederim.

M. Eğitim Vekili
Rıfki Salim Burçak

Kaynak: T.C. Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi, C: 15, Sayı: 746.

1953-1954 İlkokul Kitaplarının Listesi

Ders	Kitabın adı	Yazarın adı	Satıldığı yer	Fiyatı		NOTLAR
				Lira	K.	
İLKOKUL BİRİNCİ SINIF						
Türkçe:	Alfabe	A. Hilmi Güllü	M. Eğ. V. Yayınları		35	Köy ve şehir için aynı kitap
	Okuma Kitabı I.	Komisyon	M. Eğ. V. Yayınları		20	
	Birinci Yıl Kitabı	Komisyon	M. Eğ. V. Yayınları		50	Köy okulları için
İLKOKUL İKİNCİ SINIF						
Türkçe:	Okuma Kitabı II.	Komisyon	M. Eğ. V. Yayınları		35	
	İkinci Yıl Kitabı	Komisyon	M. Eğ. V. Yayınları		85	Köy okulları için
İLKOKUL ÜÇÜNCÜ SINIF						
Türkçe:	Okuma Kitabı III	Komisyon	M. Eğ. V. Yayınları		60	
	Üçüncü Yıl Kitabı	Komisyon	M. Eğ. V. Yayınları		85	Köy okulları için
İLKOKUL DÖRDÜNCÜ SINIF						
Türkçe:	Türkçe Kitabı Sınıf IV	Avni Başman	M. Eğ. V. Yayınları		80	
	Dilbilgisi	Avni Başman - N. Halil Onan - M. S. Sander - T. Nejat Gençan	M. Eğ. V. Yayınları		50	
Tarih:	İlkokul İçin Tarih IV.	Faik Reşit Unat - Kâmil Su	M. Eğ. V. Yayınları		60	
	Yurttaşlık Bilgisi: İlkokul Yurttaşlık Bilgisi IV	Faruk Kurtuluş	M. Eğ. V. Yayınları		45	
Coğrafya:	Türk Ahlakının İlkeleri	Tezer Taşkıran	M. Eğ. V. Yayınları		10	
	Coğrafya IV.	I. Çetin Altıntuğ - Adnan Altıntuğ	M. Eğ. V. Yayınları ve Ticaret Basım ve Yayınevi: 1343. sok: No: 10. İzmir		70	
	Yeni Coğrafya IV.	Sadettin Güner	M. Eğ. V. Yayınları ve Bir Yayınevi İstanbul		60	
	Coğrafya Dersleri IV.	Prof. Ahmet Ardel	M. Eğ. V. Yayınları ve Okul Kitapları T. L. Ş. İstanbul		80	
	Coğrafya IV.	Nimet Çalapa - Rauf Seymen	M. Eğ. V. Yayınları ve Atlas Yayınevi: Nuruosmaniye Cad. Mengene Sok. No. 9 İstanbul		75	
	Coğrafya IV.	Ferruh Sanır - Tarık Asal - Hayri Günden	M. Eğ. V. Yayınları ve Ders Kitapları T. L. Ş. İstanbul		90	
	Coğrafya IV.	Besim Darkot	M. Eğ. V. Yayınları ve Okul Kitapları T. L. Ş. İstanbul		70	
	Coğrafya IV.	Cevat Korkut	Remzi Kitabevi İstanbul		65	
	Coğrafya IV.	Kemal Batu - Şerife Batu	M. Eğ. V. Yayınları ve Doğruluk T. L. Ş. Ankara Caddesi No: 87/1 İstanbul		80	
	İş Okulunda Coğrafya IV.	Cemal Onoğur - Bahri Oskay	M. Eğ. V. Yayınları ve Okul Kitapları T. L. Ş. İstanbul	1	20	
Matematik:	Canlı Matematik IV	R. Gökalp Arkin	M. Eğ. V. Yayınları ve Bir Yayınevi İstanbul	1	15	
	Yeni Matematik Dersleri IV	Fuat Baymur	M. Eğ. V. Yayınları ve Okul Kitapları T. L. Ş. İstanbul	1		

Ders	Kitabın adı	Yazarın adı	Satıldığı yer	Fiyatı		NOTLAR
				Lira	K	
Tabiat Bilgisi:	İlkokul: IV Matematik	Halim Erker	M. Eğ. V. Yayınları ve Arif Bolat Kitabevi İstanbul	1		
	Matematik IV	S. Eğilmez - R. Baykal	M. Eğ. V. Yayınları ve Ders Kitapları T. L. Ş. İstanbul		90	
	Matematik Anahtarı: IV.	Rauf İnan - Muvaffak Uyanık	M. Eğ. V. Yayınları ve Okul Kitapları T. L. Ş. İstanbul	1	60	
	Matematik IV	Prof. Celâl Tarman - Mustafa Cura	M. Eğ. V. Yayınları ve Işık Yayınevi Şeref Sok. No: 20. Cağaloğlu İstanbul	1		
	Matematik IV	Şevki Erksen - İlhan Erksen	Remzi Kitabevi İstanbul	1	25	
	Matematik IV	İsmail Aydoğdu	M. Eğ. V. Yayınları ve Emek Kitabevi Ankara	1		
	Aritmetik ve Geometri IV	Nimet Çalapa	M. Eğ. V. Yayınları ve Atlas Yayınevi: Nuruosmaniye Cad. Mengene Sok. No. 9 İstanbul	1		
	Tabiat Bilgisi IV	Mehmet Doğanay	M. Eğ. V. Yayınları ve Işık Yayınevi: Aşır Efendi cad. İst.	1	15	
	Tabiat Bilgisi IV	M. Saffet Rona	M. Eğ. V. Yayınları ve Ders Kitapları T. L. Ş. İstanbul		90	
	Tabiat Bilgisi: Biz ve Dünyamız IV.	Belkis Halim	M. Eğ. V. Yayınları ve Bir Yayınevi İstanbul	1		
	Tabiat Bilgisi IV	Bedü Tardu - Mitat İli	Remzi Kitabevi İstanbul	1		
	Tabiat Bilgisi	Fabri Dalsar	M. Eğ. V. Yayınları ve Okul Kitapları T. L. Ş. İstanbul		90	
	Resimli Tabiat Bilgisi IV	Bir Yayınevi Kitap Komisyonu	M. Eğ. V. Yayınları ve Bir Yayınevi İstanbul	1	30	
	Tabiat Bilgisi IV	Nimet Çalapa	M. Eğ. V. Yayınları ve Atlas Yayınevi: Nuruosmaniye Cad. Mengene Sok. No. 9 İstanbul	1		
Tabiat Bilgisi IV	Muvaffak Uyanık	M. Eğ. V. Yayınları ve Okul Kitapları T. L. Ş. İstanbul	1	30		
Aile Bilgisi: [*]	İlkokullarda Aile Bilgisi Dersleri	Şevki Erksen - Ayhan Edis	Remzi Kitabevi İstanbul	65		Yardımcı
	Aile Bilgisi Ev İdaresi	Nazım İçsel	Hilmi Kitabevi İstanbul	65		Yardımcı
	Aile Bilgisi Dersleri	Muslihittin Okyay - İlhan Erksen	Cumhuriyet Kitabevi İstanbul	70		Yardımcı
	Resimli Aile Bilgisi 4.	Bir Yayınevi Kitap Komisyonu	M. Eğ. V. Yayınları ve Bir Yayınevi İstanbul	70		Yardımcı
Müzik:	İlkokullarda Müzik	Hulâsi Öktem	Remzi Kitabevi İstanbul	40		Yardımcı
	Musiki Alfabeti	Muhtar Ataman	M. Eğ. V. Yayınları ve İnkılap Kitabevi İstanbul	45		Yardımcı
	İlkokul Müzik Bilgisi	Halit Ozan	M. Eğ. V. Yayınları ve Bir Yayınevi İstanbul	50		Yardımcı

İLKOKUL BEŞİNCİ SINIF

Türkçe:	Okuma Kitabı V.	Komisyon	M. Eğ. V. Yayınları	60		
	Dilbilgisi	Aynı Başman - N. Halil Onan - M. S. Sander - T. Nejat Gençan	M. Eğ. V. Yayınları	50		
Tarih:	İlkokul için Tarih V.	Faik Reşit Unat - Kâmil Su	M. Eğ. V. Yayınları	1		
Yurttaşlık Bilgisi: [**]	Yurttaşlık Bilgisi V	Fikriye Sünuhi Arsan	M. Eğ. V. Yayınları ve İnkılap Kitabevi İstanbul	55		Yardımcı

[*] Bu dersin esas ders kitabı olmadığından yardımcı kitaplarından biri seçilmek suretiyle ihtiyaç karşılanacaktır.

[**] Bu dersin esas ders kitabı okutulmaktan kaldırılmış olduğundan yardımcı kitaplardan biri seçilmek suretiyle ihtiyaç karşılanacaktır.

Ek 4: 1954-1955 Öğretim Yılında İlk ve Orta Dereceli Okullarda Okutulacak Ders Kitapları

1. 1954-55 öğretim yılı için ilk ve orta dereceli okullarda okutulmak üzere gerek Vekillikimiz tarafından bastırılan, gerek 5429 sayılı kanuna göre serbest basıma bırakılıp, Vekillikçe bastırılmasına müsaade edilen ders kitaplarının adları, yazarları, fiyatları, satış yerleri bu genelgeye ekli listede gösterilmiştir.
2. Okul ders kitapları, hiçbir yerde, bu genelgeye ilişik listede gösterilen fiyatlardan daha yukarı bir fiyatla satılamaz.
3. Adları bildirilen kitaplar Maarif Vekâleti Yayınlan Satış İşleri Yönetmeliği (1943 basımı, Tebliğler Dergisi, cilt: IV, sayı: 260) hükümleri dairesinde roptan ve isteyenlere perakende satılır.
4. Okullarda bu genelgeye ekli liste ile adları bildirilen ders kitaplarından başka hiçbir kitap ders kitabı olarak öğrencilere aldırılamaz.
Serbest basıma bırakılmış olan kitaplar muhtelif yazarlar tarafından hazırlanmış ve başka başka kimseler tarafından bastırılmış olduğuna göre öğretmenler, öğrencilerine bu kitaplardan yalnız bir tanesini aldırabileceklerdir.

1954-55 ders yılında okutulacak ders kitapları 3 Mart 1952 tarih ve 684 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan «Serbest Basıma Bırakılan Okul Ders Kitaplarının inceleme Zamanı ile Basılma ve Dağıtımlarının Ne Yolda Yapılacağı Hakkında Yönetmelik > in 12 nci maddesine göre seçilecek ve aynı yönetmeliğin 8 inci maddesine göre de orta dereceli okullarda okul müdürleri, ilkokullarda Maarif memurları, seçilen bu kitapların listesini (müellif adları, satış yerleri zikredilmek üzere) 15 Haziran 1954 tarihine kadar mahallî bayi veya okul kooperatiflerine bildireceklerdir.

5. Kabul edilen kitaplardan öğrencilerin elinde eski tablaları mevcut olduğu takdirde öğretimden kaldırılanlar hariç bunlardan öğrencilerin istifade etmeleri tabiidir. Ancak öğretmenler okuttukları ders kitabının en son baskısını ellerinde bulundurmamakla ve derslerini bunlardan takip ederek daha önceki baskılara nazaran bir değişiklik bulunduğu takdirde öğrencilere bunları not ettirmekle ödevlidirler.
6. Kız ve Erkek Sanat enstitüleri ile ticaret okullarının programlarına uygun şekilde ayrıca bu okullar için yazılmış ders kitapları bu listede yer almış bulunmaktadır. Lise ve Ortaokullar için hazırlanmış olup bu okullarda da müşterek olarak kullanılan kitaplar ayrıca gösterilmemiştir. Ancak ekli kitap cetvellerinde de işaret edildiği gibi bu kitaplar listenin ortaokul ve liseler gurubunda yer almış kitaplardan seçilecektir.
7. Münakalât Vekâletince onanan dahilî posta ücreti tarifesinin üçüncü ve 22 nci pozisyonlarına dayanılarak uygulanan indirilmiş ücretler tarifesi mucibince mektup postası ile sevk edilen en çok 3 kiloluk kitap paketleri her 50 gram veya artığı için «0.50 kuruş» posta ücretine tâbidir. Posta kolisi olarak sevk edilenler ise en az ücret 20 kuruş olmak üzere her kilogram veya artığından 10 kuruş posta ücreti alınır.

Kolilerin ve taahhütlü paketlerin kabulü sırasında noksan alınan ücretleri için icabında göndericilere müracaat edilerek alıcılardan ücret aranılmaz ise de mektup postasıyla gönderilen âdi paketlerin noksan ücretlerinin iki misli alıcılardan istifa edildikten sonra teslim edilmeleri posta mevzuatı iktizasındandır.

8. Maarif Müdürleri, Maarif Memurları ve Okul Müdürleri ders kitabı olarak seçilmiş olan kitapların zamanında mahallinde ve öğrencilerin elinde bulundurulması için yönetmeliğe göre gereğini yapacaklardır. Bununla beraber sipariş edilen kitap müellif veya tabii tarafından gönderilemezse veyahut gönderilmesinin gecikeceği anlaşılırsa okullar, listede yazılı ve bayilerde mevcut olan başka bir kitabı öğrenciye aldırarak suretiyle öğretimin aksamamasını temin edeceklerdir.

İlgililer, zamanında kitap ihtiyaçlarını temin edemedikleri takdirde durumu, Maarif Müdürlükleri vasıtasıyla, Vekillik Yayın Müdürlüğüne ve İstanbul'da Sultanahmet'te Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Müdürlüğüne telle bildireceklerdir.

Gereğince hareket edilmesini rica ederim.

Maarif Vekili

R. Salim Burçak

Kaynak: T.C. Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi, C: 17, Sayı: 799.

1954 - 1955 ÖĞRETİM YILI İLKOKUL DERS KİTAPLARI

Ders	Kitabın adı	Yazarın adı	Satıldığı yer	Fiyatı		NOTL
				Lira	K.	
İLKOKUL BİRİNCİ SINIF						
Türkçe:	Alfabe	<i>A. Hilmi Güçlü</i>	M. V. Yayınevleri		35	Köy e bir içi ni kitap
	Okuma Kitabı I.	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınevleri		20	
	Birinci Yıl Kitabı	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınevleri		50	Köy e ları içi
İLKOKUL İKİNCİ SINIF						
Türkçe:	Okuma Kitabı II.	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınevleri		35	Köy e ları içi
	İkinci Yıl Kitabı	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınevleri		85	
İLKOKUL ÜÇÜNCÜ SINIF						
Türkçe:	Okuma Kitabı III	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınevleri		60	
	Üçüncü Yıl Kitabı.	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınevleri		85	Köy e ları içi
İLKOKUL DÖRDÜNCÜ SINIF						
Türkçe:	Türkçe Kitabı Sınıf IV	<i>Ayni Başman</i>	M. V. Yayınevleri		80	
	Dilbilgisi	<i>Ayni Başman - N. Halil Onan - M. S. Sander - T. Nejat Gencan</i>	M. V. Yayınevleri		50	
Tarih:	İlkokul İçin Tarih IV.	<i>Faik Reşit Unat - Kâmil Su</i>	M. V. Yayınevleri		60	
	Tarih IV.	<i>Zuburi Danişman</i>	M. V. Yayınevleri		70	
	Tarih Dersleri IV.	<i>Faik Reşit Unat - Kâmil Su</i>	M. V. Yayınevleri ve Kanaat Yayınları T.L.Ş. Narlıbahçe Sok. No. 19 İst.		70	
	Tarih IV.	<i>F. Kurtuluş - O. Kurtuluş</i>	M. V. Yayınevleri ve Nebioğlu Yayınevi İstanbul		70	
	Tarih IV.	<i>F. Işın - C. Yener - A. Aslaner</i>	M. V. Yayınevleri ve Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık T.L.Ş. İstanbul		60	
	Tarih IV.	<i>Niyazi Akşit - Osman Eğilmez</i>	Remzi Kitabevi İst.		70	
	Tarih IV.	<i>Ekrem İnal - Rakım Çalabalpa</i>	M. V. Yayınevleri ve Atlas Yayınevi Nuruosmaniye İstanbul		70	
	Tarih IV.	<i>Hilmi Oran</i>	M. V. Yayınevleri ve İnkılâp Kitabevi İst.		75	
	Tarih IV.	<i>H. Akın - M. Çağatay Uluçay</i>	Remzi Kitabevi İst.		65	
	Tarih Bilgisi IV.	<i>Halit Tanyeli</i>	M. V. Yayınevleri ve Çeltüt Matbaası İst.		95	
	Tarih IV.	<i>Ziya Şölen - Sababattin Arıç</i>	M. V. Yayınevleri ve Ders Kitapları T.L.Ş. İst.		60	
	Yurttaşlık Bilgisi:	İlkokul Yurttaşlık Bilgisi IV	<i>Faruk Kurtuluş</i>	M. V. Yayınevleri		45
Türk Ahlakının İlkeleri		<i>Tezer Taşkıran</i>	M. V. Yayınevleri		10	
Yurttaşlık Bilgisi IV.		<i>Salim Siret Kenres</i>	M. V. Yayınevleri ve İnkılâp Kitabevi İst.		50	
Yurttaşlık Bilgisi IV.		<i>F. Kurtuluş - O. Kurtuluş</i>	M. V. Yayınevleri ve Nebioğlu Yayınevi İstanbul		50	
Yurttaşlık Bilgisi IV.		<i>Sababattin Arıç</i>	M. V. Yayınevleri ve Ders Kitapları T.L.Ş. İst.		50	

Ders	Kitabın adı	Yazanın adı	Satıldığı yer	Fiyatı		N.
				Lira	K.	
Coğrafya:	Yurttaşlık Bilgisi IV.	Niyazi Akşit - Osman Eğilmez	Remzi Kitabevi İst.			55
	Yurttaşlık Bilgisi IV.	Hayri Tülin	Kanaat Yayınları T.L.Ş. Nari- bahçe Sok. No. 19 İst.			60
	Coğrafya IV.	I. Çetin Altıntuğ - Adnan Altıntuğ	M. V. Yayınevleri ve İnkılâp Kitabevi İst.			70
	Yeni Coğrafya IV.	Sadettin Güner	M. V. Yayınevleri ve Bir Yay- ınevi İst.			60
	Coğrafya Dersleri IV.	Prof. Ahmet Ardel	M. V. Yayınevleri ve İnkılâp Kitabevi İst.			80
	Coğrafya IV.	Nimet Çalapala - Rauf Seymen	M. V. Yayınevleri ve Atlas Ya- yınevi: Nuruosmaniye Cad. Mengene Sok. No. 9 İst.			75
	Coğrafya IV.	Ferruh Sanır - Tarık Asal - Hayri Günden	M. V. Yayınevleri ve Ders Ki- tapları T.L.Ş. İst.			90
	Coğrafya IV.	Besim Darkot	M. V. Yayınevleri ve Okul Ki- tapları T.L.Ş. İst.			70
	Coğrafya IV.	Vildan Aka	M. V. Yayınevleri ve İkbâl Kit- abevi İst. ve Bizim Kişe Eskişehir			55
	Coğrafya IV.	Rauf Miral	M. V. Yayınevleri			80
	Coğrafya IV.	Cevat Korkut	Remzi Kitabevi İst.			65
	Coğrafya IV.	Kemal Batu - Şerife Batu	M. V. Yayınevleri ve Doğruluk T.L.Ş. Ankara Caddesi No: 87/1 İst.			80
	İş Okulunda Coğrafya IV.	Cemal Onoğur - Bahri Oskay	M. V. Yayınevleri ve Okul Ki- tapları T. L. Ş. İstanbul	1		20
	Matematik:	Yeni Coğrafya IV.	Ferhat Pekcan - Enver Odabaşı Saliba Pekcan	M. V. Yayınevleri ve Ah. Halit Yaşaroğlu K. ve K. T.L.Ş. İst.		
Yeni Coğrafya IV.		Mejbarat Arkin - Osman Yalçın	M. V. Yayınevleri ve Bir Yay- ınevi İst.			75
Canlı Matematik IV		R. Gökalp Arkin	M. V. Yayınevleri ve Bir Ya- yınevi İst.	1		
Yeni Matematik Dersleri IV		Fuat Baymur	M. V. Yayınevleri ve Okul Ki- tapları T.L.Ş. İst.	1		
İlkokul: IV Matematik		Halim Erker	M. V. Yayınevleri ve Arif Bo- lat Kitabevi İstanbul.	1		15
Matematik IV		S. Eğilmez - R. Baykal	M. V. Yayınevleri ve Ders Ki- tapları T.L.Ş. İst.	1		10
Matematik Anahtarı: IV.		Rauf İnan - Muvaffak Uyanık	M. V. Yayınevleri ve Okul Ki- tapları T.L.Ş. İst.	1		25
Matematik IV		Prof. Celâl Tarıman - Mustafa Cura Şevki Erksan - İlhan Erksan	M. V. Yayınevleri ve Işık Ya- yınevi Aşir Efendi Cad. Elkâ- tip Han Kat 2. İstanbul			95
Matematik IV		İsmail Aydoğdu	Remzi Kitabevi İst.	1		20
Matematik IV		Nimet Çalapala	M. V. Yayınevleri ve Emek Ki- tabevi Ankara.	1		
Aritmetik ve Geometri IV		Nimet Çalapala	M. V. Yayınevleri ve Atlas Ya- yınevi: Nuruosmaniye Cad. Mengene Sok. No. 9 İst.	1		
Sayılar Dünyası IV		Belkis Halim	Nebiöğlü Yayınevi İst.	1		10
Tabiat Bilgisi IV		Mehmet Doğanay	M. V. Yayınevleri ve Işık Ya- yınevi: Aşir Efendi cad. İst.	1		15
Tabiat Bilgisi IV		M. Saffet Rona	M. V. Yayınevleri ve Ders Ki- tapları T.L.Ş. İst.			90
Tabiat Bilgisi: Biz ve Dünyamız IV.	Belkis Halim	M. V. Yayınevleri ve Bir Yay- ınevi İst.	1			
Tabiat Bilgisi IV	Bedii Tardu - Mitat İli	Remzi Kitabevi İstanbul.	1			
Tabiat Bilgisi	Fabri Dalsar	M. V. Yayınevleri ve Okul Ki- tapları T.L.Ş. İst.			90	

Ek 5: 1955-1956 Öğretim Yılında Lise ve İlköğretmen Okullarında Okutulacak Ders Kitapları.

- I. 1955-1956 Öğretim yılında liselerde ve ilköğretmen okullarında okutulmak üzere okutulmak üzere gerek Vekillikimiz tarafından bastırılan, gerek 5429 sayılı kanuna göre serbest basıma bırakılıp Vekillikçe bastırılmasına müsaade edilen ders kitapları ile İlköğretmen Okullarının programlarına uygun şekilde ayrıca bu okullar için yazılmış ders kitapları ve bir kısım derslere ait müfredatın uygulanmasında faydalanılabilecek yardımcı ve müracaat kitaplarının adları, yazarları, fiyatları, satış yerleri bu genelgeye ekli listede gösterilmiştir.
- II. Okul ders kitapları, hiçbir yerde, bu genelgeye ilişik listede gösterilen fiyatlardan daha yukarı bir fiyatla satılamaz.
- III. Adları bildirilen kitaplar Maarif Vekâleti Yayınları Satış İşleri Yönetmeliği (1943 yılı basımı, Tebliğler Dergisi, cilt: IV, sayı: 260) hükümleri dairesinde toptan ve isteyenlere perakende satılır.
- IV. Okullarda bu genelgeye ekli liste ile adları bildirilen ders kitaplarından başka hiçbir kitap ders kitabı olarak öğrencilere aldırılamaz.
Serbest basıma bırakılmış olan kitaplar muhtelif yazarlar tarafından hazırlanmış ve başka başka kimseler tarafından bastırılmış olduğuna göre öğretmenler, öğrencilerine bu kitaplardan yalnız bir tanesini aldıracaklardır.
1955-1956 ders yılında okutulacak ders kitapları bu yıla münhasır olmak üzere, Eylül 1955 Başında yapılacak ilk öğretmenler kurulu toplantısında (Serbest Basıma Bırakılan Okul Ders Kitaplarının İnceleme Zamanı ile Bastırılma ve Dağıtılmalarının Ne Yol da Yapılacağı Hakkında Talimatname) nin 12 nci maddesine göre seçilecek ve aynı talimatnameye uygun şekilde seçilecek kitapların listeleri mahallî kitap bayileriyle okul kooperatiflerine, Vilâyet Tetkik Komisyonlarına verilecektir.
İlköğretmen Okulları da serbest seçime tabi kitaplar için yukarıda belirtildiği şekilde hareket edeceklerdir.
- V. Kabul edilen kitaplardan öğrencilerin elinde eski tabıları mevcut olduğu takdirde öğretimden kaldı rılanlar hariç bunlardan öğrencilerin istifade etmeleri tabiidir. Ancak öğretmenler okuttukları ders kitabının en son baskısını ellerinde bulundurmamakla ve derslerini bunlardan takip ederek daha önceki baskılara nazaran bir değişiklik bulunduğu takdirde öğrencilere bunları not ettirmekle ödevlidirler.
- VI. İlköğretmen okulları ders kitapları gurubunda adları kayıtlı kitaplar bu okullara Devlet kitapları Mütedavil Sermayesi Müdürlüğünce ve ihtiyaç nispetinde Vekillikçe tespit edilecek miktarlar üzerinden gönderilecektir. Kendi hesabına okuyan öğrenciler bu kitapları Yayınevlerinden veya bayilerden temin edeceklerdir.
- VII. İlköğretmen Okullarında birinci devre Matematik, Türkçe, Tarih, İş bilgisi derslerine ait kitaplar, 16, Mayıs 1955 tarih ve 851 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanmış alan kitap listesindeki Orta Okullara ait ders kitaplarından, ikinci devre Türkçe, Cumhuriyet Tarihi derslerine ait kitaplar da ayrıca bu genelgeye ekli liselerde okutulan ders kitaplarından faydalanılmak suretiyle takip edilecektir.
- VIII. Münakalât Vekâletince onanan dahilî posta ücreti tarifesinin 3. ve 22 nci pozisyonlarına dayanılarak uygulanan indirilmiş ücretler tarifesi mucibince mektup postası ile sevk edilen en çok 3 kiloluk kitap paketleri her 50 gr. veya artığı için (0.50 kuruş) posta ücretine tâbidir. Posta kolisi olarak sevk edilenler ise en az ücret 20 kuruş olmak üzere her kilogram veya artığından 10 kuruş posta ücreti alınır. Kolilerin ve taahhütlü paketlerin kabulü sırasında noksan alınan ücretleri için icabında göndericilere müracaat edilerek alıcılardan ücret aranılmaz ise de mektup postasıyla ile gönderilen âdi paketlerin noksan ücretlerinin iki misli alıcılardan istifa edildikten sonra teslim edilmeleri posta mevzuatı iktizasındandır.
- IX. Maarif Müdürleri ve Okul Müdürleri ders kitabı olarak seçilmiş olan kitapların zamanında mahallinde ve öğrencilerin elinde bulundurulması için talimatnameye göre gereğini yapacaklardır. Bununla beraber sipariş edilen kitap müellif veya tabii tarafından gönderilemezse veyahut gönderilmesinin gecikeceği anlaşılırsa okullar listede yazılı ve bayilerde mevcut olan başka bir kitabı öğrenciye aldırarak suretiyle öğretimin aksamamasını temin edeceklerdir.
İlgililer, zamanında kitap ihtiyaçlarını temin edemedikleri takdirde durumu, Maarif Müdürlükleri vasıtasıyla, Vekillik Yayım Müdürlüğüne ve İstanbul'da Sultanahmet'te Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Müdürlüğüne telle bildireceklerdir.
Gereğince hareket edilmesini rica ederim.

Maarif Vekili
C. Yardımcı

Kaynak: T.C. Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi, C: 18, Sayı: 866.

1955-1956 Öğretim Yılında Lise ve İlköğretmen Okullarında Okutulacak Ders Kitapları.

Ders	Kitabın adı	Yazarın adı	Satıldığı yer	Fiyatı		NOTLARI
				Lira	K.	

İLK ÖĞRETMEN OKULLARI BİRİNCİ DEVRE BİRİNCİ SINIF

Türkçe:	Türkçe ve Dilbilgisinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						
Sosyal Bilgiler:	Tarih bölümünün uygulanmasında ortaokul tarih kitaplarından faydalanılacaktır.						
(Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi)	Coğrafya I.	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınları	1	10		
	Yurttaşlık Bilgisi I.	<i>F. Şerbetçioğlu - H. Tülin</i>	M. V. Yayınları	1	45		
Matematik:	Matematik derslerinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						
Fen Bilgisi:	Fen Bilgisi I.	<i>H. Çağlayan-M. Çağlayan-B. Tardu.</i>	M. V. Yayınları	1			
İş Bilgisi:	İş bilgisinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						

İLK ÖĞRETMEN OKULLARI BİRİNCİ DEVRE İKİNCİ SINIF

Türkçe:	Türkçe ve Dilbilgisinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						
Sosyal Bilgiler:	Tarih bölümünün uygulanmasında ortaokul tarih kitaplarından faydalanılacaktır.						
(Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi)	Coğrafya II.	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınları	1	80		
	Yurttaşlık Bilgisi II.	<i>F. Şerbetçioğlu - H. Tülin</i>	M. V. Yayınları	1	45		
Matematik:	Matematik derslerinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						
Fen Bilgisi:	Fen Bilgisi II.	<i>H. Çağlayan-M. Çağlayan-B. Tardu.</i>	M. V. Yayınları	2	60		
İş Bilgisi:	İş bilgisinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						

İLK ÖĞRETMEN OKULLARI BİRİNCİ DEVRE ÜÇÜNCÜ SINIF

Türkçe:	Türkçe ve Dilbilgisinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						
Sosyal Bilgiler:	Tarih bölümünün uygulanmasında ortaokul tarih kitaplarından faydalanılacaktır.						
(Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi)	Coğrafya III.	<i>Komisyon</i>	M. V. Yayınları	1	50		
	Yurttaşlık Bilgisi III.	<i>F. Şerbetçioğlu - H. Tülin</i>	M. V. Yayınları	1	50		
Matematik:	Matematik derslerinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						
Fen Bilgisi:	Fen Bilgisi III.	<i>H. Çağlayan-M. Çağlayan-B. Tardu.</i>	M. V. Yayınları	1	90		
İş Bilgisi:	İş bilgisinin uygulanmasında ortaokul ders kitaplarından faydalanılacaktır.						

İLK ÖĞRETMEN OKULLARI İKİNCİ DEVRE BİRİNCİ SINIF

Türkçe:	Türkçe ve Dilbilgisinin uygulanmasında lise ders kitaplarından faydalanılacaktır.						
Tarih:	Tarih I. (Yeni Çağ)	<i>N. Akşit-E. Oktay</i>	M. V. Yayınları	2	20		
Coğrafya:	Genel Coğrafya I.	<i>R. Miral-N. Seçkin</i>	M. V. Yayınları	2	30		
Matematik:	Aritmetik ve Cebir I.	<i>M. Arslantürk-O. Bener</i>	M. V. Yayınları	2	10		
Geometri:	Geometri I.	<i>S. Ölçen - I. Öztopçu</i>	M. V. Yayınları	2	45		
Fizik:	Fizik I.	<i>R. Nasuhioğlu-H. Çağlayan</i>	M. V. Yayınları	1	50		
Kimya:	Kimya	<i>Mehmet Doğanay</i>	M. V. Yayınları	2	25		
Psikoloji:	Psikolojiye Giriş	<i>E. Öncül-F. Ertem</i>	M. V. Yayınları	2	40		

Ders	Kitabın adı	Yazarın adı	Satıldığı yer	Fiyatı		NOTLAR
				Lira	K.	
İLK ÖĞRETMEN OKULLARI İKİNCİ DEVRE İKİNCİ SINIF						
Türkçe:	Türkçe ve Dilbilgisinin uygulanmasında lise ders kitaplarından faydalanılacaktır.					
Tarih:	Tarih II. (Yakın Çağ)	<i>N. Akşit-E. Oktay</i>	M. V. Yayınevleri	1	75	
Coğrafya:	Türkiye Coğrafyası II.	<i>R. Miral-N. Seçkin</i>	M. V. Yayınevleri	2	40	
Matematik:	Aritmetik ve Cebir II.	<i>M. Arslantürk-O. Bener</i>	M. V. Yayınevleri	1	70	
	Geometri II.	<i>S. Ölçen - I. Öztopçu</i>	M. V. Yayınevleri	1	70	
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi:	Biyoloji I.	<i>S. Yalvaç</i>	M. V. Yayınevleri	2	75	
Fizik:	Fizik II.	<i>R. Nasuhoğlu-H. Çağlayan</i>	M. V. Yayınevleri	1	30	
Meslek Dersleri:	Eğitim Psikolojisi	<i>V. B. Pars - M. Eng - H. Cıvıtlı - Ş. Selçukoğlu</i>	M. V. Yayınevleri	5		
	Eğitim Psikolojisi	<i>Ömer Mart</i>	M. V. Yayınevleri	2	20	
	İlk Öğretimde Genel Öğ. Metodu ve Uygulama	<i>V. Baha Pars</i>	M. V. Yayınevleri	—	—	[*]
	Eğitim Sosyolojisi	<i>Nusret Köymen</i>	M. V. Yayınevleri	1	50	

İLK ÖĞRETMEN OKULLARI İKİNCİ DEVRE ÜÇÜNCÜ SINIF

Türkçe:	Çocuk Edebiyatı					
Tarih:	Liselerde okutulan Türkiye Cumhuriyeti tarihi kitaplarından faydalanılacaktır.					
Coğrafya:	Komşu ve Büyük Devletler Coğrafyası III.	<i>Rauf Miral - Nurettin Seçkin</i>	M. V. Yayınevleri	1	70	
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi:	Biyoloji II.	<i>Hayri Ardaç</i>	M. V. Yayınevleri	2	10	
Meslek Dersleri:	Eğitim Psikolojisi	<i>Ömer Mart</i>	M. V. Yayınevleri	2	20	
	Eğitim Psikolojisi	<i>V. B. Pars-M. Eng-H. Cıvıtlı-Ş. Selçukoğlu</i>	M. V. Yayınevleri	5		
	İlk Öğretimde Genel Öğ. Metodu ve Uygulama	<i>V. Baha Pars</i>	M. V. Yayınevleri	—	—	[*]
	Eğitim Sosyolojisi	<i>Nusret Köymen</i>	M. V. Yayınevleri	1	55	
	Teşkilât ve İdare	<i>F. Gündüzalp - M. Uyanık</i>	M. V. Yayınevleri		85	

MESLEK DERSLERİ MÜFREDATININ UYGULANMASINDA ALAKALI BAHİSLER DOLAYISIYLA AYRICA AŞAĞIDA ADLARI YAZILI KİTAPLARDAN FAYDALANILACAKTIR

Meslek Dersleri:	1 — Çocuk Ruhü	<i>I. Aladadın Gövsa</i>	M. V. Yayınevleri	2	20	
	2 — Ruhbilim	<i>A. Haydar Taner</i>	M. V. Yayınevleri	1	35	
	3 — Ruhbilim (Psikoloji)	<i>Nurettin Topçu</i>	M. V. Yayınevleri ve İnkılâp Kitabevi İstanbul	2	50	
	4 — Ruhbilim	<i>H. Senih Sarp</i>	Ahmet Halit Yaşaroğlu K. ve Kâğ. T. L. Ş. İstanbul	1	65	
	5 — Ruhbilim	<i>Hayri Çakaloğlu</i>	M. V. Yayınevleri ve İnkılâp Kitabevi İstanbul	1	40	
	6 — Pedagoji Tarihi	<i>N. Atuf Kamsu</i>	M. V. Yayınevleri	1	90	
	7 — Pedagoji Tarihi I.	<i>Halil Fikret Kanad</i>	M. V. Yayınevleri	4		Yardımcı
	8 — Pedagoji Tarihi II.	<i>Halil Fikret Kanad</i>	M. V. Yayınevleri	3	10	"
	9 — Pedagoji I.	<i>Halil Fikret Kanad</i>	M. V. Yayınevleri	2	50	"
	10 — Pedagoji II.	<i>Halil Fikret Kanad</i>	M. V. Yayınevleri	2		"

Ek 6: 1959-1960 Öğretim Yılı'nın Başlaması Münasebetiyle, Nafia Vekili ve Maarif Vekâleti Vekili Tevfik İleri'nin Söyledikleri Nutuk

“Aziz vatandaşlar, çok muhterem öğretmen arkadaşlarım ve sevgili yavrular,

1959 -1960 ders yılı bütün yurttan yarın sabahdan itibaren başlamaktadır. Bu ders yılının Türk Milleti için hayırlı geçmesini temenni ederken, sizlerle küçük bir hasbıhalde bulunmayı faydalı buldum.

Şükrederek ifade etmek isterim ki, memleketimizde tahsile karşı arzu, yıldan yıla şiddetle artmaktadır. Vatandaşlarımızın bu gün bizden en çok istedikleri şey okul ve öğretmendir. Her çeşit okul: İlkokul, Ortaokul, Lise, Sanat Okulu, Ticaret Okulu ve Gece Okulları. Vatandaş bizden köyü için, kasabası için, şehri için bu çeşit okulları istemektedir. Biz hükümet olarak vatandaşlarımızın bu çok hayırlı taleplerini karşılamak için her tedbire, her çareye başvurmaktaız. Geçen bütçe yılında Maarif Vekâleti bütçesi üniversiteler hariç olmak üzere (613.006.022) liraya çıkmıştır. Dokuz sene evvel bu rakamın (176.444.347) lira olduğu düşünülürse, arzuların isafı için sarf edilen yerinde gayretin ehemmiyeti anlaşılır. Ve bu gayretin sonundadır ki, son dokuz sene içinde ilkokul adedi (12. 511) den (21.464) e, ortaokul ve lise adedi (344) den (647) ye, her türlü teknik öğretim okulları (275) den (490) a çıkmıştır. Keza bu okullarda okuyan çocukların sayısı her yıl bir çığ gibi artarak dokuz sene içinde ilkokullara devam eden çocuk sayısı (1.577.002) den (2.404.977) ye, ortaokul ve liselere devam eden çocuk sayısı (76.931) den (260.524) e ve her türlü teknik öğretim okullarına devam eden öğrenci sayısı da (59.545) den (110.469)a yükselmiş bulunmaktadır. Görülüyor ki Hükümet Büyük Millet Meclisi-nin bu en büyük davamız için kendisine bahşetmiş olduğu imkânları Türk Milletinin hizmetinde en verimli şekilde kullanmaktadır. Diğer taraftan milletimiz, ana baba olarak, Hükümetin bu gayretleri yanında çocuklarını yetiştirmek için büyük fedakârlıklarda bulunmaktadır.

Gerek ana ve babanın, gerekse Hükümetin bütün bu gayretlerinin tek gayesi çocuklarımızı yarına, yarının bu günküden çok daha kudretli ve kuvvetli Türk iyisi için en iyi şekilde yetiştirmektir. Hükümet olarak, öğretmen olarak, ana ve baba olarak sarf edilen bunca gayretlerin en iyi neticeyi vermesi, ayrıca üzerinde çok ve müştereken durulacak bir meselemizdir. Bu sene seyahatlerimden birinde ziyaret ettiğim bir lisede müdürden haziran döneminde son sınıflarda ve ara sınıflarda okuyan talebelerin elde ettikleri neticeleri sordum. Bir ders senesi beraber sarf edilen gayretlerin ilk neticeleri şüphesiz haziran döneminde alınır. Müdür arkadaşımızın bana verdiği rakam üzücü idi. Çocuklarımızın ancak yüzde 10 ilâ 15 nispetinde muvaffak olduklarını gösteriyordu. Üzüntümü belli etmeden, bu neticeyi nasıl karşıladıklarını müdür ve muavin arkadaşlarımdan öğrenmek istedim. Ve gördüm ki, onlar bu neticeyi normal telâkki ediyorlar. Bu telâkki beni çok daha fazla üzdü. Bir çocuk bir sene annesine ve babasına masraf ettirecek, tıklım tıklım dolu okullarda ve sınıflarda sıra işgal edecek, öğretmenini kendisi ile meşgul edecek ve kısa olan hayatından bir senesi daha akıp gidecek, fakat bu çocuk bu bir seneyi kıymetlendirerek kendisini kendisi için, ailesi için ve kendisine şüphesiz çok muhtaç olan yurdu ve milleti için hazırlamış olmayacak. Bu çok acı bir hadisedir. Hele bu çocukların sayısı büyük rakamlara baliğ olursa, hâdisenin acılığı ve ehemmiyeti fevkalâde artar. Bu neden böyle oluyor? Bunun sebep ve âmilleri nedir? Bunun üzerinde durmadan bir noktayı hep beraber tespit etmek mecburiyetindeyiz.

Hiç bir Türk Çocuğunun ziyan edecek senesi değil, ayı değil, günü dahi yoktur. Ve hiç bir Türk Çocuğunun milletinin kendisinden bir an evvel birçok hizmetler beklediği bir zamanda bu hizmetler için geç kalmaya hakkı yoktur. Ve kendisi için milletinin, ailesinin,

öğretmenin sarf ettiği parayı, emeği, zamanı israf etmeye, mezun değildir. Eğer çocuklarımız muvaffak olmadıkları bir seneyi, sadece kendilerine ait bir mesele telâkki ederek, bu derece **şümullü** düşünmezlerse ve biz meseleyi bu derece ehemmiyetli telâkki ederek ele almazsak, milletçe kaybımız çok büyük olur. Evet, bütün bu gayretlere rağmen bu halin sebebi ve âmili nedir? Mesulü kimdir?

Şüphe yok ki bizzat çocuklarımızın birtakım hataları, kusurları, kabahatleri ve mesuliyetleri vardır. Tembel olabilirler, haylaz olabilirler, devamsız olabilirler ve onların bu tutumları neticenin böylesine tecellisine âmil olabilir. Fakat karşımızdakinin çocuk olduğunu ve tembelse çalışkan yapmaya, haylaz ve terbiyesiz ise terbiyeli yapmaya, dikkatli ve devamlı yapmaya, bizim mecbur olduğumuzu düşünürsek, sebep ve âmilleri başka yerlerde aramaya mecbur olduğumuzu kabul ederiz. Çünkü bu çocuklar bizimdir. Bunlar doğuştan zekidirler, kabiliyetlidirler. Büyük ve asil bir millete mensup olmanın bütün meziyetlerine sahiptirler. İyi işlenebildikleri takdirde çok kıymetlenecek birer özlü ham maddedirler. Bunları itina ile işleyerek vatanımıza ve milletimize muhtaç olduğumuz büyük hizmetler yapacak birer insan olarak yetiştirmeğe mutlak surette mecburuz.

Bu işi kim yapacak? Şüphesiz bu büyük işi başarmanın şerefi herkesten evvel kıymetli ve fedakâr Türk öğretmenini aittir. Ama bütün yükü ve bütün mesuliyeti ona bırakmak haksızlık olur. İdealist ve kendilerine çok şeyler borçlu olduğumuz her derecedeki okullarımızda vazife yapan Türk Öğretmenlerini bu büyük dâvada muvaffak kılmak için el birliği ile desteklemeye, ona yardımcı olmaya mecbur bulunduğumuzu bir an olsun unutmamamız lâzımdır. Ana ve baba olarak, müfettişler olarak, idare âmirleri olarak, programlan tanzim eden öğretmenleri teçhiz eden heyetler ve Vekâlet olarak öğretmene yardımcı olmalıyız. Bir sene müddetle çocuğunun gidişatı ile hiç alâkalanmayan, çocuğunun mürebbsi ile hiç temas etmeyen ve ancak çocuğu sınıfta kalınca harekete geçerek, bütün kabahati okulda ve öğretilmekte arayan ana ve baba haksızlık eder. Ve bütün bunları çocuğunu çok sevdiği için yaptığı halde, çocuğuna fayda değil, zarar getirir. Çocuğumuzu sevdiğimiz nispette çocuğumuzla beraber okulun ve öğretmenin karşısına çıkmak değil, okul ve öğretmenle bir olarak çocuğumuzun üzerine eğilmek zaruretinde olduğumuzu bir an unutmamamız lâzımdır. Gaye istatistik rakamlarının bile kayda değer menfiden müspete çevirmek değildir.

Çocuklarımızın sınıf geçmeleri için daha müsamahakâr olmak değildir.

Gayemiz hayatta tek başlarına dimdik durabilecek ve millete yük olmak değil, bu yurdun yükünden bir kısmını omuzlayabilecek ve milletimizi en ileri seviyelere götürmek imkânlarına sahip' gençler yetiştirmektir. Gaye bu kadar büyük, bu kadar asil olunca, hattâ, sınıfta kalmak, sınıf geçmek mefhumu dahi sadece basit bir ölçü olmaktan bir adım ileri gidemez. Çünkü asgarî numaralarla sınıf geçmek dahi bu büyük gayenin tahakkukuna hiç bir zaman imkân veremez.

1959-1960 ders yılını açarken vatandaşlarımla, öğretmen arkadaşlarımla ve sevgili yavrularımızla böylesine ve çok samimî bir hasbıhalde bulunmayı faydalı buldum. Her şey çocuk için diyerek, hepimiz öğretmenlerimizin etrafında halka olalım. Ve bu aziz varlığın üzerine daha dikkatle eğilelim.

Cenabı haktan hepimiz için muvaffakiyetler niyaz ederim.”

Tablo 1. İsmet İnönü Döneminde İlköğretim Alanında Görülen Sayısal Gelişmeler.

Yıllar	Okul Sayısı			Öğrenci Sayısı			Öğretmen		
	Şehir	Köy		Şehir	Köy		Şehir	Köy	
		5. Sınıf	3. Sınıf		Öğretmen	Eğitmen		Öğretmen	Eğitmen
1938-39	1237	4621	1869	350573	388715	59122	7532	6849	1876
1942-43	1252	3899	5676	351497	403381	172836	7810	7010	5953
1946-47	1377	7099	6533	423164	461872	213824	9312	11544	8434
1949-50	1481	11038	4467	707454	1018759	115169	10060	17130	6654

(Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Eğitim Hareketleri 1927-1966, s.13-16)

Tablo 2. Demokrat Parti Döneminde İlkokul Sayısında Görülen Gelişmeler.

Yıllar	Okul Sayısı		
	Şehir	Köy	
		5 Yıllık	3 Yıllık
1950-51	1505	11940	3860
1951-52	1541	12735	3022
1952-53	1584	13706	2346
1953-54	1625	14006	2188
1954-55	1734	14588	1941
1955-56	1787	15031	1775
1956-57	1863	15735	1662
1957-58	1943	16396	1551
1958-59	2252	17031	1427
1959-60	2121	17847	1310

(Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Eğitim Hareketleri 1927-1966, s.13)

Tablo 3. Demokrat Parti Döneminde İlkokul Öğrenci Sayısında Görülen Gelişmeler.

Yıllar	Öğrenci Sayısı					
	Şehir		Köy			
			Öğretmenli		Eğitmenli	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
1950-51	269373	184124	681119	373229	373229	58712
1951-52	277463	192020	705470	381665	381666	44325
1952-53	296803	208133	727281	388292	388292	33107
1953-54	317601	225862	746079	404221	404221	30967
1954-55	352645	253637	773885	422102	422102	27531
1955-56	386007	280240	816292	439871	439871	24947
1956-57	428445	310818	872077	468862	468862	23497
1957-58	467930	339048	910424	484602	484602	21657
1958-59	505546	365186	968331	506240	506240	20382
1959-60	538007	388403	1012309	520368	520368	19006

(Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Eğitim Hareketleri 1927-1966, s.14)

Tablo 4. Demokrat Parti Döneminde İlkokul Öğretmen Sayısında Görülen Gelişmeler.

Yıllar	Öğretmen Sayısı					
	Şehir		Köy			
			Öğretmenli		Eğitmenli	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
1950-51	4890	5743	15794	2626	5796	4
1951-52	5115	5924	17190	2758	4512	4
1952-53	5582	6254	18224	2848	3597	4
1953-54	5793	6574	18151	2959	3387	3
1954-55	6547	7208	19349	2720	3117	2
1955-56	7494	7728	20297	2550	2993	1
1956-57	8555	8184	21395	2454	2926	4
1957-58	9688	8806	22275	2592	2800	-
1958-59	10896	9282	23132	2433	2792	-
1959-60	12390	9776	25143	2711	2742	4

(Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Eğitim Hareketleri 1927-1966, s.16)

Tablo 5. Demokrat Parti Döneminde Bütçeden Milli Eğitime Ayrılan Ödenek.

Yıllar	Devlet Bütçesi	Milli Eğitime Ayrılan Pay	Bütçeden Milli Eğitime Ayrılan Oran (%)
1950	1.313.269.563	176.444.347	% 13.4
1951	1.344.988.235	188.481.190	% 14
1952	1.551.455.000	199.419.170	% 12.8
1953	1.959.854.000	234.189.389	% 11.9
1954	2.228.475.000	263.346.723	% 11.5
1955	2.789.060.000	361.126.000	% 12.9
1956	3.324.974.152	425.834.000	% 18.8
1957	4.006.672.859	507.531.000	% 14.2
1958	4.475.552.400	539.900.000	% 12.06
1959	5.980.630.000	613.006.000	% 10.2
1960	7.281.695.000	943.200.000	% 12.9

(Kaynak: Nurdan Kalaycı, Cumhuriyet Döneminde İlköğretim, İstanbul, 2004, s.142)

Tablo 6. 1953-1970 Yılları Arasında Uygulanan İlköğretmen Okulu Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi.

DERSLER	SINIFLAR			
	I	II	III	TOPLAM
MESLEK DERSLERİ				
Psikolojiye Giriş	2	-	-	2
Eğitim Psikolojisi	-	2	3	5
Öğretim Metodu ve Uygulama	-	2	6	8
Eğitim Sosyolojisi	-	1	2	3
Teşkilat ve İdare	-	-	1	1
Seminer Çalışmaları	-	1	2	3
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI				
Okuma	1	1	-	2
Dil Bilgisi	1	1	-	2
Kompozisyon				
Türk Edebiyat Tarihi	1	1	-	2
Çocuk Edebiyatı	-	-	1	1
SOSYAL BİLGİLER				
Tarih	2	2	1.5	5.5
Coğrafya	1	1	1.5	3.5
TABİAT VE FEN BİLİMLERİ				
Tabiat ve Fen Bilgisi				
Fizik	2	2	-	4
Kimya	3	-	-	3
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	-	2	2	4
Matematik	4	3	-	7
Milli Savunma	1	1	1	3
Din Bilgisi	1	1	-	2
Beden Eğitimi	2	2	2	6
Müzik	2	2	2	6
Resim, Yazı ve İş	6	5	5	16
Tarım	2	1	1	4
SERBEST ÇALIŞMALAR				
En az üç saat	3	3	3	9
TOPLAM	35	35	35	105
Resim, Yazı ve İşin sınıflara göre dağılışı	3	2	2	7
İş	3	3	3	9

ÖZGEÇMİŞ

Zafer Tangülü 1983 yılında Elazığ'da doğdu. İlköğrenimini İstanbul'da, orta ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladı. 2006 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2006 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalında lisans üstü öğrenime başladı. Halen bu öğrenimine devam etmektedir.